

PRÁVNÍ FÓRUM 8 2008

5. ročník
29. 8. 2008

Reklamace a následky porušení smlouvy podle Vídeňské úmluvy

ZDENĚK KAPITÁN

JUDr. Zdeněk Kapitán,
Ph.D., odborný asistent
katedry mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

1. Úvodní poznámky

Tento příspěvek se pokouší o shrnutí důležitých momentů regulace odpovědnostních otázek ve Vídeňské úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (dále jen „Úmluva“). Cílem není poskytnout čtenáři zcela komplexní výklad těchto otázek, ten ostatně podávají v podmínkách tuzemské literatury jiná díla,¹⁾ ale upozornit na ta místa právní úpravy, která řeší právní otázky, v nichž se často chybuje – a to nejen pro neznalost právní úpravy, ale také pro abstraktnost právní úpravy a mnohé předsudky zažitě právní praxí.

2. Forma právních úkonů

S realizací odpovědnostních nároků souvisí celá řada úkonů, přirozeně se tedy nabízí otázka, v jaké formě mají tyto úkony být činěny. Ačkoliv by jistě bylo namístě věnovat se této otázce již v rámci obecného výkladu k použití Úmluvy,²⁾ zařazují ji do výkladu nadepsané materie. Důvod pro tento postup je pro-

zaický. V praxi mezinárodního obchodu je možné ve většině případů identifikovat obsah uzavřené smlouvy z hlediska formálního poměrně snadno – smlouva je často uzavírána v listinné podobě písemné formy, velmi frekventovaný způsob je také potvrzení návrhu na uzavření smlouvy (například akceptace objednávky či jinak nazvané oferty), případně existuje písemný návrh na uzavření smlouvy (objednávka) a – aniž bylo na ni reagováno výslovně – je zřejmé, že došlo k uzavření smlouvy na základě konkludentní akceptace³⁾ (podle situace například převzetím zboží, jež kupující potvrdil v dodacím listě). Z hlediska důkazního, které je v eventuelních sporech týkajících se odpovědnosti za porušení smlouvy obzvláště důležité, tak nebude větší problém s prokázáním obsahu smlouvy. Jinak tomu je v případě komunikace smluvních stran, jež navazuje na uzavřenou smlouvu, těmito problematickými úkony často bývá například dohoda o změně smlouvy, nebo právě celá řada typových jednostranných úkonů, které souvisejí s odpovědností za porušení smlouvy (oznámení, uplatnění nároků, odstoupení od smlouvy a jiné). V této fázi právního života závazků mezi smluvními stranami dochází k mnoha nedokonalostem, které často zapříčiňují důkazní nouzi v případě formalizace sporu do podoby soudního či rozhodčího

¹⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2006, s. 326 a násl.; Kučera, Z. in Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K. a kol. *Právo mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 227 a násl.

²⁾ Podrobněji Kapitán, Z. Podmínky aplikovatelnosti Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2008, č. 7, s. 275 a násl.

³⁾ Postupem podle čl. 18 odst. 1 a zejména odst. 3 Úmluvy.

řízení. Právě z tohoto důvodu je věnována rozsáhlejší pozornost formě právních jednání na tomto místě.

Základními ustanoveními, jež regulují problematiku formy právních úkonů, jsou čl. 11,⁴⁾ 12⁵⁾ a 13⁶⁾ Úmluvy. V ustanovení čl. 11 je vyjádřena zásada bezformálnosti právních jednání modifikovaná v závislosti na obsahu prohlášení smluvních států Úmluvy. Čl. 13 pak zahrnuje do rozsahu písemné formy také telegram a dálnopis. Nabízí se přirozeně otázka, kam zařadit použití faxu a také e-mailu, který je v současné době rozšířen. Zodpovězení této otázky je navýsost důležité, neboť v praxi často dochází k tomu, že smlouva je uzavřena v listinné podobě a často dochází k tomu, že je později měněna právě e-mailem (například ohledně změny termínu dodání, změny parametrů zboží aj.). Další podstatnou okolností také je, že ne všechny právní řády se shodují v právní kvalifikaci elektronické komunikace, resp. v jejích právních vlastnostech z hlediska formálního. To platí ostatně i pro české právo, resp. pro českou právní vědu. Ačkoliv se ustanovení § 40 odst. 4 občanského zákoníku zdá z hlediska jazykového jasné⁷⁾ – neboť pro zachování „písemnosti formy“ vyžaduje dva prvky: (1) nutnost identifikace obsahu právního úkonu a (2) jeho subjektu – není postoj nauky ohledně interpretace úpravy elektronických prostředků a její závaznosti z hlediska formálního zcela jednoznačný.^{8), 9)} Tuto situaci komplikuje ještě více fakt, že velmi často obsahují smlouvy mezi partnery ustanovení typu: „Smluvní strany se dohodly, že tato smlouva může být měněna pouze číslovanými dodatky s podpisy

stran na téže listině.“ Existence obdobných ustanovení svědčí, že velmi často obchodníci nemají představu o tom, co je to smlouva a co je její změna.¹⁰⁾ Opřevovaná „bezpečnostní pojistka“ včleňovaná do smluv je tak kontraproduktivní, neboť jejím použitím dochází k modifikaci zásady bezformálnosti podle Úmluvy na základě autonomního projevu vůle stran ve prospěch přísnější písemné formy v listinné podobě, a celá řada navazujících právních jednání tak je *de iure* v rozporu s obsahem (původní) smlouvy.

Mají-li být shora uvedené premisy zhodnoceny z pohledu regulace v Úmluvě, nabízí se zcela přirozeně otázka, jakou povahu má z pohledu Úmluvy fax či e-mail. V době přípravy textu Úmluvy i v okamžiku jejího podpisu oba tyto prostředky komunikace byly ěudbou daleké budoucnosti, proto s nimi Úmluva ve svém textu nepočítá. Absence výslovné úpravy proto přirozeně nabízí zvolit historické hledisko interpretace a extenzivně vyložit ustanovení čl. 13 Úmluvy. Zde je zahrnut do rozsahu písemné formy dálnopis a telegram, tedy případy dvou písemných forem, jejichž podoba není po dobu přenosu obsahu informace od původce k adresátovi zachycena na stejné listině, resp. ve stejné podobě. Tento závěr nevyvolává zásadní potíže, pokud zvolíme v duchu tisícileté římskoprávní tradice pravidlo, podle kterého je forma ústní a písemná, přičemž první z nich je vnímatelná sluchem a ke vnímání druhé slouží jiný z lidských smyslů – zrak. Rovněž fax i e-mail jsou ve svém důsledku vnímány právě zrakem, odlišnost nastává pouze v podobě, v níž k přenosu předávané informace dochází – v tom lze bezpochyby spatřovat paralelu s již zmíněným dálnopisem či telegramem.

Vzhledem k tomu, že otázka formy právního jednání souvisí s platností právních úkonů, lze problém využití e-mailu či faxu položit také jako otázku platnosti. Ta je z působnosti Úmluvy (pokud jde o platnost smlouvy) ve smyslu jejího čl. 4 písm. a) vyloučena. V takovém případě se postupuje podle kolizního práva, které určí právní řád rozhodný pro posuzování platnosti právního jednání; v případě platnosti smluv je to podle základního kolizního kritéria právní řád, jímž se řídí závazek ze smlouvy, jejíž platnost je posuzována,¹¹⁾ v případě smluv kupních to tedy je – při absenci volby práva – právní řád sídla (domicilu) prodávajícího. Takto určené (vnitrostátní) právo pak dá odpověď na to, zda a za jakých podmínek lze považovat projevy vůle realizované prostřednictvím faxu či e-mailu za písemné právní úkony.

Problematiky formy právních úkonů se týká rovněž ustanovení čl. 29 odst. 2 Úmluvy: „Písemná

4) Text českého překladu zní: Smlouva o koupi nemusí být uzavřena nebo prokazována písemně a nevyžadují se u ní žádné jiné formální náležitosti; lze ji prokazovat jakýmkoli prostředky, včetně svědků.

5) Toto ustanovení bylo zevrubně rozebráno in Kapitán, Z., op. cit., s. 284.

6) Text českého překladu zní: Pro účely této Úmluvy písemná forma zahrnuje telegram a dálnopis.

7) Jeho text zní: Písemná forma je zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila.

8) Viz k tomu například Švestka, J. in Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M., Spáčil, J., a kol.: *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 266 – 268. Zde je prezentován bez podrobnější argumentace závěr, že písemná forma je zachována v případě elektronické komunikace tehdy, je-li opatřen právní úkon elektronickým podpisem, a to vzdor zcela jasnému systematickému argumentu, který rozlišuje právní úkon s elektronickým podpisem (třetí věta § 40 odst. 3 obč. zák.) a bez něj (§ 40 odst. 4 obč. zák.). Podle této úpravy je-li právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů – jazykový argument tedy spočívá v použití modálního slovesa „moci“. Aby byla zachována písemná forma bezpochyby, musí být elektronický podpis připojen, není-li připojen, použije se speciální úprava již citovaného § 40 odst. 4 obč. zák.

9) V praxi často až vzbuzuje úsměv, že fax požívá daleko větší důvěry, přestože – při dnešních způsobech zabezpečení autentičnosti obsahu informace poskytované e-mailem – je z hlediska technického možnost falšování obsahu e-mailu snáze prokazatelná než manipulace s obsahem faxové zprávy.

10) Smlouva jako právní úkon, tedy souhlasný projev vůle, je často zaměňována s písemným vyhotovením smlouvy.

11) Viz čl. 8 odst. 1 Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkového vztahu (publikována v č. 64/2006 Sb. m. s.), pro smlouvy uzavřené do 1. 7. 2006 viz § 4 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, či – *de lege ferenda* – čl. 10 odst. 1 nařízení Řím I (publikováno v Úředním věstníku EU pod č. 593/2008).

smlouva, která obsahuje ustanovení, že její změna nebo ukončení dohodou stran vyžaduje písemnou formu, může být takto změněna nebo ukončena jen při dodržení této formy. Strana však může svým chováním ztratit možnost dovolávat se tohoto ustanovení v rozsahu, v jakém druhá strana spoléhala na toto chování.“ Tento text zakotvuje zásadu *venire contra factum proprium*,¹²⁾ někdy méně přesně označovanou jako *estoppel*. Podle posledně uvedeného pravidla čl. 29 odst. 2 Úmluvy se nelze dovolávat požadavku „vyšší formy“ právního jednání za situace, kdy takto postupující strana dříve v důsledku svého chování založila dobrou víru druhé strany, že jiná forma bude dostačující. Ve světle tohoto pravidla se například jeví zcela účelově argument, podle kterého je neplatná pro nedostatek formy e-mailem dohodnutá změna písemná, na listině vyhotovené, smlouvy, opatřené ustanovením, že změny mohou být prováděny opět pouze na listině, pokud mezi stranami dříve probíhala bez námitek čilá komunikace e-mailem, strany v této podobě zpřesňovaly bez námitek specifikaci předmětu smlouvy apod.

I přes uvedené závěry je z hlediska praktické kontraktace nanejvýš žádoucí komunikaci faxem a e-mailem upravit výslovně ve smlouvě. Obecně platná zásada bezformálnosti tak bude dohodou stran zpřísněna a stává se formou „dohodnutou stranami“ bez ohledu na to, zda a za jakých podmínek právo rozhodné e-mail či fax kvalifikuje jako písemnou formu. Obzvláštní pozornost je však třeba věnovat smluvnímu ošetření tam, kde je zásada bezformálnosti prolomena v důsledku prohlášení smluvního státu; v takovém případě je třeba, aby smluvní ošetření použití e-mailu či faxu respektovalo kogentní pravidla práva jinak rozdílného.

3. Podstatné porušení smlouvy

Úmluva zvolila – stejně jako později obchodní zákoník – koncepci rozlišování porušení smlouvy na podstatné a nepodstatné. V závislosti na tom pak nastávají její konkrétní následky s takovým porušením související.

Tento příspěvek nehodlá rozebírat podrobněji tuto kategorii z hlediska teoretického. Důvodem je jednak fakt, že se této otázce věnuje jiný autor,¹³⁾ jednak fakt, že zmíněná záležitost je vnímána na pozadí judikatury v různých geografických částech světa velmi odlišně, což fakticky znemožňuje učinit zásadní závěr v této věci použitelný z hlediska praktického.

Podstatné porušení, jak je definováno čl. 25 Úmluvy,¹⁴⁾ je vázáno především na kategorii předví-

datelnosti, která je rovněž jedním z předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu podle Úmluvy.¹⁵⁾ Úkolem praktického právníka je postupovat při kontraktaci tak, aby toto kritérium bylo v rámci obsahu smluvních vztahů „podchyceno“, aby našlo svůj prokazatelný základ ve smlouvě. Toto smluvní „podchycení“ může přinést efekt ve dvou oblastech:

a) blíže se specifikují okolnosti předvídatelnosti v podmínkách určitého právního vztahu, nicméně do té míry dostatečně obecně, aby dokázaly napomoci aplikovat celou řadu dalších ustanovení Úmluvy či smlouvy reagujících na porušení smluvních povinností,

b) dojde k určení jasných hranic mezi podstatným a nepodstatným porušením, což poskytuje smluvním stranám jistotu; vědomí o této okolnosti může zásadním způsobem motivovat smluvní stany k respektování obsahu smlouvy a k dodržování těch povinností, které jsou pro dosažení cíle sledovaného smlouvou zásadní.

Obě uvedené oblasti kladou rozličné nároky na to, jak smluvní ošetření provést. V prvním případě [sub a)] se předpokládá rozšíření obsahu smlouvy o poměrně obecné ustanovení, které bude transparentně identifikovat vzájemná očekávání smluvních stran od obsahu smlouvy. Takové ustanovení bývá označováno ve smluvní praxi různě a bude se mu věnovat samostatně následující podkapitola.

V případě druhém [sub b)] už je postup při smluvní formulaci o poznání techničtější. V praxi existují různé metody, jak identifikovat, která ustanovení smlouvy jsou natolik zásadní, aby jejich případné porušení zakládalo podstatné porušení smlouvy. Jedna pravidelná technika avizuje onu podstatnost přímo v textu ustanovení smlouvy, kterého se týká. Tak například u smluvního pravidla, které reguluje podmínky balení zboží, je připojen dodatek, podle něž „porušení této povinnosti zakládá podstatné porušení smlouvy“. Jiná pravidelná technika do smlouvy včleňuje „sběrné“ ustanovení, ve kterém se uvede výčet těch článků smlouvy, jejichž porušení zakládá podstatné porušení smlouvy. Tyto přístupy jsou často diskutovány z pohledu své efektivnosti a psychologického působení. Bylo by samoúčelné na tomto místě diskusi k této otázce rozebírat a připojovat soudy, zda je vhodná kombinace obou těchto přístupů, nebo zda je vhodné kterýkoliv z nich doplnit ještě vhodnou generální klausulí, která se pokusí na jedné straně konkretizovat pravidlo obsažené v čl. 25 Úmluvy pro podmínky konkrétní smlouvy, ale současně se pokusí zůstat dostatečně obecná tak, aby pokryla i prevenci negativních okolností uskutečnění smlouvy, jejichž

¹²⁾ Postupovat v jednání v rozporu s dříve učiněným projevem – pozn. redakce. Podrobněji viz Rozehnalová, N., cit. dílo, s. 282 a násl.

¹³⁾ Viz příspěvek P. Židka v tomto monotematickém čísle.

¹⁴⁾ Jeho text zní: Porušení smlouvy jednou ze stran je podstatné, jestliže způsobuje takovou újmu druhé straně, že ji ve značné

míře zbavuje toho, co tato strana je oprávněna očekávat podle smlouvy, ledaže strana porušující smlouvu nepředvídala takové důsledky a ani rozumná osoba v tomtéž postavení by je nepředvídala za týchž okolností.

¹⁵⁾ Viz podrobněji příspěvek J. Valdhane v tomto monotematickém čísle.

výskyt nelze při uzavírání smlouvy očekávat. Zásadní totiž je připomenout vhodnost úpravy podstatného porušení ve smluvním obsahu, a to bez ohledu na formu, kterou se tak stane. Statistická zkušenost potvrzuje obecný přínos této okolnosti pro vzájemné vztahy mezi stranami. Ačkoliv obchodník velmi často ani neví, jaký právní následek je spojen s porušením smlouvy podstatným způsobem, motivuje jej velmi pozitivně jeho právní vědomí k tomu, aby smlouvu dodržoval v té části, která o sobě sama avizuje, že je pro druhou smluvní stranu zásadní.

4. Účel a předmět smlouvy

V praxi dochází velmi často k záměně obou nadepsaných právních termínů. A to nejen z hlediska obsahového, ale i formálně. Nejednou se autor tohoto článku setkal s ustanovením označeným jako „Předmět smlouvy“, v němž byl popisován její účel.

Předmět smlouvy vymezuje – v případě kupní smlouvy, kterou Úmluva reguluje – zboží, případně práce a výkony s dodáním zboží související, pokud nepředstavují převažující část závazků strany dodávající zboží. Předmět smlouvy tedy odpovídá na otázku „co“. Vedle toho **účel smlouvy** vyjadřuje důvod, pro který je smlouva uzavírána, odpovídá na otázku „proč“, a tak vymezuje mimoprávní kauzu, pro kterou je smlouva uzavírána.

V mezinárodním obchodě se vyskytují zejména u partnerů pocházejících z oblastí common law snahy včleňovat do smluv rozsáhlé preambule vyjadřující historii obchodníka, obecně vyjádřená očekávání od partnera i od realizace smlouvy, souvislost smluvního závazku v síti závazků jiných. Jeden a půl strany takového textu může připadat právníkovi z oblasti práva kontinentálního zbytečně epickým projevem bez právního významu. Zkušenost mezinárodního obchodu je však jiná. Žádná smlouva není s to detailně vyřešit všechny variety, které mohou ve vztahu jí zakladaném nastat. Nastanou-li okolnosti nepředvídané, je třeba je řešit s využitím obecnějších kategorií (zásad a principů), jako je oprávněné očekávání, dobrá víra apod. Povaha a podstata mezinárodního obchodu však nalezení odpovídajícího řešení může komplikovat za situace, kdy se na smlouvě účastní obchodníci ze zemí s rozdílnými právními řádů či dokonce ze zemí s rozličnými právními systémy. Následující text se pokouší poukázat na několik konkrétních souvislostí spojených právě s vyjádřením účelu smlouvy.

Ačkoli se nejedná o záležitost existenční, může mít účel smlouvy zásadní vliv také na vymezení předmětu smlouvy. Za situace, kdy je předmětem dodání například složitější zařízení, které kupující zná pouze jako poučený uživatel, není zpravidla schopen detailní specifikace s vymezením všech technických parametrů.¹⁶⁾ Proto se jeví vhodné, pokud vyjádří v účelu

smlouvy svá očekávání od předmětu smlouvy. Je-li tímto způsobem doplněna nikterak rozsáhlá specifikace zboží, lze předejít celé řadě nedorozumění v případě budoucích sporů, například tím, že kupující vyjádří v účelu smlouvy způsob, jakým hodlá zařízení využívat, důvod, proč si vybral právě konkrétního prodávajícího (výrobce), v jakém prostředí má být zařízení umístěno a provozováno, jaké (obecně formulované) výkonnostní parametry od zařízení očekává atd. I Úmluva počítá s tím, že nedostatky ve vymezení předmětu smlouvy lze nahradit v souladu s účelem, jak napovídá čl. 35 odst. 2 písm. a) Úmluvy. Podle pravidla zde obsaženého je zboží – v případě mlčení smlouvy ohledně parametrů zboží – v souladu se smlouvou, hodí-li se pro účel, pro něž se používá zpravidla zboží téhož provedení. Text Úmluvy sice pracuje s abstraktním účelem, nicméně logickým argumentem *a minori ad maius*, případně úvahou analogickou pravidlu obsaženému v čl. 6 Úmluvy (pravidlo dispozitivnosti Úmluvy), lze snadno dospět k závěru, že účel smlouvy má přednost před abstraktním účelem obecného použití zboží téhož provedení; jinými slovy: má-li se zboží hodit účelu abstraktnímu, tím spíše se má hodit účelu vyjádřenému ve smlouvě.

Obdobná je situace v souvislosti s aplikací čl. 42 Úmluvy. Toto ustanovení reguluje podmínky vzniku nároků z práv k duševnímu vlastnictví. Vzhledem k tomu, že regulace ochrany těchto práv je spojena s principem teritoriality,¹⁷⁾ je namístě mimo jiné požadavek, aby prodávající – má-li jeho odpovědnost vzniknout – věděl, na jakém teritoriu má být zboží využíváno.¹⁸⁾ Dojde-li například ke sporu v důsledku tvrzeného zásahu do práv k duševnímu vlastnictví ohledně předmětu koupě v USA, aniž prodávající věděl, že kupující, který zboží odebíral v Polsku, zboží v USA hodlá dále komerčně využívat, nemůže odpovědnost prodávajícího vzniknout, ledaže by byl kupující s to prokázat, že prodávající o takovém právu věděl. Zejména u zboží běžného použití nelze předpokládat, že výrobce (prodávající) bude například provádět vlastní rešerši souladu svého výrobku s právy duševního vlastnictví na celém světě. Proveditelnost takového průzkumu je chimérická už jen proto, že mnohá práva k duševnímu vlastnictví nejsou formalizována do podoby seznatelné veřejně přístupným způsobem (například know-how či výrobní postupy, jež nejsou předmětem patentu aj.). Ostatně ani úřady průmyslového vlastnictví například při provádění patentových rešerší nejsou schopny bezpochyby

Například pokud si obchodník pro realizaci své podnikatelské činnosti kupuje palety pro stohování pneumatik – jedná se o sortiment na první pohled nikterak konstrukčně problematický, ale využití této komodity je spojeno s celou řadou konstrukčních detailů, které zásadním způsobem ulehčují, nebo naopak znesnadňují jejich použití.

¹⁷⁾ K některým širším souvislostem na pozadí licenční smlouvy viz Dobiáš P. in Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K., a kol. *Právo mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 277 a násl.

¹⁸⁾ Viz k tomu čl. 42 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. a) Úmluvy.

¹⁶⁾ Například pokud si řezník kupuje poměrně složité zařízení, kterým je udrénská komora. Lze zvolit i případy prozaičtější.

vyložit případný rozpor s již existujícími patenty.¹⁹⁾ Složitě důkazní situaci tak může kupující předejít tím, že do smlouvy navrhne (a prosadí) ustanovení o účelu, v němž bude vyjádřena také strategie dalšího využití zboží. Tak může relativně efektivně zabránit nemilému překvapení sporu na cizím území.

Mezi notorické souvislosti účelu smlouvy s jinými ustanoveními smlouvy patří vztah mezi účelem a odpovědností za škodu. To se týká již zmíněného předpokladu vzniku odpovědnosti, kterým je předvídatelnost škody.²⁰⁾ Již na první pohled jsou od sebe diametrálně odlišné dvě následující situace: V první dodává prodávající své zboží – například stavební komponent s cenou v řádech desítek tisíc – aniž je vyjádřeno, za jakým účelem se tak děje. Ve druhém případě je dodáván stejným prodávajícím stejný komponent, nicméně v ustanovení o účelu smlouvy je prodávající „informován“ o tom, že se jedná o dodávku potřebnou pro stavbu výrobního závodu v hodnotě v řádech milionů, na níž participuje řada subdávatelů, jejichž činnost je logisticky propracovaně koordinována s cílem dosáhnout výstavbu k určitému datu. Ve druhém z uvedených případů prodávající nemohl nevědět, že například vadnost jeho plnění, nebo prodlení s plněním může způsobit velké prostoje a další a další náklady, jež budou v řádech převyšovat hodnotu jím dodávaného zboží.

5. Časové souvislosti realizace smlouvy

V souvislosti s realizací smluvního závazku týkajícího se realizace koupě lze rozlišovat tyto čtyři časové okamžiky:

1. okamžik dodání zboží,
2. okamžik převzetí zboží,
3. okamžik přechodu nebezpečí škody na zboží,
4. okamžik vzniku vlastnického práva kupujícího (resp. účinnost převodu na základě smlouvy).

Existence těchto čtyř kategorií má svůj historický kontext, který zde nelze podrobně rozebírat,²¹⁾ je však třeba zdůraznit, že tyto čtyři kategorie je třeba striktně odlišovat. Posléze uvedená – okamžik vzniku vlastnického práva kupujícího – nespádá do obsahu regulace Úmluvou,²²⁾ sdílí tedy výlučně kolizní režim místa sudiště, přičemž kolizní úpravy zpravidla navazují na právní řád místa polohy věci.²³⁾ S ohledem na

absolutní povahu vlastnického práva a také s ohledem na jeho „exkluzivitu“ z hlediska právně politického se státy světového společenství dosud neodhodlaly k žádné unifikační snaze v této oblasti a striktně si střeží své režimy regulace věcných práv, které se často diametrálně odlišují – některé právní řády k účinnosti převodu vlastnického práva vyžadují tradici, v jiných postačuje pouze uzavření smlouvy. Potřeby mezinárodního obchodu však vyžadovaly jasná pravidla, neboť bylo třeba identifikovat, kdo a ve kterém okamžiku je za zboží odpovědný, resp. kdo nese tíhu jeho náhodného poškození či zkázy. Závazkověprávní institut přechodu nebezpečí škody tak popírá tradiční zásadu, podle které nebezpečí škody na věci postihuje vlastníka, neboť historicky se stalo – i při použití kolizního kritéria místa polohy věci – velmi složité určit, kdo je vlastníkem věci, a to zejména za situace, kdy docházelo k přepravě věci přes území několika států. I institut dodání, stejně jako přechod nebezpečí škody na zboží, je předmětem regulace v Úmluvě. Dodání je vyjádřením splnění právní povinnosti, která je typovou povinností prodávajícího,²⁴⁾ a navazuje na ni celá řada účinků, např. následky předčasného dodání,²⁵⁾ částečně vadného dodání (bylo dodáno více či méně).²⁶⁾ Převzetí zboží je akt fyzického zmocnění se zboží. Úmluva tento okamžik výslovně nereguluje, nicméně – s vědomím určité míry nepřesnosti – lze říci, že s tímto okamžikem nepřímou počítá a propůjčuje mu určité právní následky. Příkladem může být čl. 38 odst. 2 Úmluvy, podle kterého lze prohlídku zboží odložit až do doby, kdy dojde do místa určení.

Je možné, že všechny čtyři uvedené okamžiky nastanou v jedné chvíli – typicky pokud dodává prodávající přímo kupujícímu, ten zboží fyzicky převezme při dodání a právní řád platný v tomto místě vyžaduje k účinnosti převodu vlastnického práva předání věci. Tento „ideální stav“ je však v podmínkách mezinárodního obchodu sporadický. Většina kupních smluv je realizována s pomocí dalšího subjektu, zpravidla dopravce. V takovém případě – podle základního pravidla Úmluvy nastupujícího v případě absence smluvní úpravy – dochází k dodání předáním zboží prvnímu dopravci, zahrnuje-li kupní smlouva také přepravu,²⁷⁾ rovněž v tento okamžik dochází k přechodu nebezpečí škody na zboží.²⁸⁾ Jak z naznačeného textu vyplývá, s těmito dvěma okamžiky lze smluvně disponovat. Dohodnou-li se na tom strany, může dojít k přechodu nebezpečí škody na zboží až uplynutím záruční doby – ačkoliv se to jeví nepraktické, lze se v praxi s takovým ujednáním setkat a prodávající takto většinou proklamuje „vyšší standard“ svých služeb, často bez reálného obsahu. Logičtější se jeví jiná v praxi se vyskytující varianta –

¹⁹⁾ Na tuto okolnost navazuje ostatně institut zrušení patentu; v podmínkách české vnitrostátní úpravy viz § 23 zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁾ Srov. druhou větu čl. 74 Úmluvy.

²¹⁾ V širších souvislostech viz systematicky Kučera, Z. *Kolizní problematika přechodu vlastnického práva k movitým věcem na základě mezinárodní kupní smlouvy*. Praha: Academia, 1970.

²²⁾ Viz čl. 4 písm. b) Úmluvy.

²³⁾ Tak je tomu i podle základního kolizního kritéria obsaženého v § 6 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním; nutno však zohlednit také regulaci obsaženou v § 12 tohoto zákona.

²⁴⁾ Čl. 30 Úmluvy.

²⁵⁾ Čl. 52 odst. 1 Úmluvy.

²⁶⁾ Čl. 51 odst. 1 a čl. 52 odst. 2 Úmluvy.

²⁷⁾ Čl. 31 písm. a) Úmluvy.

²⁸⁾ Čl. 67 odst. 1 Úmluvy.

přechod nebezpečí škody na zboží se posune až k okamžiku zaplacení kupní ceny. Tato možnost je výhodnější pro kupujícího, neboť přestože má už zboží k dispozici, nepostihuje jej nebezpečí škody. Tato varianta je do smluv prosazována často právě na základě iniciativy kupujících, a to zejména tehdy, pokud je ve smlouvě sjednána výhrada vlastnického práva.

Z uvedeného plyne, že v dispozici smluvních stran se nacházejí okamžik přechodu nebezpečí škody a okamžik dodání. Jedná se o kategorie abstraktní, proto je dispozice s nimi možná „v místě i čase“. Převzetí zboží je konkrétní akt, dispozice s ním je tedy možná v závislosti na tom, kde strany sjednají místo převzetí. S ohledem na dispozitivnost Úmluvy pak záleží na stranách, jaké další okolnosti s okamžikem převzetí spojí (velmi často je to okamžik počátku běhu záruční doby). S okamžikem vzniku vlastnického práva smluvně manipulovat nelze; výjimku v tomto ohledu tvoří pouze sjednání výhrady vlastnického práva, která je jedinou vesměs akceptovanou možností posunutí účinnosti převodu vlastnického práva napříč právními řády.

Na závěr této podkapitoly lze snad upozornit na to, že v praxi dochází často k záměně dodání a převzetí. Dodání je často chápáno jako fyzické převzetí. Tak se může stát, že strany sjednají ve smlouvě, podle níž zajišťuje přepravu třetí subjekt (dopravce), že zboží má být prohlédnuto do tří dnů od dodání. Nejednají-li strany ve smlouvě jinak, pak dochází k dodání zboží předáním prvním dopravci a začíná plynout lhůta k prohlídce zboží právě v tomto okamžiku. Tak se může stát, že kupující, který interpretuje dodání jako fyzické převzetí, zmešká lhůtu k prohlídce vad zboží (s následky dále rozebíranými). Praktické doporučení tedy je řádně zvažovat podmínky, za kterých jsou sjednávány úkony navazující na dodání. Vzhledem k tomu, že prodávající v uvedeném případě splnil své povinnosti podle smlouvy (dodal) a přešlo nebezpečí škody na zboží, lze jen těžko obhajovat názor, že byl kupující podveden a že zboží reálně nemohl prohlédnout proto, že je neměl k dispozici. Bylo na něm, aby prohlídku zajistil, třeba i s využitím služby třetího subjektu (například na základě kontrolní či jiné smlouvy). Jestliže strany ve smlouvě sjednaly prohlídku zboží po dodání, pak toto smluvní ujednání má přednost před dispozitivním pravidlem podle čl. 38 odst. 2 Úmluvy, podle něž lze prohlídku odložit až do doby, kdy zboží dojde do místa určení. Za touto komplikací se často skrývá spíše oboustranná neznalost terminologie a většinou obě smluvní strany dodáním rozumějí fyzické převzetí kupujícím. V duchu zásady preventivní skepse je však třeba tuto nejasnost odstraňovat, neboť v případě vzniku sporu, kdy mizí vsřícnost smluvních stran, může mít tato nevědomost přímo fatální důsledky.

6. Schéma reklamačního procesu

Rozsah a cíl tohoto příspěvku nepřipouští detailní rozbor reklamačního režimu podle Úmluvy, nadto Úmluva obsahuje velmi podobné schéma jako obchodní zákoník,²⁹⁾ proto by byl hlubší rozbor nošením sov do Atén a navíc by čtenáři zahrnoval spoustou detailních informací, které by znemožňovaly osvojit si potřebné zobecnění. Pozornost je proto věnována základnímu schématu reklamace vad zboží podle Úmluvy.

Podle Úmluvy prodávající odpovídá za vady, které

a) má zboží v okamžiku přechodu nebezpečí škody na zboží, i když se tyto vady projeví (stanou se zjevné) později,

b) vzniknou u zboží po uvedeném okamžiku v důsledku porušení smluvních povinností prodávajícího.

Praxe rozlišuje poněkud nepřesně vady zboží na **vady zjevné a vady skryté**. Úmluva však takové dělení nezná a aplikovatelnost této terminologie na podmínky úpravy v Úmluvě je pouze věcí abstrakce, kterou Úmluva připouští.³⁰⁾ S ohledem na zažitost tohoto členění v praxi se k této terminologii kloní i tento příspěvek. Vadami zjevnými budeme nadále označovat vady, které byly zjistitelné při prohlídce zboží (při převzetí), a vadami skrytými vady, které touto prohlídkou nebylo možno zjistit.

Reklamační proces probíhá podle úpravy v Úmluvě v těchto třech fázích:

1. **prohlídka zboží u vad zjevných / okamžik zjištění vad skrytých,**
2. **oznámení vad,**
3. **volba nároku z vad.**

Tento reklamační proces je vázán přirozeně na lhůtu.

Podle čl. 38 odst. 1 Úmluvy má kupující prohlédnout zboží nebo zařídit jeho prohlídku **v době podle okolností co nejkratší**. Obsah tohoto pravidla komplikuje hned několik okolností. V první řadě je délka lhůty stanovena neurčitým právním pojmem, a její délka tak závisí na konkrétních okolnostech případu (rozsah dodávky, způsob balení, způsob dalšího využití, povaha zboží aj.). Opět s vědomím nepřesnosti lze pouze pro instruktivnost uvést, že tato lhůta se ve standardních případech, kdy je zboží určeno ke „spotřebě“ u kupujícího, pohybuje v řádech dnů.³¹⁾ Další komplikace, která je neméně významná, je spojena s tím, že z Úmluvy neplyne počátek běhu lhůty k prohlídce zboží. Vzhledem k tomu, že v již zmíněném

²⁹⁾ K některým odchylkám mezi oběma úpravami viz Kučera, Z. in Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžička, K. a kol. *Právo mezinárodního obchodu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 230 a 231.

³⁰⁾ K podrobnostem viz Rozehnalová, N., cit. dílo, str. 330 a násled.

³¹⁾ Viz k tomu i Caemmerer, E. von, Schlechtriem, P. a kol. *Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht*. München: C. H. Beck, 1990, s. 333 a 334.

čl. 38 odst. 2 Úmluvy je umožněno – ve smlouvách, které zahrnují přepravu – odložit prohlídku až na dobu, kdy dojde zboží do místa určení, lze zvolit systematické hledisko výkladu a uzavřít, že pokud lze v těchto případech odložit prohlídku na dobu ukončení přepravy, tak v ostatních případech se použije okamžik dodání, neboť Úmluva jiné časové souvislosti realizace plnění prodávajícího nereguluje, resp. jiný explicitně upravený okamžik nezná.

Vzhledem k tomu, že vady skryté nejsou (a pro svou povahu ani nemohou být) vázány na prohlídku zboží při dodání (převzetí), není stanovena žádná lhůta k prohlídce vad skrytých. Časové souvislosti reklamačního režimu u tohoto typu vad jsou tak upraveny až od okamžiku oznamování vad.

Oznámení vad je Úmluvou upraveno ve dvou odstavcích čl. 39:

(1) Právo kupujícího z vad zboží zaniká, jestliže kupující neoznámí prodávajícímu povahu těchto vad v přiměřené době poté, kdy je zjistil nebo je měl zjistit.

(2) Právo kupujícího z vad zboží vždy zaniká, jestliže kupující neoznámí prodávajícímu vady zboží nejpozději do dvou let ode dne, kdy zboží bylo skutečně předáno kupujícímu, ledaže tato lhůta není v souladu se smluvní záruční lhůtou.

Ustanovení odst. 2 upravuje objektivní dobu odpovědnosti za vady, a to shodně jako v českém obchodním zákoníku, tedy dva roky. Úprava je dispozitivní, proto mohou strany sjednat i dobu kratší, přirozeně při respektování požadavků plynoucích z obecných principů a zásad (poctivost, dobrá víra aj.).³²⁾

Podstatnější je rozbor ustanovení odst. 1, podle něž mají být vady oznámeny:

1. v době přiměřené,
2. po té, co byly, nebo měly být zjištěny.

Stejně jako v případě lhůty k prohlídce zboží je i v případě lhůty pro oznámení vady zvolen neurčitý právní pojem. Pro případ hrubého zjednodušení lze říci, že lhůta k oznámení vad by se měla – podle povahy případu – pohybovat v řádu více dnů a neměla by překročit několik málo týdnů.³³⁾

Daleko zásadnější však je problém související s během lhůty pro oznámení vady. Praxe i nauka řeší otázku, zda je účinně oznámena vada, je-li oznámena kdykoliv v době, která se rovná součtu doby k prohlídce a doby k oznámení vady. Pro instruktivnost vycházíme z této situace: Předmětem kupní smlouvy je standardní spotřební zboží, ohledně něž si strany nesjednaly žádná pravidla prohlídky či oznámení vad. Jedná se o dodávku pro přímou potřebu kupujícího.

Dejme tomu, že pro takový případ je doba k prohlídce zboží tři dny od dodání a doba k oznámení vad sedm dnů. Má kupující k dispozici deset dnů, v nichž musí stihnout vadu oznámit, či nikoliv? Má být přihlédnuto k tomu, zda byla také zachována lhůta k prohlídce? Názory na to se různí a rovněž judikatura není jednotná.³⁴⁾ Závěr, že obě lhůty nelze jen prostě sečíst, má však přesvědčivější argumentaci, která se opírá o text Úmluvy. Počátek běhu lhůty k oznámení vad je totiž dán okamžikem, kdy kupující vady buď zjistil, nebo je měl zjistit. Zjistí-li tedy kupující vadu již první den po dodání, počíná plynout lhůta k oznámení vady tento den a skončí osmého dne po dodání. Pokud prohlédne kupující zboží pátý den po dodání, zmeškal lhůtu k prohlídce a není již schopen oznámit vadu ve lhůtě plynoucí ode dne, kdy měl prohlídku provést. Argument, že čl. 39 odst. 1 Úmluvy dává mezi dnem skutečného zjištění a dnem, kdy měla být vada zjištěna, na výběr, je více než problematický. Přijetím takového výkladu by totiž byl akceptován jako s právem souladný také případ, kdy by reálně kupující zboží prohlédl patnáctý den a pak měl k dispozici ještě přiměřenou dobu k oznámení vady. Stanovení lhůty k prohlídce v Úmluvě by pak ztratilo smysl. Běh lhůty k oznámení vady je stanoven v Úmluvě jednou se subjektivním počátkem (okamžik, kdy kupující vady zjistil) a jednou s počátkem objektivním (okamžik, kdy měl zjistit). Běh lhůty se subjektivním počátkem nemůže začít později než běh lhůty s počátkem objektivním. V takovém případě by lhůta s objektivním počátkem ztratila smysl a narážela by na rozpor s principem dobré víry. Nic na tomto závěru nezmění ani skutečnost, že prokázání okamžiku zjištění vady (prohlídky) bude důkazně často velmi problematické. Tento argument však o podstatě hodnocení lhůty nic nevyovídá a zaměřuje hmotněprávní konstrukci s procesními okolnostmi jejího prosazení.

Poslední okolnost, která plyne přímo z textu Úmluvy, je povaha lhůty k oznámení vad. Z obratu „právo zaniká“ na začátku textu čl. 39 odst. 1 Úmluvy je zřejmé, že se jedná o lhůtu prekluzivní, proto je někdy oznámení vad označováno jako **zachovávací úkon**. Bez něj nelze nároky z vad uplatnit. Výjimku z této prekluze stanoví Úmluva ve dvou případech:

1. podle čl. 40 Úmluvy nedojde k zániku nároků z vad, jsou-li vady zboží důsledkem skutečností, o kterých prodávající věděl nebo o kterých nemohl nevědět a které nesdělil kupujícímu – do této skupiny může patřit například prodej zboží s (skrytou) vadou, přestože byla tato vada reflektována v činnosti orgánů veřejné správy (například výrobek byl shledán v rozporu s hygienickými předpisy či bezpečnostními předpisy), a výrobce zboží dál prodával, existence rozhodnutí bude nadto zlepšovat důkazní pozici ku-

³²⁾ Podrobněji k této otázce viz Schlechtriem, P., Schwenzer, I., a kol. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 470 a násl.

³³⁾ Podrobnosti běhu této lhůty a její délky rozebírá K. Svobodová v samostatném příspěvku v tomto čísle Právního fóra.

³⁴⁾ Podrobněji Schlechtriem, P., Schwenzer, I., a kol., cit. dílo, s. 466 a násl., a zejména literatura tam uvedená.

pujícího, neboť ten bude schopen lépe argumentovat, že prodávající nemohl nevědět o vadě,

2. podle čl. 44 Úmluvy nedojde k zániku nároků z vad, pokud kupující zmeškal oznámení z omluvitelných důvodů; takovým omluvitelným důvodem může být doba svátků (různá v různých zemích), nemoc, úraz; mezi zajímavější důvody však patří také situace, kdy učiní kupující oznámení pozdě, neboť nedokázal (jako neodborník) vyhodnotit závažnost vady.³⁵⁾

Pro naprostou většinu nároků z vad nestanoví Úmluva žádné speciální časové pravidlo. K jejich uplatnění má smluvní strana k dispozici celý čas běhu promlčecí doby. Výjimku tvoří:

a) nárok na dodání náhradního zboží – to lze požadovat jedině tehdy, pokud dodáním vadného zboží byla smlouva porušena podstatným způsobem a tento nárok byl vznesen buď současně s oznámením vady, nebo v přiměřené době poté,

b) nárok na odstranění vadného plnění – to lze požadovat, je-li to přiměřené a tento nárok byl vznesen buď současně s oznámením vady, nebo v přiměřené době poté.

Kromě výše popsaných situací je obsah poměrně abstraktního textu Úmluvy komplikován ještě dalšími okolnostmi. Z obsahu Úmluvy totiž neplyne, jak má být prohlídka provedena, co má být jejím předmětem, jakým způsobem má být zachycena. Stejně tak nejsou stanoveny náležitosti a forma oznámení vady. Proto je vhodné, aby strany smluvně ošetřily nejen délku lhůt a podmínky jejich běhu, ale také formu vzájemné komunikace (při respektování svízeli rozebraných výše sub 2), způsob provedení kontroly zboží, způsob jejího zachycení a náležitosti oznámení vad.

7. Struktura nároků z vad

Jak již nadpis této podkapitoly napovídá, není jejím cílem rozebírat jednotlivé nároky, ale spíše poukázat na některé systémové souvislosti.

Nároky, které vznikly v důsledku vad plnění, lze rozdělit do dvou skupin:

1. **Nároky vyplývající z Úmluvy;** jejich přehled následuje.

2. **Nároky vyplývající z obsahu práva rozhodného nevyloučeného Úmluvou;** mezi takové nároky patří ty, které Úmluva nereguluje, například penále, smluvní pokuta a jiné.

Velmi důležitou otázkou je, jaký je vztah mezi těmito dvěma skupinami nároků. Vzhledem k tomu, že Úmluva tuto otázku neřeší, vyplývá odpověď z aplikace kolizního práva. Typickým příkladem reálné kolize je vztah smluvní pokuty a náhrady škody. Různé právní řády se liší ve vnímání smluvní pokuty – ně-

kdy je vnímána jako penalizační nárok, jindy jako paušalizovaná náhrada škody. Je tedy třeba často řešit, zda stojí smluvní pokuta vedle náhrady škody, nebo zda ji konzumuje. Odpověď je třeba nalézt v právu rozhodném nalezeném podle kolizního práva.³⁶⁾

Pokud jde o nároky vyplývající z Úmluvy, lze je rozdělit do dvou základních skupin:

a) **nároky týkající se bezprostředně vadného plnění;** v takovém případě lze podle okolností požadovat:

- splnění nesplněné povinnosti (může požadovat kupující i prodávající) – příkladem může být požadavek realizace povinnosti převzít zboží, dodat zboží, zaplatit kupní cenu,
- odstranění vadného plnění (může požadovat kupující i prodávající) – příkladem může být požadavek provést řádně dříve nedostatečně poskytnutou součinnost při dodání zboží, odstranění vad dodaného zboží,
- dodání náhradního zboží (může požadovat kupující);

b) **ostatní nároky:**

- nárok na náhradu škody (může požadovat kupující i prodávající),
- úrok z prodlení (může požadovat kupující i prodávající v případě prodlení s plněním peněžitého závazku),
- sleva z ceny (může požadovat kupující),
- odstoupení od smlouvy (mohou obě smluvní strany); odstoupení od smlouvy je vázáno v první řadě na podstatné porušení smlouvy, jinak také v případě nesplnění základních povinností podle Úmluvy (tj. podle čl. 30 a 53):
 - kupující může odstoupit, pokud také pokud prodávající nedodá zboží v přiměřené lhůtě k tomu určené,
 - prodávající může odstoupit, pokud kupující nezaplatí kupní cenu nebo nepřeveze dodávku, a to v dodatečně lhůtě k tomu prodávajícím určené.

Nutno také zdůraznit, že po dodání zboží je odstoupení od smlouvy vázáno na splnění dalších přísouvňujících podmínek.³⁷⁾ To je dáno tím, že v podmínkách mezinárodního obchodu jsou náklady spojené zejména s administrativou případu a s přepravou zboží velmi vysoké a odstoupení od smlouvy v situaci, kdy tyto náklady byly již vynaloženy, by se jevílo neefektivní.

Systém nároků z vad podle Úmluvy je poměrně široký. I zde se nabízí otázka, zda a v jakém rozsahu se jednotlivé nároky vylučují. Je naprosto nepochybné, že vedle sebe stojí samostatně nárok na náhradu škody, nárok na úrok z prodlení a „zbývající“ nároky.

³⁵⁾ Tento a další případy viz Caemmerer, E. von, Schlechtriem, P., a kol., cit. dílo, s. 371 a 372.

³⁶⁾ Viz k této otázce i příspěvek J. Valdhane v tomto čísle Právního fóra.

³⁷⁾ Viz čl. 49 odst. 2 a čl. 64 odst. 2 Úmluvy.

Pokud jde o tyto „zbývající“ nároky, ty se – ačkoliv to Úmluva výslovně neupravuje – vylučují, a to z logiky věci. Není dost dobře možné požadovat například současně výměnu zboží a slevu z ceny, která je – jak napovídá čl. 50 Úmluvy – nárokem sloužícím k vyrovnáním rozdílu mezi hodnotou zboží bezvadného a zboží s vadou. Akceptace slevy v případě současného odstranění vad prodávajícím by tak byla v rozporu s reparační funkcí slevy a stejná příčina by byla odstraňována dvěma způsoby současně (slevou a odstraněním vad).

8. Závěrečné poznámky

Tento příspěvek se pokusil upozornit na některá nejpalčivější místa úpravy odpovědnosti za vady provedené v Úmluvě. S vědomím jejich existence je žádoucí – s využitím dispozitivnosti Úmluvy – ošetřit problémová místa úpravy ve smlouvě. K ošetření se tak nabízí následující okruhy:

- a) upravit výslovně formu vzájemné komunikace, zejména s ohledem na ošetření „problémových“ forem, jako je e-mail a fax,
- b) definovat řádným způsobem účel smlouvy, a tak zajistit do budoucna aplikaci principu dobré víry v případě výskytu otázek, které zůstaly bez smluvního ošetření,
- c) v duchu zažité terminologie v praxi rozlišovat mezi vadami skrytými a zjevnými, s určením pevně stanovených lhůt k provedení prohlídky zboží a oznámení vad,
- d) stanovit pravidla způsobu a předmětu provedení prohlídky zboží a obsahu oznámení vad,
- e) vytvořit smluvně soubor nároků z vad, které odpovídají charakteru a povaze dodávaného zboží,
- f) reflektovat vztah mezi nároky z vad, které plynou z Úmluvy a které přiznává právo rozhodné nevykloučené Úmluvou.

Vady zboží jako důvod odstoupení od mezinárodní kupní smlouvy

P E T R Ž Í D E K

1. Úvod

Jedním z nejčastějších a z právního hlediska také nejsložitějších problémů, které se mohou vyskytnout při plnění kupní smlouvy s mezinárodním prvkem, je skutečnost, že prodávající dodá kupujícímu zboží s vadami. Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží ze dne 11. 4. 1980 (tzv. Vídeňská úmluva, dále také jen „Úmluva“), kterou se řídí mezinárodní kupní smlouvy uzavřené obchodníky ze sedmi desítek zemí celého světa včetně České republiky,¹⁾

upravuje pojem vad zboží v čl. 35. Toto ustanovení uvádí několik definic vad, jež jsou ve vzájemném subsidiárním poměru.²⁾ V první řadě je zboží vadné, pokud se odlišuje množstvím, jakostí, provedením nebo balením, jež určuje smlouva (čl. 35 odst. 1 Úmluvy). Pokud nedošlo k dohodě o některých vlastnostech zboží, uplatní se čl. 35 odst. 2 Úmluvy, podle kterého je pro posouzení vad rozhodující, zda se zboží hodí pro zvláštní účel, o němž byl prodávající uvědomen v době uzavření smlouvy, nebo pokud prodávající nebyl informován o žádném zvláštním

¹⁾ Čl. 1 odst. 1 Vídeňské úmluvy zní: „Tato Úmluva upravuje smlouvy o koupi zboží mezi stranami, které mají místa podnikání v různých státech, a) jestliže tyto státy jsou smluvními státy; nebo b) jestliže podle ustanovení mezinárodního práva soukromého se má použít právní řád některého smluvního státu.“ K rozsahu použití Vídeňské úmluvy viz Rozehnalová, N. Aplikace unifikovaného hmotného práva upravujícího mezinárodní kupní smlouvu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2003, č. 1, s. 22 – 29. Přehled smluvních stran Vídeňské úmluvy lze nalézt na internetových stránkách www.uncitral.org.

²⁾ Autentické anglické znění Vídeňské úmluvy používá různé varianty termínu „zboží neodpovídající smlouvě“ (nejčastěji „*lack of conformity of the goods*“). Český překlad úmluvy vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 160/1991 Sb. ve shodě s vnitrostátní terminologií (srov. § 422 odst. 1 obchodního zákoníku) zpravidla hovoří o vadách zboží nebo vadném plnění, byť v některých ustanoveních nedůsledně používá doslovný překlad „zboží neodpovídající smlouvě“, resp. „zboží není v souladu se smlouvou“ (viz čl. 35 odst. 2, čl. 46, čl. 50 a čl. 51 vyhlášeného českého překladu Vídeňské úmluvy).

Mgr. Petr Židek,
doktorand na katedře
mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

účelu, zda se hodí pro obvyklý účel použití. V případě zboží kupovaného podle vzorku nebo předlohy je za vadu považována odchylka od vzorku nebo předlohy, které prodávající předložil kupujícímu (v úvahu samozřejmě přichází i dohoda stran o tom, že prodávající dodá zboží podle vzorku nebo předlohy poskytnutých kupujícímu). Zboží je vadné také tehdy, pokud nebylo uloženo pro přepravu nebo zabaleno obvyklým či přiměřeným způsobem. Ustanovení čl. 41 a čl. 42 Vídeňské úmluvy potom upravují právní vady coby omezení zboží právem nebo nárokem třetí osoby, jmenovitě potom nárokem založeným na průmyslovém nebo jiném duševním vlastnictví.

Právní složitost situace, kdy prodávající nedodrží některý ze shora uvedených požadavků, a dodané zboží tedy vykazuje vady, spočívá v tom, že je potřeba správně určit nároky, jež má kupující v takové situaci k dispozici. Vídeňská úmluva poskytuje kupujícímu pro případ dodání zboží neodpovídajícího smlouvě řadu různých oprávnění. Tyto nároky můžeme rozdělit na „silnější“, konkrétně právo na odstoupení od smlouvy (čl. 49 Úmluvy) a na dodání náhradního zboží (čl. 46 odst. 2 Úmluvy), a „slabší“, mezi něž náleží právo na odstranění vad zboží opravou (čl. 46 odst. 3 Úmluvy), snížení kupní ceny (čl. 50 Úmluvy) a nárok na náhradu škody (čl. 74 až 77 Úmluvy). Uplatnění některého nároku z první skupiny představuje zásadní zásah do právních vztahů založených mezinárodní kupní smlouvou – odstoupení vede k zániku většiny vzájemných závazků, aniž by smlouva byla splněna (včetně povinnosti vrátit již poskytnuté plnění dle čl. 81 až 84 Úmluvy), a rovněž požadavek na výměnu vadného zboží za zboží náhradní může v prostředí mezinárodního obchodu znamenat značné komplikace, zejména kvůli velkým přepravním vzdálenostem, nutnosti uskladnění odmítnutého zboží apod. Naopak „slabší“ nároky umožňují řešení konfliktu mezi smluvními stranami bez podstatného narušení plnění smlouvy, ať už opravou vad, která bude často možná i v místě dodání zboží, nebo tím, že se kupující spokojí se zbožím neodpovídajícím smlouvě a případnou újmu si kompenzuje snížením kupní ceny nebo náhradou vzniklé škody (případně kombinací obou nároků).

Jestli je kupující oprávněn použít uvedené „silnější“ nároky, nebo může uplatnit pouze „slabší“ oprávnění, závisí na tom, zda vady zboží představují **podstatné porušení smlouvy** ve smyslu čl. 25 Vídeňské úmluvy. Pouze pokud je tato podmínka splněna, může kupující odstoupit od smlouvy, případně požadovat, aby mu bylo dodáno bezvadné náhradní zboží. Porušení smlouvy je přitom dle čl. 25 Vídeňské úmluvy podstatné, „jestliže způsobuje takovou újmu druhé straně, že ji ve značné míře zbavuje toho, co je tato strana oprávněna očekávat podle smlouvy, ledaže strana porušující smlouvu nepředvíдалa takové důsledky a ani rozumná osoba v tomtéž postavení by je nepředvíдалa za týchž okolností“. Tato komplikovaná a dosti obecná definice je v praxi zpravidla

vykládána tak, že je třeba vždy posoudit význam, který dotčená strana porušené povinnosti přikládala. Pokud bylo řádné plnění určité povinnosti pro dotčenou stranu natolik zásadní, že v důsledku jejího porušení ztratila zájem na dalším plnění smlouvy (např. pro kupujícího bylo zcela zásadní dodání zboží v dohodnutém termínu a dodávka uskutečněná o den později pro něj neměla vůbec smysl, protože kupované zboží již nemohl zamýšleným způsobem využít), jedná se o podstatné porušení smlouvy.³⁾ Z druhé části čl. 25 Vídeňské úmluvy za spojku „ledaže“ potom vyplývá, že tyto závažné důsledky nesplnění smluvní povinnosti nelze posuzovat čistě jen ze subjektivního hlediska dotčené strany (např. na základě pouhého prohlášení kupujícího o tom, že nedodržena vlastnost zboží pro něj měla klíčovou důležitost). K naplnění definice podstatného porušení smlouvy musí být splněna také podmínka, že takový význam porušené povinnosti musel být porušující straně znám nebo musel být objektivně předvídatelný, slovy Úmluvy, mohla by jej za týchž okolností předvídat rozumná osoba v tomtéž postavení.

I tento výklad čl. 25 Vídeňské úmluvy ale zůstává pro praktické potřeby příliš obecný, protože nedává jasnou odpověď na otázku, kdy lze vady dodaného zboží považovat za natolik závažné, že kupující nemá na vadném plnění zájem, a je zároveň splněna i podmínka předvídatelnosti či objektivní předvídatelnosti takového následku. V následujícím textu proto provedeme interpretaci čl. 25 Vídeňské úmluvy zaměřenou specificky na situaci dodání vadného zboží, abychom zjistili, kdy je kupující postižený tímto druhem porušení smlouvy oprávněn od smlouvy odstoupit, případně požadovat náhradní dodávku. S ohledem na zásadu podpory jednotnosti při použití Vídeňské úmluvy (viz čl. 7 odst. 1) přitom budeme vycházet zejména z výkladu uvedené otázky, který byl podán v dřívějších rozhodnutích soudů a arbitrážních tribunálů (z důvodu mizivého množství publikované domácí judikatury se bude jednat výhradně o zahraniční rozhodnutí).⁴⁾

³⁾ Například německý *Oberlandesgericht Frankfurt am Main* v rozhodnutí ze dne 17. 9. 1991 uvedl, že porušení smlouvy je podstatné, „jestliže je účel smlouvy ohrožen natolik závažně, že pro dotčenou smluvní stranu přestane existovat zájem na plnění smlouvy“. Obdobně též švýcarský Spolkový soud (*Bundesgericht*) v odůvodnění svého rozhodnutí ze dne 15. 9. 2000 napsal, že při podstatném porušení smlouvy „musí dojít k porušení zásadní povinnosti takovým způsobem, že nemůže být dosaženo ekonomického cíle smlouvy; poškozená strana nadále nemá na plnění smlouvy zájem“ (všechna rozhodnutí citovaná v tomto článku jsou dostupná na www.cisg.law.pace.edu). L. Kopáč definici podstatného porušení smlouvy charakterizoval slovy, že „sice není plně vyhovující a ani z hlediska legislativně technického není dokonalá (zejména pod vlivem delegací z oblasti angloamerického práva), avšak vyplývá z ní základní prvek podstatného porušení smlouvy, tj. bezúčelnost trvání smlouvy pro oprávněnou stranu“. Viz Kopáč, L. Úmluva OSN o mezinárodní koupi zboží. *Právník*, 1981, č. 10, s. 931.

⁴⁾ K zásadám interpretace Vídeňské úmluvy a použitelným metodám výkladu viz Židek, P. Úmluva OSN o smlouvách o mezi-

2. Zvláštní zájem kupujícího na určitých vlastnostech zboží

Vídeňská úmluva je s výjimkou ustanovení čl. 12, které stanoví obligatorní písemnou formu mezinárodní kupní smlouvy, pokud si ji pro obchodníky s místem podnikání na svém území vymění některý smluvní stát, zcela dispozitivní. Smluvní strany tak mohou ve smlouvě nejen stanovit požadavky na vlastnosti a balení zboží (viz též shora uvedený čl. 35 odst. 1 Vídeňské úmluvy), ale zároveň mohou přímo ve smluvním textu zdůraznit, že se jedná o klíčové povinnosti, jejichž dodržení má pro kupujícího zásadní význam. Nejlépe se tak stane výslovným ujednáním, podle kterého nesplnění sjednaných parametrů (např. barevného odstínu dodávaných výrobků), překročení určité tolerované kvalitativní odchylky (např. podmínky, že zboží může obsahovat nejvýše 2 % zmetků nebo že stroj musí dosahovat alespoň 95 % požadované produktivity) nebo nedodržení jiných sjednaných vlastností nebo způsobu balení zboží představuje podstatné porušení smlouvy.⁵⁾ V těchto případech nebude pochyb, že při dodání zboží nesplňujícího příslušnou charakteristiku bude podmínka podstatného porušení smlouvy splněna, a kupující tedy bude moci požadovat náhradní zboží nebo rovnou ukončit smlouvu odstoupením.

Zvláštní zájem kupujícího na určité charakteristice zboží může vyplynout také z komunikace mezi stranami nebo jiných okolností, aniž by byl přímo vyjádřen ve smlouvě. Například finský soud uznal za podstatné porušení smlouvy skutečnost, že v dodaných kosmetických výrobcích určených k péči o pleť poklesl před uplynutím jejich životnosti garantovaný obsah vitamínu A.⁶⁾ Podle zjištění soudu totiž kupující zdůrazňoval, že přítomnost vitamínů A a E v produktech je pro něj klíčová, když „obyčejných“ kosmetických výrobků bez obsahu vitamínů měl ve své nabídce dostatek. V případě posuzovaném soudem ve švýcarské Basileji z korespondence smluvních stran a zejména ze záruky poskytnuté prodávajícím podle názoru soudu vyplýval podstatný význam, který strany přikládaly skutečnosti, že dodávané výrobky nebudou obsahovat geneticky modifikovanou sóju.⁷⁾ Nedodržení této podmínky proto představovalo podstatné porušení smlouvy. Čínská obchodní arbitráž zase uznala jako důvod podstatného porušení smlouvy skutečnost, že prodávající dodal kupujícímu hliníkové pláty pro výrobu plechovek odchylující se od

dohodnuté síly plechu.⁸⁾ Přestože v absolutním vyjádření odchylka nebyla velká (0,0118 palců namísto 0,0125 palců), jednalo se o podstatné porušení, protože kupující informoval prodávajícího o zásadním významu požadované kvality a tloušťky zboží, při jejichž nedodržení nebude schopen hliník zpracovat.

Obdobně soudy konstatovaly podstatné porušení v několika případech, kdy kupující lpěl na určitých vlastnostech kupovaného strojního vybavení, které však nebyly dosaženy. Například německý soud posuzoval dodávku stroje na zpracování nábytkových desek.⁹⁾ Prodávající se zavázal poskytnout stroj umožňující zpracovat desky ze všech čtyř stran během jediného procesu, dodané zařízení však bylo schopno desky zpracovat najednou pouze ze tří stran. Soud konstatoval podstatné porušení smlouvy, přestože stroj byl v uvedeném rozsahu použitelný. Kupující totiž podle soudu od smlouvy očekával dodávku prototypu umožňujícího zvýšení produktivity oproti strojům schopným třístranného zpracování desek, které již byly na trhu. V podobném případě čínský rozhodčí tribunál dospěl k závěru, že podstatné porušení smlouvy bylo založeno vadou tiskařského stroje, který namísto požadované přesnosti tisku 0,03 mm dosahoval pouze přesnosti 0,07 mm.¹⁰⁾ Přestože pro běžné obchodní účely by postačovala ještě nižší přesnost 0,1 mm, podle rozhodců kupující sniženou přesnost tisku nemusel akceptovat, protože měl zvláštní zájem na dodávce vysoce kvalitního stroje. Ačkoli tento zájem nebyl přímo vyjádřen ve smlouvě, tribunál jej dovedl ze skutečnosti, že kupující byl ochoten zaplatit za dodávaný tiskařský stroj mnohem vyšší částku, než by stačilo vynaložit na koupi strojů vyhovujících běžným obchodním účelům (s přesností tisku 0,1 mm).

3. Použitelnost zboží

V praxi je však často nutné řešit případy, kdy ze smlouvy ani souvisejících okolností nevyplývá, že by některé konkrétní vlastnosti zboží byl přikládán zvláštní význam, a kupující se přesto domáhá odstoupení od smlouvy nebo náhradní dodávky s odůvodněním, že byl v důsledku vad zboží „ve značné míře zbaven toho, co byl podle smlouvy oprávněn očekávat“. Tato základní podmínka podstatného porušení smlouvy je potom podle převažujícího výkladu naplněna tehdy, pokud je zboží v důsledku svých vad pro kupujícího nepoužitelné. Při zkoumání problematiky použitelnosti můžeme rozlišit situace, kdy je dodávané zboží určeno k dalšímu prodeji, a případy, kdy kupující obstarává zboží za účelem použití v jeho vlastních provozech (např. strojní vybavení, suroviny nezbytné pro výrobu nebo produkty určené k dalšímu zpracování).

národní koupi zboží. Specifika výkladu mezinárodně unifikovaného právního předpisu. *Právní fórum*, 2008, č. 3, s. 81 – 89.

⁵⁾ Podle P. Schlechtriema může mít stejný efekt také ujednání, že určitá podmínka smlouvy představuje „condition“ (se zjevným odkazem na common law), nebo že je pro ni dána „Garantie“. Viz Schlechtriem, P. In Schlechtriem, P., Schwenger, I. *Commentary on the UN Convention on International Sale of Goods (CISG)*. 2nd (English) edition. Oxford : Oxford University Press, 2005, s. 296.

⁶⁾ Rozhodnutí *Helsingin hovioikeus* ze dne 30. 6. 1998.

⁷⁾ Rozhodnutí *Appellationsgericht Basel-Stadt* ze dne 22. 8. 2003.

⁸⁾ *Nález China International Economic & Trade Arbitration Commission* (dále jen „CIETAC“) ze dne 30. 10. 1991.

⁹⁾ Rozhodnutí *Landgericht Heilbronn* ze dne 15. 9. 1997.

¹⁰⁾ *Nález CIETAC* ze dne 14. 1. 2004.

Jestliže kupující vystupuje v řetězci právních vztahů pouze jako mezičlánek na cestě od výrobce zboží k jeho konečnému uživateli, je jeho hlavním zájmem prodejnost zboží (podle charakteru kupujícího se může jednat jak o prodej velkoobchodní, tak i maloobchodní). V sérii rozhodnutí vydaných zejména v německy mluvících zemích se ustálil výklad, podle něhož se nejedná o podstatné porušení smlouvy, pokud lze zboží i přes jeho vady za běžných okolností a bez přehnané zátěže pro kupujícího dále prodat, třeba za sníženou cenu. Tento výklad vychází z názoru, že Vídeňská úmluva klade důraz na zachování smluvního vztahu a považuje odstoupení až za „ultima ratio“, k němuž lze přistoupit teprve, pokud porušení smlouvy nelze řešit jiným způsobem (například pomocí náhrady škody nebo snížení kupní ceny). Uvedenou interpretaci shrnul německý Spolkový soudní dvůr v často citovaném rozhodnutí nazývaném „cobalt sulfate case“: „Jestliže vady spočívají v odchylce od dohodnuté kvality nebo jiné nedostatečnosti zboží, musí být zjištěno, jestli nebyla možná a v běžném obchodním styku přiměřená jiná metoda zpracování nebo prodeje zboží, i kdyby měla být spojena se snížením ceny.“¹¹⁾ V posuzované věci německý kupující namítal podstatné porušení smlouvy, protože dodaná surovina měla mimo jiné nedostatečnou kvalitu a byla jiného než sjednaného původu. Kupující argumentoval, že surovina namísto z Velké Británie ve skutečnosti pocházela z Jižní Afriky, což pro něj mělo zásadní význam, poněvadž cílem jeho vývozu byla zpravidla Indie a země jihovýchodní Asie, kde v té době platilo embargo na jihoafrické zboží. Spolkový soudní dvůr ale podstatné porušení smlouvy neuznal, protože kupující neprokázal, že nebyl možný vývoz zboží do jiných zemí neuplatňujících embargo, případně, že zboží nebylo možné prodat přímo v Německu. Obdobně Vrchní zemský soud ve Frankfurtu nad Mohanem označil odstoupení kupujícího od smlouvy o dodávce bot za neoprávněné, protože kupující neprokázal, že boty v důsledku jejich vad (rozdíly ve zpracování, použití odlišného materiálu) nemohl prodat.¹²⁾ Soud v této souvislosti uvedl: „Podle Úmluvy je od kupujícího očekáváno, že přijme do značné míry i vadné zboží a dovolá se jiných nároků (snížení ceny, náhrady škody), aby se za vady odškodnil. Například je možné, že nedojde k podstatnému porušení v případech, v nichž kupující nakonec může vadné zboží nějakým způsobem využít.“

Mnichovský soud zase odmítl existenci podstatného porušení s tím, že dodaný koks sice byl nižší kvality, ale tato vada byla méně závažná a zákazník kupujícího ji mohl kompenzovat úpravou spalovacího procesu.¹³⁾ S obdobnou argumentací odmítl švýcarský Spolkový soud nárok kupujícího na odstoupení od smlouvy o dodávce masa, protože maso bylo

přes kupujícím namítaný zvýšený obsah tuku a vody prodejné, i když v důsledku těchto vad ztratilo čtvrtinu hodnoty.¹⁴⁾ Konečně soud v německém Stuttgartu posuzoval dodávku jablečného koncentrátu, který kupující objednal pro výrobu džusu.¹⁵⁾ Kupující namítal podstatné porušení smlouvy, protože koncentrát obsahoval přísádek glukózového sirupu, a jeho zákazník jej proto nemohl k výrobě džusu použít. Soud však argumentaci kupujícího odmítl s odůvodněním, že koncentrát mohl být použit k výrobě jiných ovocných nápojů, u kterých je doslazování přípustné, a dle zjištění soudu byl koncentrát tímto způsobem dokonce opravdu využit.

Podstatné porušení smlouvy je zpravidla konstatováno pouze tehdy, když je zboží v důsledku vad zcela neprodejné. Zemský soud v německém Landshutu považoval za takovou podstatnou vadu skutečnost, že dodané sportovní oblečení se v důsledku vyprání zmenšilo až o dvě konfekční velikosti (10 – 15 %).¹⁶⁾ Soud podle všeho vzal v úvahu rovněž dopad vad na pověst kupujícího jakožto obchodníka, když uvedl: „Konečný spotřebitel si tak buďto bude u prodejce (tj. kupujícího podle posuzované smlouvy) stěžovat nebo už u tohoto prodejce nebude nakupovat. Prodejce proto utrpěl podstatnou újmu.“ Obdobná úvaha zřejmě stála také za dalším německým rozhodnutím, ve kterém soud uvedl, že dámské oblečení, jež mělo špatný střih a velikostní odchylky až o tři konfekční velikosti, bylo jakožto „vysoce kvalitní dámské oděvy“ neprodejné, a vady proto představovaly podstatné porušení smlouvy.¹⁷⁾ Neprodejnost byla uznána také v případech, kdy zboží nemohlo být prodáno pro rozpor s veřejnoprávními předpisy nebo zákazy (za předpokladu, že prodávající byl povinen tyto předpisy dodržet). Například francouzský a německý soud konstatovaly podstatné porušení smlouvy v případě prodeje vína obsahujícího v rozporu se závaznými předpisy přísádek cukru, resp. vody,¹⁸⁾ a v důsledku bezpečnostní závady zjištěné u dodaných plynových vařičů.¹⁹⁾

Pokud kupující neobstarává zboží za účelem dalšího prodeje, ale pro své vlastní potřeby, je pro posouzení podstatného porušení smlouvy zásadní, zda je zboží skutečně schopné tyto zamýšlené potřeby uspokojit. Tak při nákupu strojního zařízení je za podstatné porušení smlouvy přirozeně považováno, pokud takové zařízení není funkční. K tomuto závěru dospěl například čínský rozhodčí soud ve věci, kdy se prodávajícímu ani po osmi letech nepodařilo odstranit podstatnou závadu dodaných strojů, která bránila produkci kvalitních výrobků.²⁰⁾ Také švýcarský soud

¹¹⁾ Rozhodnutí *Bundesgerichtshof* ze dne 3. 4. 1996.

¹²⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Frankfurt am Main* ze dne 18. 1. 1994.

¹³⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht München* ze dne 2. 3. 1994.

¹⁴⁾ Rozhodnutí *Bundesgericht* ze dne 28. 10. 1998.

¹⁵⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Stuttgart* ze dne 12. 3. 2001.

¹⁶⁾ Rozhodnutí *Landgericht Landshut* ze dne 5. 4. 1995.

¹⁷⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Köln* ze dne 14. 10. 2002.

¹⁸⁾ Rozhodnutí francouzského *Cour de Cassation* ze dne 23. 1. 1996, *Sacovini/M Marrazza v. Les fils de Henri Ramel*, a rozhodnutí *Landgericht Trier* ze dne 12. 10. 1995.

¹⁹⁾ Rozhodnutí *Cour d'appel de Paris* ze dne 4. 6. 2004.

²⁰⁾ Nález *CIETAC* ze dne 20. 7. 1993.

označil za podstatné porušení úplnou nefunkčnost stroje, který byl navíc ve smlouvě charakterizován jako „good-as-new“.²¹⁾ Španělské soudy tak zase učinily v případě nefunkčního tiskařského stroje a v případě dodávky zařízení, jež mělo snižovat spotřebu benzínu v autech, ale tento efekt ve skutečnosti nemělo.²²⁾

Jak jsme již viděli výše, jestliže je stroj funkční v omezené míře, závisí konstatování podstatného porušení na tom, zda ze smlouvy nebo jiných okolností vyplývá zásadní zájem kupujícího na plné funkčnosti nebo produktivitě stroje. Například německý soud posuzoval dodávku speciálních konzol pro televize nazvaných „Globe“, jež měly být použity pro reklamní účely ve výstavních prostorách (showroomech) kupujícího.²³⁾ Konzole se měly mimo jiné otáčet, což však nebylo dlouhodobě možné v důsledku použití vadných motorků. Soud však tuto vadu neuznal za podstatné porušení smlouvy, protože kupující mohl konzole využívat k zamýšlenému účelu (promítání videofilmů), aniž by se otáčely. Oscilační funkce měla pouze zvyšovat reklamní efekt, ale podle soudu rozhodně nebyla klíčová. Soud doplnil: „Nelze sledovat podstatné porušení smlouvy, jestliže kupující může vadné zboží jakýmkoli způsobem použít.“ V případě posuzovaném arbitrem Stockholmské obchodní komory prodávající zase dodal kupujícímu vadné tlakové senzory.²⁴⁾ Rozhodce usoudil, že vady zboží nezakládaly podstatné porušení smlouvy, protože odchylka senzorů od sjednaných specifikací měla jen malý vliv na funkčnost zařízení, do něhož byly namontovány, a nežádoucím projevům navíc bylo možné předejít nepoužíváním zařízení při extrémních teplotách. Španělský soud však dospěl k závěru, že podstatné porušení smlouvy je dáno za situace, kdy dodaný stroj na opravu cihel produkoval ze 75 – 84 % zmetky.²⁵⁾ Nezájem kupujícího o stroj s tak vysokým výskytem chyb byl považován za samozřejmý.

Z uvedené judikatury vyplývá, že zejména německé a švýcarské soudy při řešení otázky podstatného porušení smlouvy zkoumají, zda kupující nemůže zboží přes jeho vady použít, a to i jiným než původně zamýšleným způsobem. V případě zboží určeného k dalšímu prodeji se nejedná pouze o možnost prodeje za nižší cenu (např. jako maso nižší kvality), ale také o hledání jiných než obvyklých zákazníků (např. prodej na jiných trzích, než kam kupující zpravidla exportuje) nebo alternativních způsobů využití

zboží (např. použití ovocného koncentrátu k výrobě doslazovaných nápojů namísto džusu).²⁶⁾ U zboží, jež si kupující obstarává k vlastnímu použití, je stanovené obdobné kritérium, zda kupující může zboží přes jeho vady využívat. Zatímco u zcela nefunkčních strojů je situace poměrně jasná, podstatné porušení smlouvy nebylo konstatováno tehdy, jestliže si zboží i s vadami zachovalo svoje základní funkce, pro které si je kupující pořídil (např. konzole pro televize plnily zamýšlenou reprezentativní funkci, přestože se neotáčely, tlakové senzory mohly být i přes vady používány, pokud nebyly vystaveny extrémním teplotám). Odborná literatura doplňuje ještě další faktory, které je třeba vzít v úvahu, například schopnost kupujícího nalézt pro vadné zboží uplatnění (společnost s pobočkami po celém světě má větší možnosti náhradního prodeje zboží než místní maloobchodník), ohrožení dobré pověsti kupujícího prodejem nekvalitních produktů (viz též výše citovaná rozhodnutí týkající se vadných oděvů) nebo to, zda prodej nebo jiné využití zboží je možné jen za cenu vysokých nákladů, jejichž refundaci od prodávajícího formou náhrady škody by nebylo možné očekávat nebo by nebyla jistá.²⁷⁾ V každém konkrétním případě je třeba posoudit, zda je přiměřené po kupujícím požadovat, aby zboží s vadami neodmítl, ale využil je a případné ztráty si kompenzoval prostřednictvím náhrady škody nebo slevy z kupní ceny. Názory na to, co je v tomto ohledu přiměřené, se samozřejmě mohou lišit. Zdá se, že především v německé judikatuře je standard přiměřenosti nastaven poměrně vysoko a po kupujícím je požadováno, aby sáhl i k dosti alternativním způsobům použití vadného zboží.

Naproti tomu se v praxi vyskytují i rozhodnutí, ve kterých soudci nebo rozhodci nehodnotili použitelnost zboží, ale při posuzování podstatného porušení smlouvy se zaměřili spíše na závažnost nebo rozsah vad. Rozhodčí soud Mezinárodní obchodní komory (dále jen „RS MOK“) v případě vadné dodávky lešenářských součástí uvedl: „Vadnost významné části dodaného zboží vede k porušení smlouvy, které je podle čl. 25 podstatné, protože kupující je ve značné míře zbaven toho, co byl oprávněn očekávat podle smlouvy.“²⁸⁾ Americký federální soud se

21) Rozhodnutí *Kantonsericht Wallis* ze dne 21. 2. 2005.

22) Rozhodnutí *Audiencia Provincial de Palencia* ze dne 26. 9. 2005, *Simancas Ediciones v. Miracle Press*, a rozhodnutí *Audiencia Provincial Castellon* ze dne 21. 3. 2006, *Motortraccion Castellon v. D. Evaristo*.

23) Rozhodnutí *Landgericht München* (Německo) ze dne 27. 2. 2002.

24) *Nález Arbitral Institute of the Stockholm Chamber of Commerce* (Švédsko) ze dne 5. 4. 2007.

25) Rozhodnutí *Juzgado de primera instancia instrucción no. 3 de Tudela* ze dne 29. 3. 2005, *Cerámica Tudelana v. Wassmer Gruppe Spezial Maschinen*.

26) Poněkud odlišný názor zastávají Bernstein a Lookofsky, podle kterých „požadovat po maloobchodníkovi, aby šel mimo svůj obvyklý trh a zbavil se tam (závažně) vadného zboží by samo o sobě zbavilo takového kupujícího toho, co byl oprávněn očekávat, a stejně tak prodávající měl očekávat takový výsledek“ (zvýraznění původní). Podle uvedených autorů nelze například po kupujícím, který obvykle dodává do obchodů specializovaných na vysoce kvalitní obuv, požadovat, aby odebral boty, jež mají v rozporu se smlouvou nízkou kvalitu. Viz Bernstein, H., Lookofsky, J. *Understanding the CISG in Europe. A compact guide to the 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. The Hague : Kluwer Law International, 2003, s. 124 – 125.

27) Stanovisko č. 5 Poradního sboru Vídeňské úmluvy (*CISG Advisory Council*), bod 4.3, dostupné z www.cisg.law.pace.edu; Schlechtriem: c. d., s. 296 – 297.

28) *Nález RS MOK č. 7531 z roku 1994*.

zabýval dodávkou kompresorů, jež kupující zamýšlel použít do přenosných klimatizací.²⁹⁾ Dodané kompresory neměly sjednanou chladicí kapacitu a spotřebovávaly více energie, než měly. Soud dospěl k závěru, že vady zboží vedly k podstatnému porušení smlouvy, protože „chladicí výkon a spotřeba energie jsou u kompresoru do klimatizace významným determinantem hodnoty zboží“. Úvahu o tom, zda kupující přece jen nemohl méně kvalitní kompresory ve svých výrobcích nebo jinde využít, soud v odůvodnění rozhodnutí neučinil. Ruská obchodní arbitráž zase konstatovala podstatné porušení smlouvy, protože byl dodán automobil vyrobený v roce 1981 namísto sjednaného roku výroby 1988 nebo pozdějšího, aniž by se zabývala využitelností staršího vozu.³⁰⁾ Německý soud posuzoval prodej jeansů, které trpěly řadou vad, konkrétně nesprávným a nedostatečným označením, odchylkami ve velikostech, chybným střihem a částečně i plísni.³¹⁾ Podle soudu vady zakládaly podstatné porušení smlouvy, a to přesto, že se kupujícím nakonec podařilo (poté, co prodávající odmítl zboží převzít zpět) jeansy s výjimkou plesnivých kusů prodat jako oděvy druhé jakosti. Tyto případy ukazují, že judikatura týkající se vad zboží není jednotná a přes řadu rozhodnutí vycházejících z kritéria použitelnosti zboží nelze vyloučit větší benevolenci soudů, které mohou kupujícímu přiznat nárok na odstoupení od smlouvy (případně nárok na náhradní dodávku), i když možnosti alternativního využití dodaného zboží nebudou zcela vyčerpány. Přikláníme se spíše k řešení beroucím náhradní způsoby použití zboží v úvahu, protože podle našeho názoru lépe reflektuje základní podmínku čl. 25 Vídeňské úmluvy spočívající v nezájmu dotčené strany na plnění smlouvy. Toto kritérium je však potřeba aplikovat rozumně s ohledem na poměry kupujícího, tak aby nebyl nucen ponechat si zboží, jehož zužitkování (prodej, zpracování, provozování apod.) by po něm nebylo možné spravedlivě požadovat.

4. Význam nabídky na odstranění vad

Již oficiální komentář k tzv. newyorskému návrhu Vídeňské úmluvy uváděl: „V některých případech skutečnost, že prodávající je schopen a ochoten odstranit vady zboží bez těžkostí pro kupujícího, může znamenat, že se nebude jednat o podstatné porušení, ledaže se prodávajícímu nepodaří odstranit vady v přiměřené době.“³²⁾ V odborné literatuře se dodnes vede dis-

kuse, zda nabídka prodávajícího na odstranění vad zboží (či dokonce jen pouhá možnost takové opravy) vylučují kvalifikaci příslušných vad jakožto podstatného porušení smlouvy, takže kupující u snadno odstranitelných vad nemá možnost využít navazující nároky na odstoupení od smlouvy a dodání náhradního zboží.³³⁾ Část autorů poukazuje na čl. 48 Vídeňské úmluvy, který dává prodávajícímu právo tzv. druhého plnění, tj. možnost odstranit i po uplynutí lhůty pro dodání zboží na své náklady jakékoli porušení smlouvy, jestliže se tak stane rychle a bez nepřiměřených obtíží pro kupujícího. Podle jejich názoru by právo druhého plnění nemělo smysl, pokud by kupující mohl odmítnout přiměřenou nabídku prodávajícího na opravu vad z důvodu, že tyto vady zakládají podstatné porušení smlouvy, a on je proto oprávněn okamžitě odstoupit od smlouvy.³⁴⁾ J. O. Honnold uvádí teoretický příklad s prodejem stroje, který kvůli vadě jedné klíčové součásti po dodání nebyl funkční. Prodávající však okamžitě nabídl výměnu vadné součásti v takovém čase, že by výměnou nebyly nijak dotčeny plány kupujícího na využití stroje. Kupující přesto odstoupil od smlouvy. Podle Honnolda je otázka, zda vada stroje představovala podstatné porušení smlouvy, potřeba zodpovědět nikoli na základě faktického stavu po dodání zboží, ale ve světle toho, jaký výsledek by měla oprávněná nabídka prodávajícího na odstranění vady. Odstoupení kupujícího od smlouvy by proto v daném případě bylo neoprávněné.³⁵⁾ Podle uvedených autorů může být právo prodávajícího na druhé plnění vyloučeno pouze specifickými zájmy kupujícího, například pokud by oprava byla dokončena v době, kdy by plnění smlouvy pro kupujícího již nemělo smysl, na nabídku odstranění vad by nebylo možné spoléhat pro nedůvěryhodnost nebo nedostatek schopností prodávajícího

³³⁾ K této diskusi blíže viz Koch, R. The Concept of Fundamental Breach of Contract under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. In *Review of the Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) 1998*. Kluwer Law International, 1999, s. 225 – 228, dostupný z www.cisg.law.pace.edu; Graffi, L. Case Law on the Concept of „Fundamental Breach“ in the Vienna Sales Convention. *Revue de droit des affaires internationales / International Business Law Journal*, 2003, č. 3, s. 344 – 345, dostupný tamtéž.

³⁴⁾ Schlechtriem, op. cit., s. 295 – 296; Lookofsky, Bernstein, op. cit., s. 129; Huber, P. CISG – The Structure of Remedies, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Band 71 (2007), Heft 1, s. 26; Garro, A. M. Cases, analyses and unresolved issues in Articles 25 – 34, 45 – 52. In Ferrari, F., Flechtner, H., Brand, R. A. (Ed.) *The Draft UNCITRAL Digest and Beyond: Cases, Analysis and Unresolved Issues in the U.N. Sales Convention*. München : Sellier, 2004, s. 366; Magnus, U. Beyond the Digest: Part III (Articles 25 – 34, 45 – 52). In Ferrari, Flechtner, Brand (Ed.), op. cit., s. 323 – 324; Gabriel, H. D. General provisions, obligations of the seller, and remedies for breach of contract by the seller. In Ferrari, Flechtner, Brand (Ed.), op. cit., s. 356 – 357.

³⁵⁾ Honnold, J. O. *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*. 3rd edition. Kluwer Law International, 1999, s. 210, dostupný z www.cisg.law.pace.edu.

²⁹⁾ Rozhodnutí *U.S. Court of Appeals, Second Circuit* ze dne 6. 12. 1995, *Delchi Carrier v. Rotorex*.

³⁰⁾ Nález Mezinárodního obchodního rozhodčího soudu při Obchodní a průmyslové komoře Ruské federace (dále jen „RS OPKRF“) ze dne 21. 12. 2004.

³¹⁾ Rozhodnutí *Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg* ze dne 26. 11. 1999.

³²⁾ *Commentary on the Draft Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, Prepared by the Secretariat, dokument OSN č. A/CONF.97/5, čl. 45, odst. 6, dostupný z www.uncitral.org.

nebo když by ani opakované pokusy o opravu zboží nevedly k žádoucímu výsledku.

Jiné hlasy v odborné literatuře ale namítají, že zájem prodávajícího na opravě vad by neměl být postaven nad zájem kupujícího na odstoupení od smlouvy nebo dodání náhradního zboží. Tito autoři přitom odkazují na úvodní slova čl. 48 Vídeňské úmluvy, podle kterých je právo prodávajícího na druhé plnění stanoveno „s výhradou článku 49“, tj. s výhradou ustanovení o právu kupujícího na odstoupení od smlouvy. Nabídka prodávajícího na odstranění vad by proto podle těchto autorů neměla mít na zjištění podstatného porušení smlouvy a následné uplatnění nároků na odstoupení nebo náhradní plnění vliv.³⁶⁾ Posledně uvedený názor zastává také již citovaný rozhodčí náleze RS MOK týkající se dodávky vadných lešenářských součástí.³⁷⁾ Arbitrážní tribunál dospěl k závěru, že vady vedly k podstatnému porušení smlouvy, přičemž podle jeho názoru „prodávající nebyl po dodací lhůtě stanovené ve smlouvě oprávněn dodat náhradní kusy bez souhlasu kupujícího“.

Převážná většina judikatury ale při posuzování problematiky podstatného porušení smlouvy případnou nabídku prodávajícího na odstranění vad zboží zohledňuje. Příznačnou úvahu v tomto ohledu obsahuje rozhodnutí jednoho německého soudu, podle kterého v daném případě nedošlo k podstatnému porušení smlouvy, protože prodávající nabídl kupujícímu dodání náhradního bezvadného zboží.³⁸⁾ Soud přitom uvedl: „Odkazem na čl. 49 dává čl. 48 přednost právu kupujícího na odstoupení od smlouvy před právem prodávajícího na nápravu jeho neplnění, jež je zakotveno v čl. 48 odst. 1. Nicméně k tomu může dojít pouze v případech, kdy dodávka vadného zboží vede k podstatnému porušení smlouvy ve smyslu čl. 49 odst. 1 písm. a) a čl. 25. To opět nezávisí pouze na závažnosti vady, ale rovněž na ochotě prodávajícího odstranit vadu bez způsobení nepřiměřeného prodlení nebo obtíží kupujícímu. I závažná vada nemusí zakládat podstatné porušení smlouvy ve smyslu čl. 49, pokud je prodávající schopen a ochoten odstranit vadu, aniž by kupujícímu způsobil nepřiměřené obtíže (...).“ Soud tedy otázku vztahu čl. 48 a čl. 49 Vídeňské úmluvy elegantně vyřešil úvahou, podle které právo kupujícího na odstoupení od smlouvy sice má přednost před právem prodávajícího na druhé plnění, avšak je-li druhé plnění nabídnuto, chybí podstatné porušení smlouvy coby základní

předpoklad využití nároku na odstoupení (což přednost tohoto nároku fakticky neguje).

Také RS MOK v jiném svém rozhodčím nálezu konstatoval neoprávněnost odstoupení kupujícího od smlouvy o koupi počítačového hardwaru, protože prodávající kupujícímu okamžitě nabídl opravu vad, kterou bylo možné provést jednoduše a s minimálními náklady.³⁹⁾ Obdobně soud ve francouzském Grenoble posuzoval případ dodávky použité skladištní haly včetně jejího rozebrání a dopravy kupujícímu.⁴⁰⁾ Kupující se domáhal odstoupení od smlouvy s odůvodněním, že některé kovové součásti haly byly vadné. Soud uvedl, že vady nezakládaly podstatné porušení smlouvy, protože se týkaly pouze některých kovových součástí, jež mohly být opraveny, a podle soudu se smluvní strany na jejich opravě skutečně dohodly. Podobnou úvahu učinil také soud ve švýcarském Aargau ve věci týkající se dodávky tří nafukovacích reklamních bran pro automobilové závody, z nichž jedna se v důsledku závady zhroutila a jedna byla nestabilní.⁴¹⁾ Soud odmítl odstoupení kupujícího od smlouvy s odůvodněním, že prodávající dva dny po oznámení závad předložil kupujícímu návrh na druhé plnění. Podle soudu Vídeňská úmluva upřednostňuje zachování smlouvy i v případě objektivní podstatné vady. Pokud (byl podstatná) vada zboží může být odstraněna opravou nebo výměnou, je splnění smlouvy prodávajícím stále možné a zásadní zájem kupujícího na plnění není definitivně ohrožen.

Podle jiných rozhodnutí je podstatné porušení smlouvy vyloučeno již samotnou možností odstranění vad, bez ohledu na to, zda bylo takové odstranění prodávajícím skutečně nabídnuto. Jedno švýcarské rozhodnutí *obiter dicta* uvedlo, že vada dodaného zboží (prosakovací nádrž na slanou vodu) nepředstavovala podstatné porušení smlouvy, poněvadž mohla být snadno odstraněna.⁴²⁾ Čínský rozhodčí soud odmítl nárok kupujícího na výměnu 50 montážních plošin, jejichž rozměry neodpovídaly smlouvě a ze kterých oprýskával nátěr.⁴³⁾ Ačkoli se rozhodčí tribunál v odůvodnění nálezu nevyslovil přímo k otázce podstatného porušení smlouvy, uvedl, že za daných okolností by dodávka náhradního zboží (tj. nárok podmíněný podstatným porušením) nebyla přiměřená, protože by si vyžádala úhradu vývozních a dovozních cel a nákladů na dopravu. Vady měly být namísto toho odstraněny kupujícím, který měl své výdaje kompenzovat snížením kupní ceny o 20 %. Rovněž ve shora citovaném případě dodávky konzol pro televi-

³⁶⁾ Will, M. R. In Bonell, M. J., Bianca, C. M. *Commentary on the International Sales Law – 1980 Vienna Sales Convention*. Milano: Giuffrè, 1987, s. 356–358, dostupný z www.cisg.law.pace.edu; Enderlein, F., Maskow, D. *International Sales Law: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods; Convention on the Limitation Period in the International Sale of Goods*, Oceana, 1992, s. 185, 187, dostupný tamtéž.

³⁷⁾ Nález RS MOK č. 7531 z roku 1994.

³⁸⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Koblenz* ze dne 31. 1. 1997.

³⁹⁾ Nález RS MOK č. 7754 z ledna 1995.

⁴⁰⁾ Rozhodnutí *Cour d'appel Grenoble* ze dne 26. 4. 1995, *M. Marques Roque Joachim v. La Sarl Holding Manin Rivière*.

⁴¹⁾ Rozhodnutí *Handelsgericht Aargau* ze dne 5. 11. 2002.

⁴²⁾ Rozhodnutí *Handelsgericht Zürich* ze dne 26. 4. 1995. Nárok kupujícího na odstoupení od smlouvy byl soudem odmítnut primárně z toho důvodu, že kupující neoznámil prodávajícímu existenci vad a neuplatnil právo na odstoupení v přiměřené době po zjištění závady.

⁴³⁾ Nález *CIETAC* ze dne 11. 11. 2002.

zory „Globe“ postrádajících požadovanou oscilační funkci německý soud odůvodnil neexistencí podstatného porušení smlouvy mimo jiné i tím, že uvedenou vadu lze odstranit výměnou závadných motorků.⁴⁴⁾

Nabídka nebo možnost opravy zboží ale nevede k vyloučení podstatného porušení smlouvy a navazujících nároků kupujícího vždy. Právo na náhradní dodávku nebo odstoupení od smlouvy nemůže být kupujícímu upřeno v první řadě tehdy, pokud je oprava vadného zboží neúspěšná. Například německý soud konstatoval podstatné porušení, protože se prodávajícímu nepodařilo opravit vytknuté vady koženého sedacího nábytku.⁴⁵⁾ Čínská obchodní arbitráž uznala podstatné porušení v případech, kdy prodávající ani 8 let od dodání nebyl schopen odstranit vady prodávajících strojů, ani po třech úpravách nezprovoznil rádiovou síť pro paging, jejíž zařízení bylo předmětem kupní smlouvy, a kdy prodávající přes snahy svých techniků ani po třech úpravách nezprovoznil linku na výrobu plastových trubek.⁴⁶⁾ Podle ruského rozhodčího soudu představovaly podstatné porušení smlouvy opakovaně se vyskytující vady jedné z částí dodaného stroje, které byly způsobeny jeho konstrukcí, a tedy neodstranitelné.⁴⁷⁾ Německý soud zase posuzoval případ dodávky ventilátoru, jehož vady se prodávajícímu ani na druhý pokus nepodařilo odstranit.⁴⁸⁾ Soud uvedl, že po dvou neúspěšných pokusech o opravu je kupující oprávněn odstoupit od smlouvy a nelze po něm rozumně požadovat, aby vyčkal dalšího pokusu o odstranění vady.

Nabídka na odstranění vad zboží není pro posouzení podstatného porušení smlouvy relevantní také tehdy, pokud je pro kupujícího příliš zatěžující. Německý soud odmítl jako nevyhovující nabídku prodávajícího na nahrazení vadných obkladových kachlíček tím způsobem, že by poskytl kupujícímu větší než sjednané množství kachlí, z něhož by si kupující vybral ty nezávadné.⁴⁹⁾ Podle soudu nebylo možné po kupujícím požadovat, aby otevřel všechna balení, roztřídil kachle, zjistil, zda bylo dodáno dostatečné množství od jednoho druhu, a potom je znovu zabalil. Ruský rozhodčí soud shledal podstatné porušení smlouvy v dodávce vadné výrobní linky s tím, že odstranění vad a zprovoznění zařízení by si podle znalců vyžádalo půl až jeden a půl roku oprav a velké množství finančních prostředků blížící se pořizovací ceně linky.⁵⁰⁾ Obdobně je podle judikatury kupující oprávněn odmítnout nabídku druhého plnění, pokud není důvěryhodná. Opět ruská obchodní arbitráž posuzovala případ, kdy prodávající dodal kupujícímu nevyhovující technické plány objednaného

strojního zařízení.⁵¹⁾ Podle znaleckých posudků byly plány na nízké technické úrovni, obsahovaly závažné chyby a zařízení vyrobené podle těchto plánů by nemohlo být propojeno s dalším strojním vybavením kupujícího, což by vedlo ke snížení produktivity a kvality výroby. Rozhodčí soud proto souhlasil s tím, že kupující odstoupil od smlouvy před dobou plnění hlavního závazku k dodání stroje (tzv. ohrožení plnění dle čl. 72 Vídeňské úmluvy), přestože prodávající nabídl úpravu vadných plánů. Proávající podle soudu neprokázal, že je schopen včas odstranit vady a dodat stroj odpovídající podmínkám smlouvy. Německý soud zase souhlasil s odstoupením kupujícího od smlouvy o koupi vysoce kvalitního dámského oblečení, jehož první dodávka měla množství vad včetně špatných střihů a velikostí.⁵²⁾ Soud upozornil, že příslib prodávajícího k odstranění vad se týkal pouze části zboží, neuváděl, do kdy budou vady odstraněny, a s výjimkou dvou modelů vyjadřoval pouze úmysl prodávajícího „pokusit se“ dodat bezvadné zboží nebo najít nějaké řešení. Soud v tomto případě zvažoval také časový aspekt opravy, protože z nabídky prodávajícího na odstranění vad nebylo jasné, zda bude zboží dodáno tak, aby mohlo být jakožto sezónní letní oblečení dáno včas do prodeje.

5. Závěr

Odpověď na otázku, zda je kupující, který obdržel vadné zboží, oprávněn odstoupit od smlouvy nebo požadovat dodání náhradního zboží, závisí na tom, jestli jsou vady natolik závažné, že zakládají podstatné porušení smlouvy, tedy že kupující v jejich důsledku ztratil zájem na tom, aby smlouva byla plněna. Při posuzování závažnosti vad dodaného zboží je vždy nejprve potřeba zkoumat, zda měl kupující na nedodržených vlastnostech zboží zvláštní zájem (například pro něj bylo klíčové, aby si kosmetické výrobky udržely obsah vitamínů nebo aby stroj měl speciální funkce, které si kupující zvlášť vymínil). Takový zvláštní zájem může být přímo vyjádřen v textu smlouvy, vyplývat z jednání stran před uzavřením smlouvy nebo může být pro prodávajícího rozpoznatelný z jiných okolností daného případu. Pokud nelze identifikovat žádný speciální požadavek kupujícího, vychází většina judikatury (zejména z německých mluvících zemí) z kritéria použitelnosti vadného zboží. Podle tohoto kritéria vady zboží určeného k dalšímu prodeji nevedou k podstatnému porušení smlouvy, jestliže je zboží i s vadami prodejné, a to případně i jiným než původně zamýšleným způsobem (např. prodej masa jako zboží nižší kvality nebo vývoz surovin na trhy, kde kupující obvykle neobchoduje). Zboží, jež kupující obstarával pro vlastní potřeby, jím musí být

⁴⁴⁾ Rozhodnutí *Landgericht München* ze dne 27. 2. 2002.

⁴⁵⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Oldenburg* ze dne 1. 2. 1995.

⁴⁶⁾ *Nález CIETAC* ze dne 20. 7. 1993, 22. 5. 1996 a 6. 11. 2002.

⁴⁷⁾ *Nález RS OPKRF* ze dne 18. 10. 2005.

⁴⁸⁾ Rozhodnutí *Amtsgericht Landsberg am Lech* ze dne 21. 6. 2006.

⁴⁹⁾ Rozhodnutí *Landgericht Baden-Baden* ze dne 14. 8. 1991.

⁵⁰⁾ *Nález RS OPKRF* ze dne 25. 6. 2004.

⁵¹⁾ *Nález RS OPKRF* ze dne 25. 4. 1995.

⁵²⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Köln* ze dne 14. 10. 2002.

přijato, pokud po kupujícím lze spravedlivě požadovat, aby zboží i s vadami používal (například konzole pro reklamní monitory, které se sice v rozporu se smlouvou neotáčely, ale přesto si zachovaly požadovanou reprezentační funkci). V praxi se však vyskytují i rozhodnutí, která se kritériem použitelnosti vadného zboží nezabývají, ale posuzují podstatné porušení na základě obecné úvahy o rozsahu či závažnosti vad. Nelze tedy zcela vyloučit, že soud nebo arbitři přiznají kupujícímu právo na odstoupení od smlouvy nebo náhradní dodávku, přestože dodané zboží bude navzdory vadám nějakým způsobem využitelné. Naopak judikatura je poměrně jednotná v názoru, že podstatné porušení je vyloučeno v případech, kdy prodávající nabídl kupujícímu přiměřené odstranění vad (např. dodání náhradního zboží nebo opravu vadné součástky) nebo si odstranění vady může snadno zajistit sám kupující. To však neplatí, jestliže se odstranění vad nezdaří, příliš by zatěžovalo kupujícího, nabídec prodávajícího nelze důvěřovat nebo by vady nebyly odstraněny do termínu, který je z hlediska kupujícího zásadní (např. pokud

by nedostatky sezónních oděvů nebyly odstraněny tak, aby oděvy mohly být dány včas do prodeje).

Uvedenými úvahami by se měly řídit nejenom soudy a rozhodci při rozhodování sporů z mezinárodní kupní smlouvy, ale především kupující při zvažování svého postupu v případě, že obdrží zboží neodpovídající smlouvě. Neoprávněné odstoupení od smlouvy by totiž pro kupujícího mohlo mít závažné následky včetně uložení povinnosti doplatit kupní cenu i s úrokem z prodlení, zaplatit rozdíl cen, pokud prodávající uskutečnil náhradní obchod, či nahradit prodávajícímu škodu vzniklou skladováním nebo dopravou neodpovídajícího zboží. Kromě toho by měl kupující vždy zajistit řádné plnění všech svých povinností spojených s vytýkáním vad, zejména včasnou prohlídku zboží, včasné oznámení vad prodávajícímu a uplatnění příslušného nároku v přiměřené době u prodávajícího (čl. 38, 39, čl. 46 odst. 2 a 3 a čl. 49 odst. 2 Vídeňské úmluvy). Nesplnění těchto povinností má za následek zánik práv kupujícího z porušení smlouvy.

Přiměřená doba podle čl. 39 odst. 1 Vídeňské úmluvy

KLÁRA SVOBODOVÁ

1. Úvod

Jednou ze základních povinností prodávajícího podle Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (dále jen „Vídeňská úmluva“ nebo „Úmluva“) je povinnost dodat zboží,¹⁾ a to zboží bez vad.²⁾ V obchodních vztazích se však zcela logicky může stát, že zboží, které kupující obdrží, má vady. Kupujícímu tak vznikají nároky z vad zboží podle článku 45 Úmluvy.

Uplatnění těchto nároků je ovšem podmíněno dodržením reklamačního procesu. Reklamační proces vad faktických upravují články 38 a 39 Úmluvy.³⁾ Kupující má především povinnost dodané zboží pro-

hlédnout (článek 38) a o zjištěných vadách informovat prodávajícího (článek 39). Podle článku 39 Úmluvy musí kupující prodávajícímu oznámit vady v přiměřené době poté, kdy je zjistil nebo zjistit měl, nejpozději do dvou let ode dne, kdy mu bylo zboží skutečně předáno. Pokud kupující nesplní svoji oznamovací povinnost řádně a včas, jeho nároky z vad zboží zanikají.⁴⁾ Články 38 a 39 Úmluvy jsou v praxi velmi frekventovaným předmětem soudních nebo arbitrážních řízení, protože obsahují řadu interpretačních nejasností. Mezi ně patří především výklad pojmu přiměřená doba, kterému je věnován tento článek.⁵⁾

Při interpretaci pojmu přiměřená doba obsaženého ve Vídeňské úmluvě je třeba vždy mít na pa-

¹⁾ Článek 30 Úmluvy.

²⁾ Otázkou vad faktických se zabývá článek 35 Úmluvy, na vady právní pamatují články 41 a 42.

³⁾ Úpravu reklamace právních vad lze najít v článku 43 Úmluvy.

⁴⁾ Nelze však zapomínat na ustanovení článků 40 a 44 Úmluvy.

⁵⁾ Texty rozhodnutí uváděných v tomto článku jsou dostupné z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/text/anno-art-39.html>. Rozhodnutí z databáze UNILEX viz <http://www.unilex.info>.

JUDr. Klára Svobodová,
asistentka katedry
mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

měti, že Úmluva je mezinárodní smlouvou, která představuje výsledek unifikačních snah. To znamená, že nebyla vytvořena v rámci konkrétního právního řádu. Na Úmluvu se musíme dívat „autonomními očima“, pojmem obsaženým v Úmluvě nelze nikdy přiřazovat význam, který mají v konkrétním právním řádu.⁶⁾

2. Přiměřená doba podle článku 39 odst. 1 Úmluvy

2.1 Účel článku 39 Úmluvy

Představme si situaci, kdy kupující obdrží zboží, bez námitek je převezme a užívá nebo je znovu prodá. Později však odmítne za zboží zaplatit a požaduje náhradu škody s tím, že zboží bylo vadné. Prodávající v této situaci jen těžko zjistí, zda je tvrzení kupujícího pravdivé. Pokud by kupující prodávajícího informoval neprodleně, resp. v přiměřené době, mohl by se prodávající sám přesvědčit o případných vadách zboží a podle toho reagovat.⁷⁾

Smyslem článku 39 Úmluvy je urychlit zjištění, zda skutečně došlo k porušení smlouvy, umožnit prodávajícímu, aby si sám mohl zboží prohlédnout a měl příležitost případně zboží vyměnit či jinak odstranit jeho vady. V neposlední řadě dává řádné a včasné oznámení prodávajícímu možnost opatřit si důkazy pro eventuální spor s kupujícím.⁸⁾ Článek 39 Úmluvy odráží povinnost kupujícího jednat v dobré víře.

Aby kupující vady oznámil řádně a včas, musí si správně zodpovědět hned několik otázek. Jakou má mít oznámení vad formu? Komu má vady oznámit? Jak by měl vypadat obsah oznámení? **A konečně, v jaké lhůtě musí vady oznámit?** První tři otázky teď ponechme stranou a věnujme se pouze té poslední, tedy kdy musí kupující oznámit vady, abychom mohli jeho oznámení považovat za včasné.

2.2 Dohoda stran ohledně lhůty k oznámení vad

Článek 39 odst. 1 Úmluvy uvádí, že kupující je povinen oznámit vady v přiměřené době poté, kdy je zjistil nebo zjistit měl. Stejně jako v případě ostatních ustanovení Úmluvy i tady se mohou strany od tohoto

pravidla vzájemnou dohodou odchýlit.⁹⁾ Strany si mohou přímo ve smlouvě sjednat lhůtu, ve které má kupující oznámit vady. Kromě výslovné dohody stran ve smlouvě přichází v úvahu samozřejmě i lhůta vyplývající z praxe stran či zvyklostí, které na vztah mezi stranami dopadají. Obojí bývá respektováno národními soudy. Jako příklad lze uvést rozhodnutí německého *Oberlandesgericht* v Saarbrückenu z 13. 1. 1993.¹⁰⁾ Francouzský prodávající a německý kupující uzavřeli smlouvu o dodávce dveří. Kupující odmítl zaplatit kupní cenu, protože zboží podle něj mělo vady. Prodávající namítal, že kupující neoznámil vady včas. Soud v rozhodnutí uvádí, že strany se mohou obecně od článků 38 a 39 Úmluvy odchýlit obchodní zvyklostí.

V některých rozhodnutích se ale můžeme setkat i s přístupem, kdy soud bez ohledu na výslovnou dohodu stran aplikoval článek 39 Úmluvy nebo dospěl k závěru, že dohoda stran ohledně lhůty pro oznámení je přípustná pouze tehdy, odpovídá-li standardu ob- saženému v článku 39 Úmluvy.

2.3 Počátek běhu lhůty podle článku 39 odst. 1 Úmluvy

Lhůta pro oznámení vad začíná běžet v okamžiku, kdy kupující vady zjistil nebo je zjistil měl. Záleží na tom, který okamžik nastane dřív. Rozhodující roli pro určení počátku lhůty hraje povaha vad. Jedná-li se o vady zjevné, resp. vady zjistitelné při řádné prohlídce, začátek lhůty pro oznámení vad se váže na konec lhůty k provedení prohlídky zboží podle článku 38 Úmluvy.¹¹⁾ Podle Úmluvy musíme proto rozlišovat dvě lhůty – lhůtu k provedení prohlídky podle článku 38 a lhůtu k oznámení vad podle článku 39 Úmluvy, které na sebe navazují. Ve většině rozhodnutí se lze setkat s odlišením těchto dvou lhůt, některé soudy však mezi lhůtami nečinily rozdíl. Příkladem rozhodnutí, které lhůty pro prohlídku a oznámení odlišuje, může být rozhodnutí švýcarského *Bundesgericht* z 13. 11. 2003.¹²⁾ Předmětem sporu byla smlouva o dodávce praček mezi německou a švýcarskou společností. Soud zde výslovně rozlišuje mezi lhůtou pro prohlídku, na niž navazuje lhůta pro oznámení vad.¹³⁾ Mezi rozhodnutí, která nerozlišují dvě lhůty, patří například rozsudek rakouského *Oberster Gerichtshof* ze

⁹⁾ Viz článek 6 Úmluvy.

¹⁰⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 293 [Německo, *Oberlandesgericht Saarbrücken*, 13. 1. 1993].

¹¹⁾ Viz např. rozhodnutí CLOUT č. 378 [Itálie, *Tribunale Vigevano*, 12. 7. 2000]; rozhodnutí *Handelsgericht St. Gallen*, Švýcarsko, 11. 2. 2003.

¹²⁾ Rozhodnutí *Bundesgericht*, Švýcarsko, 13. 11. 2003.

¹³⁾ Z dalších rozhodnutí viz např.: rozhodnutí CLOUT č. 285 [Německo, *Oberlandesgericht Koblenz*, 11. 9. 1998]; rozhodnutí CLOUT č. 378 [Itálie, *Tribunale Vigevano*, 12. 7. 2000]; rozhodnutí CLOUT č. 319 [Německo, *Bundesgerichtshof*, 3. 11. 1999]; rozhodnutí CLOUT č. 315 [Francie, *Cour de cassation*, 26. 5. 1999].

⁶⁾ K jednotné interpretaci Vídeňské úmluvy viz Židek, P. Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. Specifika výkladu mezinárodně unifikovaného právního předpisu. *Právní fórum*, 2008, č. 3, s. 81 – 89.

⁷⁾ Honnold, J. O. *Uniform Law for International Sales under 1980 United Nations Convention*. 3. vydání. The Hague : Kluwer Law International, 1999, s. 276, dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/ho39.html> [citováno dne 16. 6. 2008].

⁸⁾ Sono, K. Article 39. In: *Bianca-Bonnel Commentary on the International Sales Law*. Giuffrè Milan, 1987, s. 306, dostupný na <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/sono-bb39.html> [citováno dne 16. 6. 2008].

dne 27. 8. 1999.¹⁴⁾ Rakouský soud se zabýval sporem vyplývajícím ze smlouvy o dodávce běžeckých bot mezi italským prodávajícím a rakouským kupujícím. Soud nerozlišuje lhůtu k prohlídce a k oznámení, uvádí pouze jednu přiměřenou lhůtu počítanou od dodání zboží.¹⁵⁾ Pokud však kupující o vadách ví, začíná lhůta pro oznámení vad běžet bez ohledu na to, zda již uběhla lhůta pro prohlídku. Například oznámení o množstevní vadě, kterou zjistí při samotném předání zboží, musí učinit i přesto, že prohlídka za účelem zjištění kvalitativních vad ještě neskončila.¹⁶⁾

Oznámení vad, které nelze při prohlídce zjistit, musí kupující učinit v přiměřené době poté, co je zjistil nebo zjistit měl. Z toho ovšem nelze vyvozovat povinnost kupujícího opakovaně zboží prohlížet.¹⁷⁾ Zajímavé je v této souvislosti rozhodnutí německého *Bundesgerichtshof* z 3. 11. 1999.¹⁸⁾ Soud si zde klade otázku, zda lhůta pro oznámení skrytých vad může vůbec začít běžet před tím, než kupující vady reálně zjistí. Nechává ji však nezodpovězenou. Kupující byl v tomto případě výrobcem papíru a od prodávajícího si objednal součástku do stroje na výrobu vlhčených kapesníků. Následně došlo k poškození stroje v důsledku vady této součástky, která se projevila až při provozu stroje. Většina soudních rozhodnutí však uvádí, že lhůta pro oznámení skrytých vad běží od okamžiku, kdy kupující vady zjistit mohl, bez ohledu na to, zda je skutečně zjistil.

Pro úplnost ještě dodejme, že o vadách se může kupující dozvědět ze stížností zákazníků, kterým zboží dále prodal. Lhůta pro oznámení, pokud nezačala běžet už dříve, se počítá od okamžiku, kdy kupující obdržel takové stížnosti.¹⁹⁾ Při předčasném dodání zboží lhůta pro oznámení nezačne před dnem, který byl sjednán jako den dodání, i když kupující o vadách již ví.²⁰⁾ Aby začala běžet lhůta podle článku 39 odst. 1 Úmluvy, stačí, pokud kupující zjistí, že zboží má vady. Není nutné, aby věděl nebo mohl vědět, že vada způsobí nebo může způsobit škodu. K tomuto závěru dospěl i nizozemský *Gerechtshof* v Arnhemu v rozhodnutí ze dne 18. 7. 2006.²¹⁾ Příklad se týkal sporu mezi nizozemským prodávajícím a německým kupujícím ohledně vad dodané zeminy určené k pěstování koniferů.

2.4 Okolnosti ovlivňující délku přiměřené doby

Lhůta obsažená v článku 39 odst. 1 Úmluvy je konstruována flexibilně. Při stanovení přiměřené doby je nutné vzít v úvahu všechny okolnosti konkrétního případu. Rakouský *Oberster Gerichtshof* ve svém rozhodnutí z 27. 8. 1999²²⁾ uvádí, že při hodnocení přiměřené doby je potřeba vzít v úvahu všechny objektivní i subjektivní okolnosti případu – zejména velikost společnosti kupujícího, jeho osobní a obchodní situaci, charakteristické znaky a množství zboží, náročnost prohlídky, druh nároku.²³⁾ Mezi zásadní okolnosti ovlivňující délku přiměřené doby patří zejména: druh zboží (eventuálně jeho množství), snadnost objevení vad, plány kupujícího dále zpracovat zboží či s ním nakládat jiným způsobem, který ztěžuje zjištění, zda prodávající odpovídá za vady, praxe mezi stranami či zvyklosti, profesionalita kupujícího, druh nároku.

Jednou z nejdůležitějších výše jmenovaných okolností je druh zboží. V případě zboží, které podléhá rychlé zkáze, musí být oznámení učiněno ve velmi krátké lhůtě, jež se pohybuje v rozmezí od několika hodin do maximálně několika dnů.²⁴⁾ Uvedme například rozhodnutí německého *Oberlandesgericht* v Saarbrückenu č. 1 U 703/97-143 z 3. 6. 1998, který řešil spor ohledně dodávky květin. Soud dospěl závěru, že v případě rychle se kazícího zboží musí kupující učinit oznámení neprodleně. V mezinárodním obchodě s květinami se od kupujícího očekává, že bude jednat okamžitě v den dodání zboží.²⁵⁾ Velice krátkou lhůtu připouští i německý *Amtsgericht* v Riedlingenu v rozhodnutí č. 2 C 395/93 z 21. 10. 1994,²⁶⁾ které se zabývá včasností reklamace u dodané šunky. Soud zde uvádí, že kupující mohl vady snadno zjistit při namátkové kontrole, ke které nemohl potřebovat více než tři dny. Oznámení mělo být učiněno nejspozději za tři dny po uplynutí lhůty pro prohlídku.²⁷⁾

Rychlé oznámení se vyžaduje i v případě sezónního zboží. Jak vyplývá z rozhodnutí *Amtsgericht* v Kehl

14) Rozhodnutí CLOUT č. 423 [Rakousko, *Oberster Gerichtshof*, 27. 8. 1999].

15) Podobně např.: rozhodnutí CLOUT č. 608 [Itálie, *Tribunale di Rimini*, 26. 11. 2002]; rozhodnutí CLOUT č. 202 [Francie, *Cour d'appel Grenoble*, 13. 9. 1995]; rozhodnutí CLOUT č. 256 [Švýcarsko, *Tribunal cantonal Valais*, 29. 6. 1998].

16) Schlechtriem, P., Schwenzer, I. *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 469.

17) Schlechtriem, P., Schwenzer, I., op. cit., s. 469 – 470.

18) Rozhodnutí CLOUT č. 319 [Německo, *Bundesgerichtshof*, 3. 11. 1999].

19) Viz např. rozhodnutí CLOUT č. 210 [Španělsko, *Audiencia Provincial Barcelona*, 20. 6. 1997].

20) Schlechtriem, P., Schwenzer, I., op. cit., s. 470.

21) Rozhodnutí *Gerechtshof Arnhem*, Nizozemsko, č. 2005/1005 ze dne 18. 7. 2006.

22) Rozhodnutí CLOUT č. 423 [Rakousko, *Oberster Gerichtshof*, č. 1 Ob 223/99x ze dne 27. 8. 1999].

23) Viz také rozhodnutí *Oberster Gerichtshof*, Rakousko, č. 7 Ob 301/01t ze dne 14. 1. 2002, UNILEX; rozhodnutí *Tribunale di Rimini*, Itálie, č. 3095, ve věci *Al Palizzo S.r.l. v. Bernardaud s.a.* ze dne 26. 11. 2002, UNILEX; rozhodnutí *Handelsgericht St. Gallen*, Švýcarsko, č. HG.2001.11-HGK ze dne 11. 2. 2003.

24) Schlechtriem, P., Schwenzer, I., op. cit., s. 467.

25) Rozhodnutí CLOUT č. 290 [*Oberlandesgericht Saarbrücken*, Německo, č. 1 U 703/97-143 ze dne 3. 6. 1998].

26) Rozhodnutí *Amtsgericht Riedlingen*, Německo, č. 2 C 395/93 z 21. 10. 1994.

27) Z dalších rozhodnutí, která vyžadují velmi krátkou lhůtu pro oznámení u zboží podléhajícího zkáze, např.: rozhodnutí *Arondissementsrechtbank Zwolle*, Nizozemsko, č. HA ZA 95-640, ve věci *CME Cooperative Maritime Etaploise S.A.C.V. v. Bos Fishproducts Urk BV* ze dne 5. 3. 1997, UNILEX; rozhodnutí CLOUT č. 549 [Španělsko, *Audiencia Provincial de Valencia*, č. 142/2003, *Cherubino Valsangiacomo, S.A. v. American Juice Import, 7. 6. 2003, Inc.*].

č. 3 C 925/93 z 6. 10. 1995,²⁸⁾ v případě sezónního módního zboží (tady svetry) je nutné učinit promptní oznámení. Oznámení, které bylo učiněno více než měsíc po dodání zboží, rozhodně není včasné.²⁹⁾

U trvanlivého zboží je lhůta pro oznámení poměrně široká. Pohybuje se od několika dnů do několika měsíců. Kratší lhůty se objevují v případě „jednoduchého“ zboží jako oblečení, boty, nádobí, dřevo, nábytek, trvanlivé potraviny, látky apod.³⁰⁾ Tady se setkáme s lhůtami maximálně do jednoho měsíce. Jiná je situace v případě „složitějšího“ zboží, jako jsou různé stroje, motory, PVC, chemické látky a jiné, kde se objevují i několikaměsíční lhůty.³¹⁾

Snadnost zjištění vad zboží ovlivňuje především dobu pro prohlídku zboží, ale působí i na přiměřenost doby oznámení vad. Lehce rozpoznatelná vada snižuje délku lhůty pro její oznámení. Uvedme například rozhodnutí italského *Tribunale Civile* v Cuneu ve věci *Sport d'Hiver di Genevieve Culet v. Ets. Louys et Fils*,³²⁾ který rozhodoval spor ohledně dodávky sportovního oblečení mezi francouzským prodávajícím a italským kupujícím. Proávající dodal oblečení ve velikostech podle francouzského, nikoli italského číslování. Oblečení tak bylo mnohem větší, než se normálně v Itálii prodává, a šlo se tady téměř neprodejné. Kupující však vadu oznámil až 23 dní po dodání zboží. Italský soud tady uvádí: „V případě, kdy jsou vady snadno rozpoznatelné, doba pro oznámení se zkracuje.“³³⁾ Jestliže je předmětem smlouvy složité technické zařízení a je třeba pro prohlídku zboží zaměstnat specializovanou firmu nebo znalce, lhůta pro oznámení se prodlužuje.

²⁸⁾ Rozhodnutí *Amtsgericht Kehl*, Německo, č. 3 C 925/93 ze dne 6. 10. 1995.

²⁹⁾ Viz také rozhodnutí CLOUT č. 256 [Švýcarsko, *Tribunale Cantonal du Valais*, č. CI 97 288, 29. 6. 1998].

³⁰⁾ Rozhodnutí *Tribunale Civile di Cuneo*, Itálie, č. 45/96, ve věci *Sport D'Hiver di Genevieve Culet v Louys et Fils* ze dne 31. 1. 1996; rozhodnutí CLOUT č. 723 [*Oberlandesgericht Koblenz*, Německo, č. 6 U 113/06 ze dne 19. 10. 2006]; rozhodnutí CLOUT č. 423 [Rakousko, *Oberster Gerichtshof*, č. 1 Ob 223/99x ze dne 27. 8. 1999]; rozhodnutí CLOUT č. 608 [Itálie, *Tribunale di Rimini*, 26. 11. 2002]; rozhodnutí *Landesgericht Trier*, Německo, č. 7 HKO 178/00 ze dne 28. 6. 200; rozhodnutí *Oberlandesgericht Köln*, Německo, č. 22 U 202/93 ze dne 22. 2. 1994; rozhodnutí *Bezirksgericht Unterhaintal*, Švýcarsko, č. EVENT.1998.2 ze dne 16. 9. 1998, UNILEX; rozhodnutí CLOUT č. 634 [Německo, *Landesgericht Berlin*, 21. 3. 2003].

³¹⁾ Rozhodnutí *Cour d'Appel de Versailles*, Francie, č. 56, ve věci *Giustina International Sp.A. v. Perfect Circle Europe SARL* ze dne 29. 1. 1998, UNILEX; rozhodnutí *Cour d'Appel de Colmar*, Francie, ve věci *S.a.r.l. Pellicules/S.A. Rhin et Moseille v. Morton International GmbH / Société Zurich Assurances S.A.* ze dne 24. 10. 2000, UNILEX; rozhodnutí CLOUT č. 284 [Německo, *Oberlandesgericht Köln*, č. 18 U 121/97 ze dne 21. 8. 1997].

³²⁾ Rozhodnutí *Tribunale Civile Cuneo*, Itálie, č. 45/96, ve věci *Sport d'Hiver di Genevieve Culet v Ets. Louys et Fils* ze dne 31. 1. 1996.

³³⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 284 [Německo, *Oberlandesgericht Köln*, č. 18 U 121/97 ze dne 21. 8. 1997]; rozhodnutí *Amtsgericht Riedlingen*, Německo, č. 2 C 395/93 ze dne 21. 10. 1994.

Ke zkrácení lhůty může přispět i fakt, že kupující hodlá zboží dále zpracovat nebo s ním nakládat tak, že bude později velmi obtížné zjistit, zda prodávající odpovídal za vady. Nizozemský *Arrondissementsrechtbank* ve Zwolle ve svém rozhodnutí ve věci *CME Cooperative Maritime Etaploise S.A.C.V. v. Bos Fishproducts Urk BV*³⁴⁾ uvádí, že velmi krátká doba je nezbytná vzhledem ke skutečnosti, že zboží je kupujícím zpracováno a pro prodávajícího by bylo nemožné zjistit, že zboží bylo skutečně vadné. Spor se v tomto případě týkal dodávky ryb, které kupující dále zpracovával.

Pro určení přiměřenosti doby pro oznámení vad je třeba také zohlednit, čeho se kupující dovolává. V případě, že si kupující hodlá zboží ponechat a požaduje náhradu škody či slevu z kupní ceny, lze tolerovat lhůtu delší než v případě, kdy chce zboží odmítnout. Ve druhé situaci musí mít prodávající nejen možnost odstranit vady, ale eventuálně i zajistit přepravu vráceného zboží.³⁵⁾

Zkušenosti a profesionalita kupujícího mají také vliv na délku lhůty. Zkušený obchodník musí oznámit vady v kratší lhůtě než obchodník bez předchozích zkušeností.³⁶⁾ Nelze opomenout ani zvyklosti a praktiky zavedené mezi stranami, které mohou přiměřenost doby prodloužit nebo zkrátit.³⁷⁾

Delší lhůta připadá v úvahu, pokud je vytýkána vada úmyslně způsobena prodávajícím. Zohlednit lze také čas, který kupující v zahraničí potřebuje k objasnění právních možností dalšího postupu.³⁸⁾

2.5 Lhůta přiměřená za běžných okolností

Některá rozhodnutí stanoví lhůtu, kterou lze za normálních okolností považovat za přiměřenou. Takto určenou lhůtu pak konfrontují s konkrétními okolnostmi případu. Rakouský *Oberstergerichtshof* v rozhodnutí č. 1 Ob 223/99x uvádí, že lhůta 14 dní pro prohlídku a oznámení vad je přiměřená. Protože tento případ nevykazuje žádné specifické okolnosti, kupující neučinil oznámení včas.

Tyto přiměřené lhůty se však liší nejen délkou, ale i způsobem počítání. Zatímco některá rozhodnutí počítají lhůtu od dodání zboží, takže zahrnuje jak dobu

³⁴⁾ Rozhodnutí *Arrondissementsrechtsbank Zwolle*, Nizozemsko, č. HA ZA 95-640, ve věci *CME Cooperative Maritime Etaploise S.A.C.V. v. Bos Fishproducts Urk BV* ze dne 5. 3. 1997, UNILEX.

³⁵⁾ Schlechtriem, P., Schwenger, I., op. cit., s. 467.

³⁶⁾ Například rozhodnutí *Gerechthof's Armen*, Nizozemsko, ze dne 17. června 1997, UNILEX; rozhodnutí CLOUT č. 232 [Německo, *Oberlandesgericht Mnichov*, ze dne 11. 3. 1998].

³⁷⁾ Např. rozhodnutí *Oberster Gerichtshof*, Rakousko, č. 10 Ob 344/99g ze dne 21. 3. 2000, UNILEX; rozhodnutí *Arrondissementsrechtsbank Zwolle*, Nizozemsko, č. HA ZA 95-640 ve věci *CME Cooperative Maritime Etaploise S.A.C.V. v. Bos Fishproducts Urk BV* ze dne 5. 3. 1997, UNILEX.

³⁸⁾ Schlechtriem, P., Schwenger, I., op. cit., s. 467.

pro oznámení vad, tak i dobu pro provedení prohlídky, jiná konstruuji lhůty dvě. V první skupině rozhodnutí se objevily tyto lhůty: 8 dní,³⁹⁾ 14 dní,⁴⁰⁾ měsíc.⁴¹⁾ Ve druhé skupině můžeme najít následující lhůty počítané od objevení vad zboží: několik dní,⁴²⁾ týden,⁴³⁾ 8 dní,⁴⁴⁾ 2 týdny,⁴⁵⁾ měsíc.⁴⁶⁾

2.6 Délka přiměřené lhůty

Předmětem mezinárodní koupě může být řada druhů zboží, jejichž dodání ovlivňuje nepřeborné množství okolností. Příkladem si teď ukažme, v jakých lhůtách bylo oznámení vad vzhledem k okolnostem konkrétního případu shledáno soudy jako opožděné. Jako nepřiměřené byly označeny tyto lhůty (počítané od okamžiku dodání): 20 měsíců (motory pro hydraulické lis),⁴⁷⁾ rok (nábytek),⁴⁸⁾ 9 měsíců (boty),⁴⁹⁾ 8 měsíců (oblečení),⁵⁰⁾ 7 měsíců (bavlněné látky),⁵¹⁾ 6 měsíců (porcelánové nádoby),⁵²⁾ 4 měsíce (nádoby),⁵³⁾ 3 měsíce (Audio CD),⁵⁴⁾ 2 měsíce (motory),⁵⁵⁾ 7 týdnů (lát-

ky),⁵⁶⁾ měsíc (svetry),⁵⁷⁾ 25 dní (skleněná vlákna),⁵⁸⁾ 24 dní (ochranný film),⁵⁹⁾ 23 dní (sportovní oblečení),⁶⁰⁾ 16 dní (boty).⁶¹⁾ Počítáno od okamžiku, kdy kupující zjistil nebo měl zjistit vady, byly shledány jako opožděné například tyto lhůty: 7 týdnů (stroj),⁶²⁾ 6 týdnů (mušle),⁶³⁾ 4 týdny (ocelové desky).⁶⁴⁾

2.7 Pravidlo „noble month“

V literatuře a některých rozhodnutích se můžeme setkat s pravidlem tzv. *noble (generous) month*. Toto pravidlo vychází z myšlenky, že pojem přiměřená doba by měl být založen na určitém základním standardu, který by mohl být modifikován významnými okolnostmi případu.⁶⁵⁾

I. Schwenzer v komentáři k Úmluvě uvádí, že v přístupu národních soudů k délce doby k oznámení vad panují značné rozdíly. Zatímco německé, rakouské či švýcarské soudy tradičně tíhnou k lhůtám kratším, soudy francouzské či americké zaujímají opačný postoj. Aby se předešlo extrémním rozdílům ve výkladu přiměřené doby, je nutné nalézt kompromis. Z tohoto pohledu se jeví jako „ideální průměr“ doba jednoho měsíce.⁶⁶⁾ S tímto názorem se ztotožnilo více autorů.⁶⁷⁾ Rozhodující je však fakt, zda toto pravidlo respektují i soudy.

Německý *Bundesgerichtshof* v rozhodnutí z 8. 3. 1995⁶⁸⁾ říká, že oznámení učiněné ve lhůtě 1 měsíce od objevení vad je v přiměřené době, vezmeme-li v úvahu rozdílné národní právní tradice. Spor se v tomto případě týkal dodávky mušlí, které obsahovaly vysokou míru kadmia. O čtyři roky později stejný soud⁶⁹⁾ znovu jako naprostou samozřejmost aplikoval pravidlo *noble month*.

³⁹⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 167 [Německo, *Oberlandesgericht Mnichov*, č. 7 U 3758/94, 8. 2. 1995].

⁴⁰⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 423 [Rakousko, *Oberster Gerichtshof*, č. 1 Ob 223/99x, 27. 8. 1999].

⁴¹⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 192 [Švýcarsko, *Obergericht des Kantons Luzern*, č. 11 95 123/357, 8. 1. 1997]; rozhodnutí CLOUT č. 202 [Francie, *Cour d'appel Grenoble*, č. 93/4126, ve věci *M. Caiato Roger v. La Société française de factoring international factor France*, 13. 9. 1995]; rozhodnutí *Rechtbank van Koophandel*, Belgie, č. A.R. 04/3568 ve věci *J. M. Smithuis Pre Pain v. Bakkerhuis* ze dne 20. 9. 2005; rozhodnutí CLOUT č. 284 [*Oberlandesgericht Köln*, Německo, č. 18 U 121/97 ze dne 21. 8. 1997]; rozhodnutí CLOUT č. 723 [Německo, *Oberlandesgericht Koblenz*, č. 6 U 113/06, 19. 10. 2006]; rozhodnutí CLOUT č. 123 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 159/94 ze dne 8. 3. 1995].

⁴²⁾ Rozhodnutí *Amtsgericht Riedlingen*, Německo, č. 2 C 395/93 ze dne 21. 10. 1994.

⁴³⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 285 [Německo, *Oberlandesgericht Koblenz*, č. 2 U 580/96 ze dne 11. 9. 1998].

⁴⁴⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 280 [Německo, *Oberlandesgericht Jena*, č. 8 U 1667/97 (266), ze dne 26. 5. 1998].

⁴⁵⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 359 [Německo, *Oberlandesgericht Koblenz*, č. 2 U 1556/98 ze dne 18. 11. 1999]; rozhodnutí CLOUT č. 251 [Švýcarsko, *Handelsgericht des Kantons Zürich*, č. HG930634 ze dne 30. 11. 1998].

⁴⁶⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 319 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 287/98 ze dne 3. 11. 1999]; rozhodnutí *Obergericht Zug*, Švýcarsko, č. OG 2006/19 ze dne 19. 12. 2006; rozhodnutí *Bundesgericht*, Švýcarsko, č. 4C.198/2003/grl ze dne 13. 11. 2003.

⁴⁷⁾ Rozhodnutí *Landesgericht Düsseldorf*, č. 31 O 231/94 ze dne 23. 6. 1994.

⁴⁸⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 263 [Švýcarsko, *Bezirksgericht Unter- rheintal Kanton St. Gallen*, č. EV.1998.2 ze dne 19. 9. 1998].

⁴⁹⁾ Rozhodnutí *Tribunal commercial de Bruxelles*, Belgie, č. R.G. 1.205/93 ze dne 5. 10. 1994.

⁵⁰⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 256 [Švýcarsko, *Tribunal Cantonal du Valais*, č. C1 97 288 ze dne 29. 6. 1998].

⁵¹⁾ Rozhodnutí *Pretura di Torino*, Itálie, ve věci *C. & M. S.r.l. v. D. Bankintzopoulos & O.E.* ze dne 30. 1. 1997.

⁵²⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 608 [Itálie, *Tribunale di Rimini*, č. 3095 ze dne 26. 11. 2002].

⁵³⁾ Rozhodnutí *Landesgericht Trier*, č. 7 HKO 178/00 ze dne 28. 6. 2001.

⁵⁴⁾ Rozhodnutí *Handelsgericht St. Gallen*, č. HG.2001.11-HGK ze dne 11. 2. 2003.

⁵⁵⁾ Rozhodnutí *Landesgericht Düsseldorf* č. 31 O 231/94 ze dne 23. 6. 1994.

⁵⁶⁾ Rozhodnutí *Landesgericht Berlin*, Německo, ze dne 21. 3. 2003.

⁵⁷⁾ Rozhodnutí *Amtsgericht Kehl*, č. 3 C 923/93 ze dne 6. 10. 1995.

⁵⁸⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 359 [Německo, *Oberlandesgericht Kobenz*, č. 2 U 1556/98 ze dne 18. 11. 1999].

⁵⁹⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 230 [Německo, *Oberlandesgericht Karlsruhe*, č. 1 U 280/96 ze dne 25. 6. 1997].

⁶⁰⁾ Rozhodnutí *Tribunal Cuneo*, Itálie, č. 45/96 ze dne 31. 1. 1996.

⁶¹⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 4 [Německo, *Landesgericht Stuttgart*, č. 3 kFH O 97/89, 31. 8. 1989].

⁶²⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 319 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 287/98 ze dne 3. 11. 1999].

⁶³⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 123 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 159/94 ze dne 8. 3. 1995].

⁶⁴⁾ Rozhodnutí *Oberlandesgericht Düsseldorf*, č. 17 U 110/02 ze dne 23. 1. 2004.

⁶⁵⁾ Girsberger, D. *The Time Limits of Article 39 CISG*, dostupný na <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/girsberger.html> [citováno dne 19. 6. 2008].

⁶⁶⁾ Schlechtriem, P., Schwenzer, I., op. cit., s. 468.

⁶⁷⁾ Anderson, C. B. *Reasonable Time in Article 39(1) of the CISG – Is Article 39(1) Truly a Uniform Provision?*, text dostupný na <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/andersen.html> [citováno dne 19. 6. 2008].

⁶⁸⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 123 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 159/94 ze dne 8. 3. 1995].

⁶⁹⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 319 [Německo, *Bundesgerichtshof*, č. VIII ZR 287/98 ze dne 3. 11. 1999].

Aplikaci tohoto pravidla najdeme i ve švýcarských rozhodnutích. Prvním z nich je rozhodnutí *Obergericht des Kanton Lucerns* z 8. 1. 1997,⁷⁰⁾ který dospěl k závěru, že použití standardu jednoho měsíce považuje za vhodné. Příklad se týkal dodávky farmaceutického zboží. Stejně tento soud postupovat i v roce 2003, tentokrát se jednalo o koupi textilního stroje. Aplikaci pravidla *noble month* potvrdil i švýcarský *Bundesgericht* v roce 2003.⁷¹⁾

3. Závěr

Pojem „přiměřená doba“ patří k zásadním interpretačním problémům Vídeňské úmluvy, kterému se věnují rozhodnutí národních i rozhodčích soudů. Bohužel rozhodovací praxe těchto soudů je značně nejednotná. Při porovnávání národních rozhodnutí lze vyzorovat určité tendence rozhodování – spíše ve prospěch prodávajícího (typicky německé soudy) nebo spíše ve prospěch kupujícího (francouzská praxe).

Například německá rozhodnutí dělí lhůty pro oznámení do tří skupin. První skupinu tvoří oznámení, která jsou téměř vždy považována za včasná (1 až 8 dnů po zjištění vady). Oznámení učiněná za více než 30 dnů po objevení jsou považována téměř vždy za nevhodná. Poslední skupinu tvoří oznámení učiněná od 8 do 30 dnů

po objevení vady (tzv. šedá zóna).⁷²⁾ Toto dělení je možné s určitými odchylkami vztáhnout i na rozhodnutí soudů z jiných států.

Vzhledem k tomu, že mezinárodní koupě upravená Vídeňskou úmluvou dopadá na různé druhy zboží, je v podstatě nemožné přesně vymezit dobu pro oznámení vad, která by byla použitelná na všechny. Stanovení jakéhosi standardu, který by byl modifikován pouze v případě zvláštních okolností případu, se jeví jako přijatelný kompromis. Praxe národních soudů až na výjimky nic takového nepotvrzuje. Pouze v německé a švýcarské soudní praxi se můžeme setkat s příklonem k takovému standardu, který bývá označován jako pravidlo „*noble (generous) month*“. I německé a švýcarské soudy však připouštějí, že lhůta jednoho měsíce může být modifikována konkrétními okolnostmi případu. Mimo Německo a Švýcarsko se s použitím pravidla *noble month* v podstatě nesetkáme. Většina dostupných rozhodnutí k Vídeňské úmluvě toto pravidlo neaplikuje nebo alespoň ne výslovně. I když málokteré rozhodnutí tomuto pravidlu vyložene odporuje, nelze v tomto případě hovořit o zavedeném principu praxe národních soudů. Pro strany kupních smluv uzavíraných v režimu Vídeňské úmluvy tak vyplývá poměrně jasný závěr směrem k formulaci smlouvy – upravit si pokud možno přesně průběh reklamního procesu včetně lhůty pro oznámení vad.

⁷⁰⁾ Rozhodnutí CLOUT č. 192 [Švýcarsko, *Obergericht des Kantons Luzern*, č. 11 95 123/357, 8. 1. 1997].

⁷¹⁾ Rozhodnutí *Bundesgericht*, Švýcarsko, č. 4C.198/2003/grl ze dne 13. 11. 2003.

⁷²⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha : ASPI, 2002, s. 338.

Náhrada škody v režimu Vídeňské úmluvy

JIRÍ VALDHANS

Smyslem tohoto příspěvku je podat čtenáři základní informace včetně přehledu vybrané judikatury k tomuto tématu. Čtenář si tak bude moci učinit představu, jak je možné se způsobenou škodou a nároky z ní vyplývajícími zacházet v situacích, kdy škoda vznikla v souvislosti s kupní smlouvou v režimu Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží¹⁾ (dále jen „Vídeňská úmluva“, příp. „Úmluva“). Náhrada škody je ve Vídeňské úmluvě upravena v části III.

¹⁾ Sdělení č. 160/1991 Sb.

v částech 74 – 77. Základním, stěžejním ustanovením je článek 74, ostatní jej již konkretizují pro zvláštní, specifitější situace, které toto upřesnění vyžadují. Někteří autoři považují ustanovení věnovaná náhradě škody za příliš obecně formulovaná, což dává prostor národním soudům, a to i přes existenci výslovného pravidla o interpretaci Úmluvy v čl. 7 odst. 2, vyplňovat neřešené otázky právem fóra.²⁾

²⁾ Gotanda, Y. J. *Awarding Damages Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods: A matter of*

Skupinu článků 74 – 77 není možné chápat odděleně od ostatních součástí Vídeňské úmluvy, a je proto nutné je vidět v souvislosti s některými dalšími ustanoveními. Jedná se například o ustanovení čl. 45 odst. 1 písm. b) a čl. 61 odst. 1 písm. b), která pokládají základ pro možnost nárokovat škodu. Navíc, a to je podstatné, z konstrukce těchto ustanovení je patrné, že nárok na náhradu škody je možné uplatňovat souběžně s dalšími nároky.³⁾ Dále se jedná o ustanovení čl. 79 a 80 stanovující liberační důvody z odpovědnosti za škodu,⁴⁾ čl. 78, podle něhož nárok na úroky z prodlení nemá vliv na nárok na náhradu škody, ale také čl. 4 a 5, které odkazují na neunifikované národní právo například pro otázky určení platnosti doložek o limitaci náhrady škody nebo odpovědnosti za škodu (a tím i případné náhrady škody) prodávajícího za smrt nebo ublížení na zdraví způsobené zbožím kterékoliv osobě. Národní právo bude také použito na zjištění případného vztahu nároku na náhradu škody a smluvní pokuty, jestliže tato bude sjednána a škoda byla způsobena porušením smluvní povinnosti, na níž se smluvní pokuta vztahuje. Z povahy věci⁵⁾ a také z historie přijetí Vídeňské úmluvy⁶⁾ vyplývá vyloučení předšmluvní odpovědnosti (*culpa in contrahendo*) z rozsahu úpravy Úmluvy. Relevantní mohou být i čl. 6 umožňující vyloučení Vídeňské úmluvy, případně některé její části, nebo články 7, 8 (využitelný zejména v souvislosti s předvídatelností možné škody) a 9.⁷⁾

Úpravou náhrady škody ve Vídeňské úmluvě, stejně jako v řadě národních právních řádů, prolíná obecný princip plné náhrady (úplné kompenzace) při porušení smlouvy, a to jak skutečné škody, tedy újmy způsobené zmenšením majetku poškozeného v důsledku porušení smlouvy, tak ušlého zisku, tedy újmy způsobené nezvětšením takového majetku.⁸⁾ Úprava je, jak vyplývá z výše uvedené souvislosti s čl. 45 odst. 1 písm. b) a čl. 61 odst. 1 písm. b), společná pro osobu kupujícího i prodávajícího. Poškozený nese, samozřejmě, důkazní břemeno o způsobené škodě, respektive její výši.

Interpretation. *Georgetown Journal of International Law*, 2005 – 2006, s. 96.

- ³⁾ Z pohledu kupujícího dodání náhradního zboží, oprava zboží, odstoupení od smlouvy, sleva z kupní ceny, z pohledu prodávajícího plnění *in natura*, odstoupení od smlouvy, specifikace zboží.
- ⁴⁾ Toto ustanovení je předmětem jiného pojednání v tomto čísle.
- ⁵⁾ Předšmluvní odpovědnost je považována za mimosmluvní závazkový vztah vznikající na základě kvazideliktu. Na její posouzení by proto opět dopadly národní právní řády určené prostřednictvím kolizních norem, v rámci ES to od ledna 2009 budou kolizní normy obsažené v nařízení č. 864/2007/ES, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).
- ⁶⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: ASPI, 2006.
- ⁷⁾ V těchto souvislostech odkazují opět na ostatní články v tomto čísle.
- ⁸⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: ASPI, 2006, s. 364.

1. Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

Vznik nároku na náhradu škody má následující předpoklady:

- protiprávnost,
- vznik škody,
- příčinná souvislost mezi dvěma výše uvedenými předpoklady,
- předvídatelnost škody,
- neexistence okolností vylučujících odpovědnost za škodu.⁹⁾

1.1 Protiprávnost

Protiprávnost může spočívat jak v porušení povinnosti vyplývající přímo ze smlouvy, tak povinnosti stanovené samotnou Úmluvou. Může mít povahu jednání i opomenutí jednat tam, kde je to vyžadováno. Zavinění není Úmluvou požadováno, odpovědnost za škodu je v souladu s již zmíněnými čl. 45 a 61 koncipována stejně jako ostatní nároky při porušení smlouvy na objektivním principu.

1.2 Škoda a příčinná souvislost

Jak již bylo poukázáno, škodou je myšlena jak škoda skutečná, tak ušlý zisk, na nějž je Úmluvou výslovně odkázáno. Je možné nárokovat jak ušlý zisk do doby vynesení rozsudku, tak ušlý zisk, který má nastat až poté, jestliže může být prokázán s dostatečnou jistotou a je předvídatelný.¹⁰⁾ V rámci skutečné škody je možné nárokovat i náklady vynaložené na zmírnění škody poškozeným v souvislosti s čl. 77 Úmluvy. Žádat je možné také náklady spojené s nároky třetích osob (smluvní pokuty hrazené kupujícím v důsledku nedodání zboží včas svým klientům – skutečná škoda, odstoupení od smlouvy klienty kupujícího – ušlý zisk).

Pro příklad uveďme následující rozhodnutí:

Oberster Gerichtshof, 7 Ob 301/01t: Jestliže prodávající neopraví zboží sám v rozumném čase, může tak učinit kupující a nárokovat vynaložené náklady po prodávajícím. Stejně je možné postupovat v případě, kdy nelze očekávat opravu zboží kupujícím, avšak náklady vynaložené na opravu musí být přiměřené vzhledem k zamýšlenému použití zboží (naléhavost, čas potřebný k odstranění vady, vztahy k třetím osobám). Nárok je započitatelný vůči kupní ceně.

ICC Court of Arbitration – Paris, 7197/1992: Soud přiznal prodávajícímu náhradu škody s odůvodněním, že příkaz bulharské vlády na odložení zahraničních plateb (čímž kupující odůvodnil neotevření dokumentárního akreditivu jakožto podmínky pro

⁹⁾ Nebude dále v tomto příspěvku rozebíráno, neboť tvoří samostatný příspěvek v tomto čísle.

¹⁰⁾ *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

odeslání zboží prodávajícím) není možné považovat za vyšší moc, neboť to bylo známe již v době uzavření smlouvy. Kupující proto měl předpokládat těžkosti s otevíráním dokumentárního akreditivu. Soud proto přiznal prodávajícímu náklady spojené s uložením zboží.

Handelsgericht Zürich, HG 95 0347: Soud rozhodl, že kupující je oprávněn k náhradě škody, kterou utrpěl z titulu platby předem a ušlého zisku. Navíc byla kupujícímu přiznána související škoda vyplývající z rozdílného kurzu USD a DM, která byla vypočítána z rozdílu mezi směnným kurzem v den skutečné zálohové platby a dnem vrácení částky.

Landgericht Krefeld, 11 O 210/92: Soud přiznal prodávajícímu škodu vypočítanou jako rozdíl mezi cenou původního a náhradního obchodu a také původní cenou a aktuální cenou neprodaného zboží. Do nároku na náhradu škody soud také zařadil náklady na právní poradenství, které prodávající vynaložil na odstoupení od smlouvy, dále náklady na získání půjčky a devaluaci italské liry ode dne, kdy měl kupující původní kupní cenu zaplatit. Vůči tomuto rozhodnutí podal kupující odvolání, které bylo rozhodováno *Oberlandesgericht Düsseldorf*, 17 U 146/93. Proávajícímu byl přiznán rozdíl mezi cenou původního a náhradního obchodu a rozdíl mezi původní a aktuální cenou neprodaného zboží. Odvolací soud také přiznal prodávajícímu náklady na získání půjčky a placené úroky ve výši 16,5 %. Konstatoval také, že náklady na právní poradenství jsou podřaditelné pod čl. 74 Úmluvy, ovšem v tomto konkrétním případě je odmítl z dalších důvodů přiznat. Nepřiznal ani ztrátu způsobenou devalvací italské liry, neboť ji nepovažoval za dostatečně prokázanou. Podle názoru soudu nelze obecně devalvací měny považovat za škodu – to by bylo možné pouze v případě, kdy by věřitel měl získat platbu v zahraniční měně, a proto ji směřoval ihned po zaplacení.

■ Náklady na právní zastupování jako složka skutečné škody

Diskutabilní otázkou je možnost nárokovat náklady právního poradenství – ať ve formě právních služeb před podáním žaloby (právní posouzení otázky, odstoupení od smlouvy), či nákladů na právní zastoupení před rozhodovací institucí. Podle některých názorů se jedná (u nákladů na právní zastoupení) o procesní otázku rozhodovatelnou podle práva fóra,¹¹⁾ existují však názory vykládající Úmluvu autonomně a za využití argumentu úplné kompenzace souhlasí s podřazením těchto nákladů pod škodu ve smyslu čl. 74 Vídeňské úmluvy.

Pro názornost uvedme opět příklady rozhodnutí:

11) Flechtner, H. M. Recovering Attorneys' Fee as Damage Under the U.N. Sales Convention (CISG): The Role of Case Law in the New International Practise, with Comments on Zapata Hermanos v. Hearstside Baking. *Northwestern Journal of International Law and Business*, 2001 – 2002, s. 155.

U.S. District Court, Northern District of Illinois, Eastern Division, 99 C 4040¹²⁾ (často citovaný *Zapata Case*): Soud přiznal náklady na právní zastupování před soudem jako součást náhrady škody, a to i přesto, že podle amerického práva obvykle každá strana sporu nese své vlastní náklady. Podle názoru soudu se toto pravidlo nepoužije tehdy, kdy má být aplikováno pravidlo jiné – v tomto případě čl. 74 Vídeňské úmluvy. Soud uznal, že žalovaný měl předpokládat, že dojde k soudnímu řízení a k nákladům s tím souvisejícím v případě, že poruší smlouvu. V rámci odvolacího řízení však byl tento původní rozsudek zvrácen a náklady navrhovateli přiznány nebyly. Rozsudek odvolacího soudu, jakkoliv je řadou autorů považován za správný, je kritizován pro nevhodnost argumentace, neboť se odvolává pouze na domácí právo a obsahuje pouze povrchní analýzu dané otázky.¹³⁾

Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, 107/1997:¹⁴⁾ Tribunál shledal, že dodané zboží nebylo v souladu se smlouvou a uznal protinárok kupujícího vyplývající z náhrady škody vůči nároku na doplacení kupní ceny. Kupujícímu bylo mimo jiné zboží vráceno jeho klientem. Tribunál argumentoval čl. 74 a zdůraznil, že škoda nesmí přesáhnout škodu předvídatelnou v době uzavření smlouvy. Kupujícímu byl přiznán nárok na náhradu nákladů na dopravu, pojištění, clo, expertní posudek, včetně úroku. Jako předvídatelné však Tribunál neshledal náklady na právní zastoupení kupujícího vůči přepravci zboží (z navazujícího obchodu kupujícího).

V některých pracích se objevují i další příklady škody, které autoři odlišují od skutečné škody a ušlého zisku.¹⁵⁾

■ „Lost Volume“

Jedním z nich je například tzv. „lost volume“, volně přeloženo jako ztracené množství / ztracená kapacita. Tento typ škody doznal značného rozvoje v americké soudní praxi. Koncept „lost volume“ je takovým příkladem škody, která může být způsobena pouze prodávajícímu. Jedná se o situaci, kdy prodávající dodává totéž zboží více kupujícím. Jestliže jeden z nich zboží neodebere, prodávající je schopen zboží prodat jinému kupujícímu. Tento druhý obchod však není schopen nahradit obchod první, neboť druhý kupující by zboží odebral, i kdyby byl původní obchod naplněn. Celkový prodej prodávajícího byl snížen o množství představované původním obchodem. Z tohoto výkladu je patrné, že se nejedná o pouhý náhradní obchod, na který Úmluva pamatuje, ale specifickou formu ušlého zisku. Presumujeme, že druhý obchod byl učiněn za stejnou cenu, která byla dohodnuta u obchodu

12) Dostupné z databáze UNILEX www.unilex.info.

13) Vanto, J. Attorneys' Fees as Damages in International Commercial Litigation. *Pace International Law Review*, 2003, s. 221.

14) Dostupné z databáze UNILEX www.unilex.info.

15) Saidov, D. Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods. *Pace International Law Review*, 2002, s. 307.

prvního. Jestliže by však nedošlo k porušení smlouvy u kontraktu prvního, prodávající by prodal dvojnásobné množství zboží, a jeho výnos by tak byl dvojnásobný. Pro přiznání „lost volume“ je stěžejní naplnění dvou podmínek – aby prodávající byl schopen současně zásobit oba kupující a aby prodávající prodal zboží druhému kupujícímu, i kdyby první kupující neodfekl převzetí zboží.¹⁶⁾ Jestliže by prodávající vyráběl na hranici své kapacity a nebyl schopen, pokud by první obchod byl řádně uskutečněn, uspokojit druhého kupujícího, nebylo by možné „lost volume“ přiznat. Stejně by bylo nutné postupovat, kdyby první a druhý obchod na sobě nebyly zcela nezávislé. Obecně lze konstatovat, že čím specifitější je zboží, tím je nižší pravděpodobnost „lost volume“ obchodu.

Tato koncepce má i celou řadu kritiků, podle nichž mimo jiné není takový přístup v souladu s čl. 77 Úmluvy a povinností učinit opatření ke zmírnění škody. Další kritický argument vychází z toho, že v okamžiku uzavření obchodu prvního i okamžiku jeho porušení není druhý obchod ještě uzavřen, a proto není možné víru v druhý obchod tímto způsobem chránit. Třetí kritika, úzce navazující na předcházející namítá, že prostřednictvím přiznání „lost volume“ by došlo k přílišné kompenzaci prodávajícího, který by se dostal do lepší pozice, než ve které by byl.

Jedním z relevantních rozhodnutí je rozhodnutí rakouského *Oberster Gerichtshof*, IOB 292/99v, 28 April 2000: Jednalo se o spor německého prodávajícího (zlatníka) vůči dvěma rakouským kupujícími. Ti si objednali několik výrobků, smlouva obsahovala výslovné ustanovení o platbě předem. Usutečněna však nebyla, zboží nebylo vyrobeno. Soud konstatoval, že škoda kupujícího vznikla nezávisle na možném dalším prodeji objednaného zboží dalšímu kupujícímu, neboť tento pozdější kontrakt by byl formován zcela nezávisle na původní objednavce.¹⁷⁾

Domnívám se, že z pohledu českého právního prostředí je možné „lost volume“ považovat za zvláštní případ ušlého zisku. I když svými zastánci je tento typ škody od ušlého zisku (*loss of profit*) odlišován, mám za to, že prostřednictvím výkladu pojmu ušlý zisk by bylo možné situace označované jako „lost volume“ nárokovat prostřednictvím ušlého zisku.

■ Imateriální ztráta

Zajímavou otázkou představuje imateriální ztráta – újma. Imateriální újmu představuje ztráta na nemateriálních hodnotách – život, zdraví, důstojnost, dobrá pověst. Jak vyplývá z již zmíněného čl. 5, lze konstatovat, že Vídeňská úmluva obecně imateriální škodu nepokrývá. Úmluva je orientována na vztahy obchodního charakteru s materiálním či peněžním zaměřením. Výše uvedené imateriální kategorie leží mi-

mo centrum zájmu. Dokladem je například spor rozhodovaný Tribunálem *International Commercial Arbitration at the Russian Federation Chamber of Commerce and Industry*, v němž žalobci nebyl přiznán nárok na kompenzaci morální újmy s odůvodněním, že Úmluva neobsahuje ustanovení umožňující přiznat nárok vyplývající z morální újmy.

I přes výše uvedené není pochyby o tom, že například dobrá pověst hraje v obchodu, a mezinárodním obzvláště, zcela zásadní roli. Je vhodné odlišit poškození dobré pověsti, které je v podstatě nenahraditelné, od peněžité ztráty způsobené poškozením dobré pověsti, která již nahraditelná je. Proto alespoň teorie uznává, že čl. 74 pokrývá i ztrátu způsobenou poškozením dobré pověsti. Tento názor se odvolává i na základní princip úpravy odpovědnosti za škodu v Úmluvě, a to na princip úplné kompenzace poškozeného. Obdobně argumentuje *CISG Advisory Council* ve svém komentáři, navíc se odvolává i na čl. 9:501(2) Principů evropského smluvního práva PECL a čl. 7.4.2 Zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT. Skutečností však zůstává, že nárokovat škodu způsobenou ztrátou dobrého jména není snadné vzhledem k obtížnosti prokázat výši škody či dostát ustanovení čl. 74, zejména co se předpokladu předvídatelnosti týče. To samo o sobě ovšem nemůže být důvodem k *a priori* odmítání tohoto nároku.¹⁸⁾ Pouhé podřazení tohoto nároku pod ušlý zisk by mohlo vést k protiargumentu dvojího odškodnění z téhož titulu. Ovšem ani odlišení těchto dvou nároků nemusí použití tohoto argumentu zabránit.

K tomu např. rozhodnutí *Landgericht Darmstadt* z 9. 5. 2000:¹⁹⁾ Kupující obvinil prodávajícího z dodání vadného zboží a odmítl zaplatit kupní cenu. Byl prodávajícím zažalován a v protižalobě nárokoval vedle snížení obrátu (což soud kvalifikoval jako ušlý zisk) také odškodnění za poškození pověsti. Druhý nárok byl soudem zamítnut s odůvodněním, že není možné žádat ušlý zisk a vedle toho ještě náhradu za ztrátu dobré pověsti.

Také Saidov,²⁰⁾ který tento typ škody staví samostatně, konstatuje, že ztráta dobrého jména se projevuje jako peněžní ztráta ve formě ušlého zisku.²¹⁾ Označuje to jako materializaci imateriální ztráty a konstatuje, že pro případné vznesení nároku u soudu je tento postup vhodnější než vznesení nároku na imateriální ztrátu jako takovou.

¹⁸⁾ *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

¹⁹⁾ Dostupné z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/000509g1.html>.

²⁰⁾ Saidov, D. *Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 2002, s. 330.

²¹⁾ K tomu a nebezpečí z toho vyplývajícímu viz blíže *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

¹⁶⁾ Ve prospěch „lost volume“ se vyslovuje i komentář *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

¹⁷⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/000428a3.html>.

V této souvislosti je možné zmínit také rozhodnutí *Helsingin hovioikeus (Helsinki Court of Appeals)* S 00/82 z 26. 10. 2000:²²⁾ Spor vznikl mezi švýcarským kupujícím a finským prodávajícím. Kupující poté, co mu jeho klient potvrdil odběr zboží vyráběného prodávajícím, závazně objednal zboží u prodávajícího. Ten dodal pouze část zboží, zbývající zboží odmítl dodat s tím, že uzavřel smlouvu o výhradním prodeji zboží v 17 evropských státech včetně Švýcarska s jiným subjektem. Švýcarský kupující tudíž nemohl splnit zcela své závazky vůči svému klientovi. Nárokoval po prodávajícím jak škodu materiální, tak imateriální způsobenou poškozením dobrého jména. *Helsinský Court of Appeals* potvrdil rozhodnutí soudu první instance, a uznal tak i povinnost prodávajícího uhradit ztrátu způsobenou ztrátou dobrého jména. Rozhodnutí bývá kritizováno zejména s ohledem na nevypřádání se s podmínkami stanovenými čl. 74 Úmluvy, zejména předvídatelností, která je v takových případech velice významným předpokladem.²³⁾

Zajímavý spor řešil Tribunál *International Commercial Arbitration at the Russian Federation Chamber of Commerce and Industry* v rozhodnutí No. 054/1999: Nárok se netýkal dobré pověsti určité osoby, ale dobré pověsti zboží. To bylo dodáváno po částech. Vzhledem k tomu, že první dodávka byla vadná, způsobilo to dle žalobce zhoršení pověsti zboží na trhu, a proto druhou dodávku byl schopen prodat pouze za nižší cenu. Nárok byl z několika důvodů zamítnut – neprokázání příčinné souvislosti, neúměrnost nároku a nedostatek předvídatelnosti. Lze však usuzovat, že pokud by tyto podmínky splněny byly, bylo by možné i takto formulovaný nárok uznat.²⁴⁾

■ Přímá a nepřímá škoda

Je zcela zřejmé, že Úmluva pamatuje na přímou škodu, ovšem nic v rámci legislativního procesu Vídeňské úmluvy nenasvědčuje vyloučení nepřímých škod. Proto i nepřímou škodu je možné v režimu Úmluvy nárokovat, její výše ovšem bude stejně jako u škody přímé limitována předvídatelností,²⁵⁾ jak bude podrobněji poukázáno dále. Komentáře tak souhrnně hovoří o následné škodě.²⁶⁾ V souvislosti s příčinnou souvislostí bývá v komentářích zmiňováno pravidlo „*but for*“ rule²⁷⁾ nebo také „*sine qua non*“, tj. zda by ke škodě došlo nebýt jednání škůdce, respektive vy-

loučení odpovědnosti škůdce, jestliže by ke škodě došlo i bez jeho přičinění.²⁸⁾

■ Důkazní břemeno, výpočet škody

Co se týče povinnosti prokázat škodu, postačuje podle některých komentářů poškozenému, jestliže s dostatečnou jistotou²⁹⁾ prokáže porušení smlouvy druhou smluvní stranou a souvislost se způsobenou škodou. Zcela opačný názor na nutnost dostatečné jistoty prokázání škody má ovšem Schneider, podle něhož tato povinnost z Úmluvy nevyplývá, ovšem může být podle jeho názoru uložena národním právem fóra.³⁰⁾ V common-law systémech je potřebná úroveň prokázání spatřována v požadavku dokázání jistoty vzniku škody, tedy prokázání s dostatečnou (rozumnou) jistotou, že škoda vznikla nebo to hrozí. Některé státy s kontinentálním systémem práva vyžadují důkaz s dostatečnou jistotou o existenci škody, nikoliv však již o její výši (Belgie, Brazílie), ovšem jiné požadují pro přiznání nároku na náhradu škody její podrobnější vyčíslení, zejména co se týče nároku na úhradu ušlého zisku (Švýcarsko).³¹⁾ Jak je patrné z těchto rozdílných názorů a přístupů a také vzhledem k tomu, že čl. 74 Úmluvy nekonkretizuje, do jaké míry průkaznosti je poškozený povinen doložit svůj nárok na náhradu škody, mohou vznikat dohady, zda Úmluva tuto povinnost mlčky stanoví, nebo zda ji ponechává na úpravě národním právním řádům. Je totiž možné považovat tuto otázku za procesní, a plně ji tak podřít právu fóra. Takový postup by však vedl k různému nakládání se stranami a výrazně snižoval jejich právní jistotu.³²⁾

Úmluva sice stanoví, že škoda, je-li způsobena, má být hrazena, nijak však v čl. 74 Úmluvy nekonkretizuje způsob výpočtu škody.³³⁾ Náhrada škody podle tohoto ustanovení by měla poskytnout poškozené straně „výhodu uzavřeného (splněného) obchodu“ včetně toho, co taková strana očekávala³⁴⁾ a na co se spoléhala,³⁵⁾ tj. postavit poškozenou stranu do eko-

22) Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/001026f5.html>.

23) Saidov, D. *Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 2002, s. 331.

24) Tamtéž.

25) Schneider, E. C. *Measuring Damages Under the CISG: Article 74 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 1997, s. 224.

26) Del Duca, L. F. *Del Duca, P. Selected Topic Under the Convention on International Sale of Goods (CISG)*. *Dickenson Law Review*, 2001 – 2002, s. 247.

27) Komentář k CISG, dostupný z <http://www.cisg.org/>.

28) Law Encyclopedia: „*but for*“ rule, dostupný z <http://www.answers.com/topic/but-for-rule?cat=biz-fin>.

29) *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

30) Schneider, E. C. *Measuring Damages Under the CISG: Article 74 of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 1997, s. 229.

31) *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

32) Tamtéž.

33) Gotanda, Y. J. *Awarding Damages Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods: A matter of Interpretation*. *Georgetown Journal of International Law*, 2005 – 2006, s. 100.

34) Farnsworth, E. A. *Damages and Specific Relief*, dostupné z <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/farns.html>.

35) Sutton, J. S. *Measuring Damages Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods*. Přístupné z <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/sutton.html>.

nomicky stejného postavení, v němž by se tato strana nacházela, pokud by k porušení smlouvy a důsledkům s tím spojeným nedošlo.³⁶⁾ Dle komentářů není nutné výši škody prokazovat s matematickou přesností,³⁷⁾ i přesto však některé soudy právě z důvodu nedodržení prokázání výše škody s matematickou přesností nárok zamítly.^{38), 39)} Z tohoto propojení vyplývá zajímavá souvislost úrovně důkazního břemene, které musí unést poškozená strana, se způsobem výpočtu výše požadovaného nároku.

V souladu s výpočtem náhrady škody řada autorů upozorňuje na další princip z Úmluvy vyplývající. Přiznaná škoda nesmí poškozenou stranu přivést do lepší pozice, než ve které by se nacházela, kdyby smlouva nebyla porušena.⁴⁰⁾ Obdobná pravidla opět obsahují jak PECL, tak Zásady UNIDROIT. Pro názornost lze použít jednoduchý příklad. Strany mezi sebou uzavřely obchod v hodnotě 10 000 EUR, přičemž náklady prodávajícího na výrobu byly 8 000 EUR. Jestliže kupující odstoupil od obchodu ještě před zahájením výroby (včetně nákupu surovin apod.), je možné nárokovat škodu ve výši 2 000 EUR, ovšem oněch 8 000 EUR bylo prodávajícím ušetřeno, a tudíž je nemůže po kupujícím nárokovat.

Konstatování o neexistenci pravidla pro výpočet výše škody lze uplatnit v souvislosti s čl. 74 Úmluvy, neplatí však v případě jejího čl. 75. Podle něj jestliže kupující odstoupí (umožňuje-li mu to čl. 49 Úmluvy) od smlouvy a v přiměřené době a přiměřeným způsobem uskuteční náhradní obchod ve smyslu nákupu náhradního zboží, případně prodávající odstoupí od smlouvy v souladu s čl. 64 Úmluvy a předmětné zboží prodá, může poté uplatňovat v režimu nároku na náhradu škody po druhé straně rozdíl mezi původně dohodnutou kupní cenou a cenou z náhradního obchodu. To navíc vedle ostatní případné škody. Článek 75 Úmluvy tak nejenže stanoví zvláštní případ nároku na náhradu škody, ale zároveň pro něj stanoví i způsob výpočtu, jednoduše prostřednictvím rozdílu v cenách původního a náhradního obchodu. Obdobné pravidlo vyplývá z čl. 76 Úmluvy, ovšem pro situace, kdy není uskutečněn stranou dotčenou porušením smlouvy náhradní obchod. Rozdíl je potom vypočítán z kupní ce-

ny dohodnuté a běžné ceny platné v době odstoupení od smlouvy, případně v době převzetí zboží, jestli toto již bylo dotčenou stranou dříve převzato.⁴¹⁾

V rozhodnutí *ICC Court of Arbitration, Basel, 8128/1995*⁴²⁾, byl kupujícímu přiznan mimo jiné nárok na náklady spojené s náhradním obchodem, který byl zhodnocen jako přiměřený v souladu s čl. 75 Úmluvy – kupující jednal jako obezřetný a opatrný obchodník. Dokladem toho je i skutečnost, že zboží z náhradního obchodu je stejného druhu a kvality jako zboží nedodané. Malé rozdíly v kvalitě jsou nepodstatné. Vyšší cena náhradního obchodu je odůvodnitelná krátkou dobou, v níž muselo být zboží dodáno, a nebylo tedy více času na vyjednávání o ceně.

1.3 Předvídatelnost

Jedná se o snad nejdiskutovanější předpoklad vzniku odpovědnosti za škodu. Podle čl. 74 Úmluvy má být hrazena pouze taková škoda, kterou strana porušující smlouvu (nikdo jiný, tj. to, co může předvídat poškozený, není relevantní) v době uzavření smlouvy (skutečnosti předvídatelné později není možné brát v potaz) předvídala nebo měla předvídat s přihlédnutím ke skutečnostem, o nichž věděla nebo měla vědět, že mohou nastat v případě, že smlouvu poruší. Předvídatelnost škody představuje vnější limit nároku na náhradu škody brány v potaz k okamžiku uzavření smlouvy. Řada německých autorů argumentovala tím, že včlenění předvídatelnosti mezi předpoklady vzniku nároku na náhradu škody je důsledkem common-law právních systémů na Úmluvu. Tento názor však byl výrazně kritizován⁴³⁾ s tím, že předvídatelnost sice není známá právu německému, ale objevuje se například v právu francouzském, byť známá je tato koncepce i common-law systémům.⁴⁴⁾ Ve francouzském právu se objevila již v Napoleonově Code Civil z roku 1804 a poté byla přejata celou řadou právních řádů (Belgie, Itálie, Lucembursko, Portugalsko).⁴⁵⁾ Ještě předtím našla odraz v římském právu. Tento princip je reflektován i v čl. 7.4.4⁴⁶⁾ Zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT.

³⁶⁾ Honnold, J. O. *Uniform Law for International sales under the 1980 United Nations Convention*, přístupné z <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/honnold.html>.

³⁷⁾ *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

³⁸⁾ Gotanda, Y. J. *Awarding Damages Under the United Nations Convention on the International Sale of Goods: A matter of Interpretation*. *Georgetown Journal of International Law*, 2005 – 2006, s. 97.

³⁹⁾ Bliže k rozdílnému přístupu soudů viz např. Eiselen, S. *Providing the Quantum of Damages*. *Journal of Law and Commerce*, 2005 – 2006, s. 375 a násl.

⁴⁰⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: ASPI, 2006. Nebo *CISG-AC Opinion No. 6, Calculation of Damages under CISG Article 74*. Rapporteur: Professor John Y. Gotanda, převzato z <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op6.html#5>.

⁴¹⁾ Článek 74 představuje obecné pravidlo, které je využitelné i v situacích, na něž není možné čl. 75 a 76 aplikovat.

⁴²⁾ Dostupné z databáze UNILEX www.unilex.info.

⁴³⁾ Ferrari, F. *Comparative Ruminations on the Foreseeability of Damages in Contract Law*. *Louisiana Law Review*, 1992 – 1993, s. 1262.

⁴⁴⁾ Saidov, D. *Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 2002.

⁴⁵⁾ Ferrari, F., op. cit., s. 1264.

⁴⁶⁾ „The non-performing party is liable only for harm which it foresaw or could reasonably have foreseen at the time of the conclusion of the contract as being likely to result from its non-performance.“ (Strana porušující smlouvu je odpovědná za škodu, kterou mohla předvídat nebo rozumně mohla být předvídána v době uzavření smlouvy jako důsledek nesplnění závazku. – pozn. redakce)

Předvídatelnost vychází z vědomosti – povědomí o skutečnostech, které mohou mít následný vliv na vznik škody. Úmluva jasně naznačuje, že tato vědomost může být představována jak objektivní, tak subjektivní kategorií – strana předvíдалa nebo měla předvídat. Subjektivní stránka může být výrazně ovlivněna protistranou, jestliže poskytne informace o méně obvyklých či neobvyklých okolnostech obchodu. Vzniká také otázka, zda má být vycházeno pouze z informací poskytnutých protistranou (což bude bezpochyby ten nejdůležitější zdroj informací), či zda je nutné brát v potaz i indicie z jiných zdrojů. Krom toho, že je nutné v této souvislosti brát v potaz i ustanovení čl. 8 Úmluvy o interpretaci chování stran, měly by být zohledněny například i zavedené praktiky mezi stranami či obchodní zvyklosti.⁴⁷⁾

Pokud shrneme výše uvedené informace, předvídatelnost je možné zkoumat ve třech jejích aspektech, přičemž všechny musí být naplněny. Je nutné předvídat možnost vzniku škody, její typ (skutečná škoda, ušlý zisk, „lost volume“, imateriální ztráta) a také její možný rozsah (nikoliv přesnou výši).⁴⁸⁾

Pro příklad uvádím některá relevantní rozhodnutí:

Bundesgerichtshof, VIII ZR 210/78, 24 October 1979.⁴⁹⁾ Německý kupující nakoupil sýr od holandského prodávajícího. Dodávka obsahovala 3 % vadného sýru a kupující nárokoval ušlý zisk za ztrátu čtyř svých odběratelů, škodu způsobenou tím, že musel uhradit škodu jednomu svému klientovi, který v důsledku vadného sýra ztratil svého klienta, a škodu ze zvýšení přepravních nákladů. Soudy nižšího stupně nároky odmítly s tím, že nebyly pro prodávajícího předvídatelné. Nejvyšší soud nároky přiznal s odůvodněním, že prodávající věděl v okamžiku uzavření smlouvy, že kupující je distributor předmětného zboží, a tudíž nároky předvídat mohl.

ICC Arbitration Award, No. 8786/1997.⁵⁰⁾ Prodávající (výrobce oděvů) informoval kupujícího (prodejce oděvů) o tom, že není schopen dodat určité sezónní zboží. Kupující několik hodin po tomto oznámení od smlouvy odstoupil. Rozhodce zkonstatoval podstatné porušení smlouvy, platnost odstoupení a nárok na náhradu škody v podobě ušlého zisku, nepřímého ušlého zisku a dalších nákladů (cestovní náklady, náklady na vzory a střihy). Rozhodce uznal, že tyto škody byly předvídatelné v době uzavření smlouvy s tím, že prodávající věděl, že kupující bude zboží dále ve svém obchodě prodávat a že se jedná o zboží sezónní. Takové je v případě pozdní dodávky prodejné pouze se slevou, neboť by se již v daném okamžiku jednalo o nemódní zboží. Zisku by v takovém případě nebylo dosaženo.

⁴⁷⁾ Blíže viz Saidov, D. *Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 2002, s. 338.

⁴⁸⁾ Blíže tamtéž, s. 342 – 343.

⁴⁹⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/791024g1.html>.

⁵⁰⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/978786i1.html>.

2. Zmírnění škody

Smyslem čl. 77 Úmluvy je zamezit nárokování škody, jejímuž vzniku mohl poškozený zabránit. Stejný princip je opět formulován i v Zásadách UNIDROIT.⁵¹⁾ Jestliže poškozený neučiní taková opatření, která byla okolnostem případu přiměřená a jejichž prostřednictvím by výši škody minimalizoval, vzniká v souladu s tímto ustanovením škůdci právo nárokovat snížení nároku na náhradu škody. Pro zjištění výsledné výše nároku na náhradu škody by poté mělo být postupováno tak, že bude zjištěna plná výše škody, dále výše škody, které mohlo být zabráněno, a tato částka bude odečtena od první.

Na výsledný stav je možné nahlížet dvěma způsoby – podle prvního z nich je škoda, jejímuž vzniku bylo možné se vyhnout, tímto způsobem rozdělena mezi škůdce i poškozeného; podle druhého názoru, který vychází ze znění druhé věty čl. 77 Úmluvy, je „poškozený“ plně odpovědný za škodu, kterou způsobil on „škůdci“ tím, že nesplnil povinnost odvrátit vznik škody.⁵²⁾

Můžeme se také tázat, zda poškozený má povinnost škodu minimalizovat, a to zda se jedná o povinnost poškozeného vůči škůdci, či povinnost poškozeného vůči sobě samému k minimalizaci své vlastní ztráty.⁵³⁾ Druhou možností je nutné odmítnout od samého počátku. Budeme-li odpovědnostní vztah chápat jako vztah závazkový, kdy jeden subjekt je nositelem určitého oprávnění, kterému odpovídá povinnost subjektu druhého, je varianta, kdy jeden subjekt sobě dluží splnění určité povinnosti, zcela zmatečná. Co se první možnosti týče, znění první věty čl. 77 Úmluvy nasvědčuje tomu, že se o povinnost opravdu jedná. Druhá věta však podle některých autorů vyznívá opačně. Odmítají tuto povinnost uznat buď za povinnost vůbec, nebo alespoň za povinnost smluvní. Domnívají se, že poškozenému není uložena žádná povinnost k minimalizaci škody a je čistě na jeho uvážení, jak se zachová. Důsledkem jeho chování však může být možnost limitace jeho celkového nároku na náhradu škody.⁵⁴⁾

Pochybnosti se mohou týkat též přiměřenosti činných opatření. Tu bude evidentně nutné posuzovat vždy *ad hoc* pro každou konkrétní situaci. Za přiměřená by byla nejspíše považována opatření očekávatelná od rozumné osoby jednající za stejných okolností nebo adekvátní a dostatečně ochranná v podobné situaci.

⁵¹⁾ Čl. 7.4.8 Zásad mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT.

⁵²⁾ Koziol, H. *Reduction in Damages According to Article 77 CISG*. *Journal of Law and Commerce*, 2005 – 2006, s. 388 – 340.

⁵³⁾ Saidov, D. *Methods of Limiting Damages under the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods*. *Pace International Law Review*, 2002, s. 351.

⁵⁴⁾ Tamtéž, s. 352.

V rozhodnutí *Oberster Gerichtshof*, 10 Ob 518/95, 6. 2. 1996,⁵⁵⁾ ve sporu německého kupujícího a rakouského prodávajícího rakouský Nejvyšší soud konstatoval, že odhad škody je determinován předvídatelností v souladu s čl. 74 Vídeňské úmluvy. Pro odhad škody má naprosto stěžejný význam, co loajální strana mohla předpokládat v době uzavření smlouvy. Proto jsou nahraditelné skutečná škoda, ušlý zisk stejně jako následné škody a škody způsobené zpožděnou dodávkou. Nejvyšší soud rozhodl, že ušlý zisk, který mohl být získán dalším prodejem, musí být nahrazen, jestliže byl předvídatelný prodávajícím – a všude tam, kde je zboží prodáváno obchodníkovi zabývajícímu se dalším prodejem, není žádný další důkaz o předvídatelnosti následné transakce vyžadován (automaticky se předpokládá). Veškerá škoda však může být nárokována jen tehdy, pokud nemohla být poškozeným zmírněna vynaložením přiměřených opatření. Za přiměřená se považují taková opatření, která s ohledem na okolnosti konkrétního případu jsou očekávatelná v dobré víře.

Konkrétně se může jednat o uskladnění zboží, uskutečnění náhradního obchodu, odstoupení od smlouvy, nalezení subdodavatele, postoupení nájmu plavidla, uspořádání odeslání zboží nakoupeného v náhradním obchodě a další.

Jako příklad uveďme tato rozhodnutí:

Oberlandesgericht München, 7 U 1720/94, 8. 2. 1995:⁵⁶⁾ Prodávající poté, co informoval kupujícího o možnosti převzít zboží a dozvěděl se, že kupující tak neučiní, neodstoupil od smlouvy, a tím se nepokusil minimalizovat škodu (například uskutečněním náhradního obchodu⁵⁷⁾).

Supreme Court of Queensland, Austrálie, No. 10680 of 1996:⁵⁸⁾ Prodávající měl kupujícímu odeslat zboží lodí poté, co obdrží informaci o otevření dokumentárního akreditivu ve svůj prospěch. Prodávající najal loď, ovšem dokumentární akreditiv otevřen nebyl. Prodávající nájem plavidla přenechal třetímu subjektu. Nejvyšší soud konstatoval, že tak učinil nutná opatření ke zmírnění škody.

U.S. District Court, Northern District of New York, 88-CV-1078, 9. 9. 1994:⁵⁹⁾ Italský kupující odstoupil od smlouvy na dodávku kompresorů pro výrobu klimatizačních jednotek poté, co zjistil, že první dodávka amerického prodávajícího je vadná. Uspěšil akceptací navýšení ceny dodávku kompresorů již dříve objednaných u jiné společnosti (tudíž se nejednalo o náhradní obchod), aby minimalizoval ztráty způsobené tím, že mu chyběla dodávka amerických kompresorů. Soud to uznal jako přiměřené opatření ke zmírnění škody.

⁵⁵⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/960206a3.html>.

⁵⁶⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/950208g1.html>.

⁵⁷⁾ Komentář autora.

⁵⁸⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/001117a2.html>.

⁵⁹⁾ Dostupný z <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/940909u1.html>.

3. Náhrada škody a úroky z prodlení

Jak bylo prezentováno výše, nárok na náhradu škody je možné uplatňovat nezávisle na ostatních nárocích, které Úmluva definuje pro případy porušení smlouvy. Článek 78 Úmluvy navíc jednoznačně konstatuje, že nárokem na úroky z prodlení nejsou dotčeny jakékoliv nároky na náhradu škody.

Praxi soudů lze doložit na následujících případech:

Tribunal of Int'l Commercial Arbitration at the Russian Federation Chamber of Commerce, 375/93:⁶⁰⁾ Prodávající dodal zboží za podmínek stanovených ve smlouvě a kupující nevnesl v souvislosti s dodávkou žádný nárok, ani nezaplatil kupní cenu. Prodávající nárokoval zaplacení kupní ceny včetně škody (skladování zboží v přístavu nakládky způsobené opožděním příjezdu lodi obstarané kupujícímu). Tribunál přiznal škodu v souladu s čl. 74 Úmluvy a stejně tak přiznal úroky z prodlení z nezaplacené kupní ceny ve výši stanovené podle práva státu prodávajícího.

Gerechthof's Hertogenbosch, 1034/95/BR:⁶¹⁾ Ve sporu mezi italským prodávajícím a holandským kupujícím zůstalo nezaplacených několik faktur za dodání zboží, proti nimž kupující uplatňoval několik protinároků. Odvolací soud konstatoval, že smlouva je sice uzavřena v režimu Vídeňské úmluvy, ovšem započtení již nikoliv a řešil je podle italského práva. Prodávajícímu přiznal kupní cenu včetně úroku z prodlení, vedle toho náhradu škody.

4. Vztah ke smluvní pokutě

Jak bylo naznačeno v úvodu tohoto pojednání, smluvní pokuta je institutem stojícím zcela mimo Vídeňskou úmluvu. Z tohoto důvodu je nutné její právní režim řešit v souladu s právem určeným kolizními normami. Domnívám se, že není vhodné smluvní pokutu označovat jako vnější mezeru Vídeňské úmluvy. Mezera je otázka, která by sice pod rozsah dané přímé úpravy spadat mohla, ale není z nějakého důvodu v přímé úpravě obsažena.

Oproti tomu smluvní pokuta jakožto zajišťovací institut využitelný i u jiných než kupních smluv nemohla být Vídeňskou úmluvou ani zamýšlena, a proto netvoří ani její vnější mezeru. Při využití smluvních pokut je nutné dát si pozor jednak na samotné formulace, jednak na případný vztah tohoto zajišťovacího institutu k náhradě škody, tedy zda smluvní pokuta paušalizuje, či nikoliv nárok na náhradu škody. Tuto otázku je ovšem nutné posoudit opět v souladu s národním právem rozhodným podle kolizních norem.

Jako příklad může sloužit kauza posuzovaná *Tribunal of Int'l Commercial Arbitration at the Russian*

⁶⁰⁾ Dostupné z databáze UNILEX www.unilex.info.

⁶¹⁾ Dostupné tamtéž.

Federation Chamber of Commerce, 251/93: Prodávající dodal zboží kupujícímu, který zaplatil za zboží zálohově. Kupující obdržel menší množství zboží, než jaké bylo sjednáno. Kupující proto před Tribunálem vznesl nárok na vrácení části kupní ceny a také zaplacení škody, která mu tím vznikla (ušlý zisk zejména s ohledem na to, že zboží mělo sezónní charakter). Tribunál přiznal nárok na vrácení části kupní ceny, avšak co se nároku na náhradu škody týče, bylo konstatováno, že smlouva obsahuje smluvní pokutu pro případ vadného dodání zboží. Podle názoru tribunálu má tato doložka výhradní povahu a neumožňuje nárokovat škodu přesahující sumu zaplace-

nou jako smluvní pokutu. Tribunál proto přiznal škodu pouze do výše smluvní pokuty.

5. Závěr

Jak je patrné z výše uvedeného výkladu, strohá ustanovení Vídeňské úmluvy věnovaná náhradě škody vyvolávají, ostatně jako i její další ustanovení, řadu dohadů a otázek. Navíc, jak bylo prezentováno, v celé řadě případů existuje značně odlišná judikatura národních soudů, což dále zvyšuje nároky na strany a snižuje jejich právní jistotu při vedení sporu.

Mgr. Jana Turoňová,
doktorandka na katedře
mezinárodního
a evropského práva
Právnické fakulty
Masarykovy univerzity
v Brně

Úroky z prodlení podle Vídeňské úmluvy

JANA TUROŇOVÁ

I. Úvod

Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (dále též „Vídeňská úmluva“ nebo jen „Úmluva“) sjednocuje právní režim mezinárodní kupní smlouvy mezi státy, které jsou jejími smluvními stranami. Aplikuje se ve vztazích mezi smluvními státy, anebo tehdy, jestliže pravidla mezinárodního práva soukromého odkáží na právní řád některého ze smluvních států.¹⁾

Je nutné si uvědomit, že výše uvedená úmluva nepředstavuje unifikaci vnitrostátní kupní smlouvy, ale unifikuje pouze kupní smlouvu mezinárodní.²⁾ Také úprava úroků z prodlení obsažená v čl. 78 se vztahuje pouze na případy mezinárodních obchodů. Uplatní se pouze tehdy, pokud smluvní strany mají místa podnikání v různých státech.³⁾

Některé otázky související s mezinárodní kupní smlouvou jsou z právního režimu Úmluvy zcela vyloučeny.⁴⁾ Jiné otázky zase tvoří tzv. vnitřní mezery v právní úpravě.⁵⁾ Jde o otázky, které sice spadají do

rozsahu předmětu úpravy, ale nejsou upraveny zcela výslovně a komplexně. Mezi tyto otázky patří i úroky z prodlení.⁶⁾

II. Právní úprava v čl. 78 Vídeňské úmluvy

1. Předpoklady vzniku nároku

Povinnost platit úroky z prodlení je v Úmluvě výslovně upravena v čl. 78. Zde je stanoveno, že úroky se platí tehdy, pokud jedna strana závazku nesplní závčas svou povinnost zaplatit druhé straně určitý peněžité obnos. Povinnost zaplatit určitý peněžité obnos může vyplývat buď z Úmluvy samotné, nebo ze smlouvy mezi stranami.⁷⁾

Úroky z prodlení se typicky pojí s **kupní cenou**. Placení kupní ceny zahrnuje několik na sebe navazujících povinností, mezi kterými je termín splatnosti jedna z nejdůležitějších.⁸⁾ Úroky z prodlení se platí

¹⁾ Viz čl. 1 odst. 1 písm. a) a b) Úmluvy. K tomu dále Kapitán, Z. Podmínky aplikovatelnosti Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2008, č. 7, s. 276.

²⁾ K tomu viz článek Rozehnalová, N. Aplikace unifikovaného hmotného práva upravujícího mezinárodní kupní smlouvu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2003, č. 1, s. 22.

³⁾ Viz čl. 1. odst. 1 Úmluvy.

⁴⁾ Viz čl. 4. Úmluvy, tzv. vnější mezery.

⁵⁾ K tomu viz článek Kapitán, Z., op. cit., s. 286.

⁶⁾ Dále sem spadá i institut paušalizované náhrady škody, či některé otázky týkající se reklamačního procesu právních vad. Rozehnalová, N. Aplikace unifikovaného hmotného práva upravujícího mezinárodní kupní smlouvu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2003, č. 1, s. 25.

⁷⁾ Huber, P., Mullis, A. *The CISG – a new textbook for students and practitioners*. München : Sellier. European Law Publisher, 2007, s. 356.

⁸⁾ Povinnost kupujícího zaplatit kupní cenu zahrnuje dále i povinnost učinit opatření a vyhovět formalitám, které stanoví

od chvíle, kdy měla být kupní cena zaplacená, ale nestalo se tak. Splatnost kupní ceny je primárně a nejčastěji stanovena ve smluvním ujednání mezi stranami. Pokud takové ujednání neexistuje, splatnost kupní ceny se podpůrně posuzuje dle čl. 58 Úmluvy.⁹⁾ V rámci smluvní volnosti je dovoleno, aby strany smlouvy mohly dohodnoutý termín splatnosti oddalovat dle aktuální potřeby.¹⁰⁾ Z judikatury je možné uvést např. rozhodnutí německého soudu v Hamburku ze dne 26. 9. 1990, který stanovil, že i přijetí směnky prodávajícím od kupujícího znamená jeho mlčky projevený souhlas s prodloužením termínu splatnosti kupní ceny.¹¹⁾

Úroky z prodlení se podle čl. 78 Úmluvy platí i v případě, kdy se strana opozdí s placením **jiné peněžité částky** (ne pouze kupní ceny). Jako příklad lze uvést případ, kdy se jedna strana bezdůvodně obohatí na úkor strany druhé, kdy jedna strana nesplní svou povinnost z náhrady škody nebo kdy jedna strana nevrátí část zaplacené kupní ceny straně druhé poté, kdy následně došlo ke slevě z kupní ceny.¹²⁾ Termín splatnosti těchto peněžitých pohledávek není v Úmluvě přesně specifikován. Pokud se strany na konkrétním termínu výslovně nedohodly, jeví se jako vhodné kritérium okamžik, kdy na tyto pohledávky vznikl nárok. Tento termín je většinou přesně specifikován. Např. je to datum, od kterého byla kupujícímu přiznána sleva z kupní ceny.¹³⁾

Povinnost platit úroky z prodlení není vázána na splnění žádné další podmínky. Rozhodující je pouze vlastní opoždění se s platbou. Není nutné – na rozdíl od některých právních řádů – aby věřitel předem upomínal dlužníka, či aby dlužníkově prodlení bylo zavinené. Povinnost platit úroky z prodlení je založena na objektivním principu.¹⁴⁾

2. Úroky z prodlení a náhrada škody

Pokud jde o vztah úroků z prodlení a náhrady škody, v Úmluvě se uplatnila konstrukce chápaní úroky z prodlení jako peněžitou částku na náhradě škody nezávislou.¹⁵⁾ Nejedná se tedy o paušalizovanou ná-

smlouva, nebo zákony k tomu, aby se umožnilo zaplacení kupní ceny, dále zaplacení kupní ceny v určitém místě, v určité době apod.

⁹⁾ Čl. 58 Úmluvy: „Není-li kupující povinen zaplatit kupní cenu v jiné určené době.“

¹⁰⁾ Schlechtriem, P. *Commentary on the UN convention on the international sale of goods (CISG)*, Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 796.

¹¹⁾ Dostupný na stránce: <http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dsid=2376&dsmid=13353&x>.

¹²⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 795.

¹³⁾ Huber, P., Mullis, A., op. cit., s. 357.

¹⁴⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 378.

¹⁵⁾ Tamtéž, čl. 78 Úmluvy: „Jestliže strana se opozdí s placením kupní ceny nebo jiné peněžité částky, má druhá strana nárok na úroky z prodlení, aniž by byly dotčeny jakékoliv nároky na náhradu škody podle článku 74.“

hradu škody jako v českém obchodním zákoníku¹⁶⁾ a povinnost k náhradě škody je samostatným nárokem. Náhrada škody se uplatní pouze za předpokladu, že vznikla škoda.¹⁷⁾ Úroky z prodlení se uplatní tehdy, byla-li dlužná peněžité částka zaplacená se zpožděním. Pokud vznikne z takového prodlení škoda, hradí se vždy z titulu náhrady škody, nikoliv z titulu úroků z prodlení. Náhrada škody a úroky z prodlení se navzájem nepokrývají. Do jisté míry tak lze vyvodit, že do výše úroků z prodlení by se neměly započítávat jiné částky. V případě, že si strany ve smlouvě dohodnou výši úroků z prodlení, měly by to mít na zřeteli. V případě, že do výše úroků z prodlení započítávají i jiné škody, měla by kvalifikace jejich dohody směřovat spíše ke smluvní pokutě, nikoliv k úrokům z prodlení.¹⁸⁾

Na úroky z prodlení se nevztahuje čl. 79 a následující Úmluvy, který upravuje vyloučení odpovědnosti v případě náhrady škody. Veškeré okolnosti zde uvedené jsou pro případ úroků z prodlení neaplikovatelné. Obecnou liberaci, vztahující se i na úroky z prodlení, obsahuje pouze čl. 80 Úmluvy. Tento článek stanoví, že strana nemůže uplatňovat nároky vůči druhé straně z nesplnění jejích povinností v rozsahu, ve kterém bylo toto nesplnění způsobeno jejím jednáním (či opomenutím).

3. Zánik povinnosti

Povinnost platit úroky z prodlení podle čl. 78 Úmluvy zaniká v okamžiku, ve kterém zaniká i původní závazek, tedy s účinností *ex nunc*. K tomu může dojít

¹⁶⁾ Podle obchodního zákoníku představují úroky z prodlení určitý typ paušalizované náhrady škody způsobené nesplněním peněžitého závazku. Úroky z prodlení jsou paušalizovanou náhradou škody, pokud výše škody nepřesáhne částku zaplacenou jako úroky z prodlení. Podpůrně se tedy náhrada škody o částku zaplacenou na úroky z prodlení snižuje. § 369 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb.: „Věřitel má nárok na náhradu škody způsobené prodlením se splněním peněžitého závazku, jen pokud tato škoda není kryta úroky z prodlení.“ K tomu dále Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P., a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 103. V obchodním zákoníku je podpůrně stanovena i výše úroků z prodlení, a to odkazem na předpisy práva občanského (nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku).

¹⁷⁾ V případě náhrady škody je nutné mít na zřeteli čl. 74 Úmluvy, ze kterého implicitně vyplývá zásada, že náhrada škody nesmí znamenat pro věřitele zisk. V tomto ohledu se mohou jako problematická jevit ujednání o smluvní pokutě.

¹⁸⁾ Smluvní pokuta jako taková není Úmluvou regulována. Společně s otázkou paušalizované náhrady škody byla odsunuta do pozadí a v roce 1983 byla zpracována v rámci komise UNCITRAL ve formě doporučení: *Uniform Rules on Contract Clauses Form an Agreed Sum due upon Failure of Performance*. Vzhledem k tomu, že platnost jednotlivých ustanovení smlouvy mezi stranami je vyloučena z dosahu Úmluvy, bude se platnost takových ujednání řídit národním právním řádem určeným dle norem mezinárodního práva soukromého. Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 375.

buď splněním dlužníka, nebo jinak, např. odstoupením od smlouvy.¹⁹⁾

Pokud smlouva zanikne podle čl. 49 Úmluvy, tedy odstoupením od smlouvy ze strany kupujícího, prodávající není oprávněn požadovat úroky z prodlení (na které by měl jinak nárok) za dobu mezi termínem splatnosti a tímto odstoupením.

Pro případ, že kupující již kupní cenu zaplatil, obsahuje Úmluva navíc speciální ustanovení v čl. 84. Tento článek se vztahuje na situaci, kdy je prodávající povinen vrátit kupní cenu. Společně s kupní cenou je povinen zaplatit z ní i úroky z prodlení, a to od doby, kdy byla kupní cena zaplacená. Tento článek bude zřejmě kupujícím využíván častěji, jelikož v případě zrušení smlouvy může požadovat zaplacení úroků z prodlení od chvíle, kdy kupní cenu zaplatil, a ne pouze od chvíle, kdy smlouva zanikla (čl. 78 Úmluvy).²⁰⁾

Stejný postup platí i pro situaci, která je upravena v čl. 50 Úmluvy. Pokud kupující zaplatí celou kupní cenu a následně dojde ke slevě, prodávající je povinen vzniklý rozdíl vrátit, a to i s úroky z prodlení z tohoto rozdílu.²¹⁾

4. Podmínky platby

Podmínky samotné platby úroků z prodlení nejsou v článku 78 Úmluvy výslovně uvedeny. Patří mezi ně např. místo platby či měna. Tyto podmínky by mohly být klasifikovány stejně jako samotná výše úroků z prodlení, tedy jako vnitřní mezery Úmluvy. Stanovení těchto podmínek by se pak řídilo čl. 7 odst. 2 Úmluvy a v úvahu by přicházely obecné zásady či kolizní řešení podle pravidel mezinárodního práva soukromého.

Podle některých autorů je však vhodnější použít stejná pravidla, jaká jsou sjednána pro plnění hlavního závazku, jelikož úroky z prodlení jsou pouze jeho doplněním.²²⁾

5. Úroky z úroků

Článek 78 Úmluvy problematiku úroků z úroků výslovně nereguluje. Aplikací zásady „co není zakázáno, je dovoleno“ by to mohlo znamenat, že úrok z úroku je dovolen. Samo mlčení právní úpravy, resp. absence výslovného zákazu, nemůže však sama o sobě založit nárok. V literatuře ostatně nelze najít ani popsanou zvyklost, podle které by úroky z úroků měly být placeny na základě normativní obchodní zvyklosti. Vzhledem k tomu, že obsah úpravy ve Vídeňské úmluvě nahrazuje vnitrostátní právo, nelze akceptovat ani závěr, že úroky z úroků z prodlení jsou přípustné tehdy, pokud by takovou konstrukci vnitrostátní právo znalo.²³⁾ Přijetí tohoto závěru by bylo

v rozporu s čl. 78, jenž má aplikační přednost před ustanovením vnitrostátního práva, byť kogentního.

Neregulována zůstala také otázka, zdali by se výše případně přiznaných úroků z úroků měla odvozovat například z původní kupní ceny, anebo z kupní ceny vždy navýšené o částku již „naběhlých“ úroků.²⁴⁾

III. Výše úroků z prodlení

Výše úroků z prodlení je typickou výslovně neupravenou otázkou, tedy vnitřní mezerou Úmluvy, kterou je třeba vyplnit. Než se však přikročí k aplikaci čl. 7 odst. 2 Úmluvy, který je pro vyplňování těchto mezer povolán, je třeba zjistit obsah smluvního ujednání mezi stranami a případnou existenci zvyklostí a praktik. Tento postup odpovídá hierarchické závaznosti jednotlivých pravidel, která vyplývá ze samotné Úmluvy.

1. Smluvní ujednání stran

Na vrcholu hierarchie stojí smlouva mezi stranami. Úmluva je svou podstatou založena na principu autonomie vůle, a proto veškerá ujednání smluvních partnerů požívají přednosti.²⁵⁾ Výše úroků z prodlení tak může být přesně stanovena ve smlouvě. Úmluva však nereguluje otázku platnosti takového ujednání.²⁶⁾ Platnost bude vždy posuzována z pohledu vnitrostátního práva, které se určí podle pravidel mezinárodního práva soukromého. Sama Úmluva však stanoví, že smlouva nemusí být uzavřena v písemné formě. Proto pokud vnitrostátní právní řád písemnou formu vyžaduje, není to z hlediska platnosti smlouvy relevantní.²⁷⁾

Strany také mohou ve smlouvě výslovně odkázat na právní řád, podle kterého se výše úroků určí. Jde o jeden ze způsobů vyplnění vnitřních mezer. Pro právní jistotu je vhodné v tomto případě výslovně vyložit čl. 7 odst. 2 Úmluvy.²⁸⁾

2. Zvyklosti a praktiky

Výše úroků z prodlení může být stanovena i praxí mezi stranami či zvyklostmi (smluvními či normativními²⁹⁾), které jsou upraveny v čl. 9 Úmluvy.³⁰⁾ Do-

²⁴⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2006, s. 379.

²⁵⁾ Kromě čl. 12 Úmluvy jsou veškerá další ustanovení dispozitivní, a mohou tak být stranami vyloučena, či změněna. Smlouva mezi stranami má vždy přednost.

²⁶⁾ Čl. 4 Úmluvy: „Tato úmluva upravuje pouze uzavírání smlouvy o koupi a práva a povinnosti prodávajícího a kupujícího ... nedotýká se zejména platnosti smlouvy, nebo kteréhokoli jejího ustanovení.“

²⁷⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 804. Pokud jde o otázku bezformálnosti smlouvy, je nutné mít pouze na zřeteli možnost smluvních států učinit k tomuto bodu výhradu.

²⁸⁾ K tomu dále Kapitán, Z., op. cit., s. 287.

²⁹⁾ Viz Rozehnalová, N., Střepec, K., Sehnálek, D., Valdžans, J. *Mezinárodní obchodní transakce*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2006, s. 36.

³⁰⁾ K tomu dále např. Marek, K., Žváčková, L. *Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 83.

¹⁹⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 799.

²⁰⁾ Huber, P., Mullis, A., op. cit., s. 356.

²¹⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 799.

²²⁾ Tamtéž.

²³⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 804.

posud ne zcela vyřešenou otázkou však zůstává hierarchický poměr mezi smlouvou a praktikami. Problém nastává ve chvíli, kdy je smlouva i praxe v souladu, tedy v situaci, kdy jedna strana bez námitek druhé strany platí úrok v určité výši a tato výše se shoduje se smlouvou.

Komplikovanější je situace, kdy zavedená praxe odporuje smlouvě. Pokud smlouva neobsahuje zvláštní ustanovení o nutnosti její změny písemnou formou, dochází tak v podstatě ke změně smlouvy konkludentním jednáním, tj. faktickým placením úroků v jiné výši, než určuje smlouva. Praxe tak má přednost před smlouvou a nahrazuje její původní ustanovení.

Pokud smlouva obsahuje ustanovení o tom, že její obsah může být měněn pouze písemnou formou, výše úroků z prodlení by se měla měnit pouze písemným ujednáním. Zavedená praxe stran by v tomto případě neměla mít vyšší sílu než sama smlouva. Situace je však nejasná vzhledem k čl. 29 odst. 2 Úmluvy. Tento článek obsahuje poměrně nejednoznačnou podmínku pro možnost ztráty práva dovolávat se písemné formy. K tomuto problému podotýká Schlechtriem, že obecně je zde dán široký prostor pro zhodnocení konkrétních okolností soudem, který má v tomto významné a široké pole pro uvážení.³¹⁾

Zda-li je praxe stran silnější než smlouva, zůstává doposud nejasné. Teorie ani právní praxe se na jednotném názoru neshodla. Obecně však lze z Úmluvy dovodit, že zavedenou praxi ve svých ustanoveních ve velké míře podporuje. Pokud jde o smluvní zvyklosti mezi stranami a smlouvu mezi stranami, jejich vzájemný poměr je víceméně stejný. Jedná se o takové zvyklosti, na kterých se strany dohodly.

Normativní zvyklosti podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy jsou v hierarchickém žebříčku až za praktikami stran, smlouvou a smluvními zvyklostmi. Pokud existuje v určitém odvětví mezinárodního obchodu zvyklost, která stanoví výši úroků z prodlení, použije se až tehdy, neexistuje-li autonomní dohoda stran.

3. Aplikace čl. 7 odst. 2 Úmluvy

Za smlouvou mezi stranami, praxí a zvyklostmi jsou v hierarchické posloupnosti umístěny dispozitivní ustanovení Úmluvy. Jelikož ale čl. 78 Úmluvy neobsahuje veškeré právní aspekty úroků z prodlení, je nutné použít statut pro vyplnění jeho mezer. Pro vyplnění těchto tzv. vnitřních mezer se používá čl. 7 odst. 2 Úmluvy. Tento článek odkazuje na obecné zásady,³²⁾ na kterých sama Úmluva spočívá, a pokud ty-

to chybějí, tak na ustanovení právního řádu rozhodného podle ustanovení mezinárodního práva soukromého.

a) Obecné zásady

V souvislosti s úroky z prodlení vyvstává otázka, zda-li je možné vyplnit mezeru ohledně stanovení výše úroků z prodlení pouze na základě obecných zásad obsažených v Úmluvě, či zda-li je možné přejít přímo k aplikaci kolizních norem z důvodu, že takové zásady vyvodit nelze. Odvozování obecných principů z Úmluvy je v praxi nesnadným úkolem, avšak vzhledem k jejímu účelu by tento krok neměl být nikdy opomíjen, tedy ani v případě úroků z prodlení. Ke kolizní metodě by nemělo být přistupováno automaticky.³³⁾ Zejména se musí dodržovat jednotná interpretace Úmluvy podle čl. 7, která požaduje, aby se celá Úmluva vykládala v souladu s její mezinárodní povahou, potřebou jednotného výkladu a zachováním dobré víry v mezinárodním obchodě.³⁴⁾

Pouze rozhodovací praxe je proto schopna odpovědět na otázku, zda je možné určit výši úroků z prodlení podle obecných zásad Úmluvy, případně podle kterých. Určení výše úrokové sazby je však natolik konkrétní, že si lze jen stěží představit odvození konkrétní částky z Úmluvy samotné. V úvahu by mohla přicházet snad zásada pokrytí veškerých škod, které strana utrpěla (bez obohacení věřitele).³⁵⁾

b) Kolizní řešení

Jako druhé kritérium používá čl. 7 odst. 2 Úmluvy pravidla mezinárodního práva soukromého, tedy klasické kolizní navázání. Jak bylo výše uvedeno, neexistují takové obecné zásady v Úmluvě, které by jasně stanovily výši úroků z prodlení a na nichž by se jednotně právní praxe shodla. Z tohoto důvodu mnozí autoři dovozují, že jediným správným řešením je použití kolizních norem práva fora.³⁶⁾

Tento přístup má své výhody, jelikož vždy jasně odkáže na konkrétní právní řád. Nevýhodou však je, že kritéria na tento právní řád odkazující nejsou jednotná a že konkrétní právní řád může obsahovat takový způsob pro výpočet výše úroků z prodlení, který není v souladu s účelem Úmluvy. Pokud by se na případ aplikovalo např. české právo, použily by se pouze ty předpisy, které stanoví způsob pro výpočet výše úroků z prodlení. Jakákoliv jiná ustanovení, která by byla v rozporu s Úmlouvou, by se neaplikovala, jelikož Úmluva požívá práva aplikační přednosti podle čl. 10 Ústavy České republiky.

³¹⁾ Eberstein, H., Hager, G., Herber, R., Huber, U., Junge, W., Leser, H., Schlechtriem, P., Schwanzer, I., Stoll, H., Stumpf, H. *Komentar zum einheitlichen Un-Kaufrecht*. München : C. H. Beck, 1990, s. 238.

³²⁾ Může jít o zásady, které jsou v ustanoveních Úmluvy výslovně vyjádřené (např. zásada dobré víry, zásada autonomie vůle stran), nebo které v ní výslovně vyjádřené nejsou, ale lze je dovodit (např. přiměřenosti, mírnosti, spolupráce). Pavlová, B. *Stručně o Úmluvě OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží*. *Právní fórum*, 2007, č. 6, s. 207.

³³⁾ Rozehnalová, N. *Aplikace unifikovaného hmotného práva upravujícího mezinárodní kupní smlouvu*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2003, č. 1, s. 26.

³⁴⁾ Tamtéž, a také Schlechtriem, P., op. cit., s. 800.

³⁵⁾ Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vydání. Praha : ASPI, 2006, s. 379.

³⁶⁾ Např. Behr, Achilles, Bianca. Schlechtriem, P., op. cit., s. 800.

Velký problém nastává v rámci právních řádů, které žádná zákonná ustanovení pro výpočet výše úroků z prodlení neobsahují. Speciálním případem jsou zejména islámské státy, které úroky z prodlení zcela zakazují. Pokud není v rámci rozhodného práva nalezeno příslušné zákonné ustanovení, je vhodné vypočítat vyšší úroků z prodlení podle úroků, za které půjčují peníze banky, nejlépe za který půjčuje banka centrální.³⁷⁾

Kolizní normy v jednotlivých smluvních státech obsahují různé druhy hraničních určovatelní. V rámci Evropské unie se sice jednotně používá Římská úmluva o právu rozhodném pro závazkové vztahy,³⁸⁾ avšak kritérium nejužšího spojení neznamená vždy odkaz na stejný určovatel. Jednotlivé databáze proto obsahují řadu řešení týkajících se určení výše úroků z prodlení. Na základě judikatury soudů ve smluvních státech Úmluvy můžeme pro ilustraci rozdělit jednotlivé určovatele následovně:³⁹⁾

Právní řád místa sídla věřitele: K právnímu řádu místa sídla věřitele se obrací při určování výše úroků z prodlení celá řada soudů. Nejvíce se jich objevuje u soudů německých,⁴⁰⁾ nechybí ovšem ani soudy belgické, švýcarské, maďarské či ruské. Toto kritérium je samozřejmě používáno i před soudy rozhodčími.⁴¹⁾ Některá rozhodnutí navíc směřují ke stanovení výše úroků v souladu se zákonnými předpisy v dané zemi,⁴²⁾ některá (méně častá) určují výši úroků podle průměrného úroku, za který banky půjčují peníze.⁴³⁾

Právní řád místa sídla dlužníka: Sídlo dlužníka není tak častým kritériem jako sídlo věřitele. Nicméně i pro tuto variantu se objevují rozhodnutí, např. před soudy Švýcarska, Německa či Finska. K tomuto kritériu se někteří autoři obrací s ohledem na hlavní účel čl. 78 Úmluvy, který podle jejich názoru spočívá v odškodnění užítku, který dlužník neoprávněně získal. Proto se domnívají, že výše úroků by se měla určit podle obvyklé výše úroků v místě dlužníka sídla.

³⁷⁾ Schlechtriem, P., op. cit., s. 803.

³⁸⁾ Jelikož jsou úroky z prodlení následkem porušení smlouvy, podle čl. 10 odst. 1 písm. c) Římské úmluvy spadají pod rozsah rozhodného práva určeného na jejím základě. Jako hraniční určovatel zde přichází v úvahu volba práva či právní řád, který se smlouvou vyžaduje nejužší spojení.

³⁹⁾ Viz např. <http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2376&dsmid=14315>.

⁴⁰⁾ Např. rozhodnutí č. 16 U 17/05 ze dne 3. 4. 2006 německého soudu *Oberlandesgericht Köln*. Tento soud určil věřitele jako stranu poskytující charakteristické plnění. Sídlo jeho podnikání se proto stalo kritériem pro určení rozhodného práva.

⁴¹⁾ Např. Mezinárodní obchodní komorou v Paříži či Tribunálem mezinárodní obchodní arbitráže Ruské federativní obchodní komory.

⁴²⁾ Zde je nejvíce rozhodnutí soudů německých, ale také např. švýcarských.

⁴³⁾ Toto kritérium se objevuje zejména v rozhodnutích rozhodčích soudů, ale také např. před soudy argentinskými.

Právní řád státu, který by byl jinak rozhodný, kdyby se smlouva neřídila Úmluvou:⁴⁴⁾ Toto kritérium se v rozhodnutích jednotlivých soudů objevuje velmi často. Nejčastěji před soudy německými, ale také před soudy švýcarskými, belgickými, finskými či italskými. Jako příklad lze uvést rozhodnutí francouzského odvolacího soudu ze dne 28. 11. 2002. V tomto sporu byl stranou prodávající kubánský obchodník a stranou kupující obchodník francouzský. Jádrem jejich sporu byla nezaplacená kupní cena. Odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně a přikázal kupujícímu, aby zaplatil úroky z prodlení ve výši, kterou stanoví zákon ve státě, jehož právní řád by byl pro právní vztah jinak rozhodný. V tomto případě se jednalo o právo kubánské.

Právní řád měny, v níž byla vyjádřena kupní cena: Poměrně často se lze setkat i s rozhodnutími, které přikazují zaplatit výši úroků, která je běžná ve státě, jehož měna je v rámci smluvního vztahu využita. Toto kritérium je často využíváno před rozhodčími soudy.⁴⁵⁾

Právní řád místa placení kupní ceny: Toto kritérium je využíváno jen zřídka. Objevuje se v rozhodovací praxi např. belgických soudů.

Právní řád fora:⁴⁶⁾ V některých rozhodnutích se objevuje i toto kritérium. Bylo použito např. soudem ve Spojených státech amerických v rozhodnutí ze dne 9. září 1994.⁴⁷⁾

c) Unifikační snahy

Objevují se názory, které upřednostňují určování výše úroků z prodlení na základě jednotného (unifikovaného) kritéria. Např. Schlechtriem se přiklání k názoru, že formulace článku 78 Úmluvy nenabádá k přímému použití práva rozhodného na základě mezinárodního práva soukromého. Právě naopak, je přesvědčen, že jednotné kritérium vycházející ze zásad Vídeňské úmluvy je nejschůdnějším řešením. I ostatní autoři se snaží tuto nejednotnost odstranit a navrhují kritéria, podle kterých by se úrokové sazby mohly určovat. Jednotlivé určovatele odvozuji z obecných principů a tendencí Úmluvy jako takové, jiné navrhuji i bez ohledu na tento odkaz.⁴⁸⁾

Unifikační přístup se již objevil i v rozhodnutí soudních orgánů. Pro určení výše úroků z prodlení použil belgický soud výši úrokových sazeb Evropské centrální banky v rozhodnutí ze dne 10. 5. 2006 mezi stranami *Scanlift Nederland BV a Belgium Coach Service BVBA*.⁴⁹⁾ Toto rozhodnutí se obrátilo na me-

⁴⁴⁾ Bernstein, H., Lookofsky, J. *Understanding the CISG in Europe*. The Hague : Kluwer Law international, 2003, s. 149.

⁴⁵⁾ Viz stránku <http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2376&dsmid=13356&x=1>.

⁴⁶⁾ Huber, P., Mullis, A., op. cit., s. 359.

⁴⁷⁾ Rozhodnutí č. 88-CV-1078 ze dne 9. 9. 1994 soudu *U.S. District Court, N.D., New York*.

⁴⁸⁾ Huber, P., Mullis, A., op. cit., s. 359.

⁴⁹⁾ Dostupný na <http://www.cisg-online.ch/cisg/overview.php?test=1259>.

zinárodně akceptovanou výši úroků z toho důvodu, že v souladu s Vídeňskou úmluvou má výše úroků z prodlení pouze odškodnit věřitele, nikoli jej dále obohacovat. Jelikož však mnohé právní řády chápou úroky z prodlení také jako náhradu vzniklé škody, není vhodné, aby byla výše úroků stanovována v souladu s pravidly mezinárodního práva soukromého, které na tyto právní řády mohou odkázat. V tomto případě byla proto využita jiná cesta, a to právě použitím úrokových sazeb Evropské centrální banky, která je vůči koncepcím v jednotlivých státech neutrální.

d) Výpočet výše úroků podle českého práva

Pokud odkáže hraniční určovatel na české právo, postupuje se při určování výše úrokové sazby dle českých vnitrostátních předpisů, resp. zvláště podle ustanovení § 735 obchodního zákoníku. Toto ustanovení říká, že při prodlení s plněním peněžitého závazku se platí úroky z prodlení v téže měně, na kterou zní peněžité závazek. Do února 2008 obsahoval tento paragraf ještě dodatek, který stanovil, že dlužník je povinen platit úroky z prodlení o 1 % vyšší, než činí úroky určené podle § 502 obchodního zákoníku, přičemž byly rozhodné úrokové sazby stanovené nebo bankami poskytované při úvěrech na dobu odpovídající době prodlení dlužníka ve státě, na jehož území měl dlužník sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště. Zvolená konstrukce znamenala platit obvyklé úroky požadované za úvěry bankami v místě sídla dlužníka, navýšené o 1 %. To však znamenalo používání odlišného konceptu pro výpočet výše úroků z prodlení vzniklých z mezinárodních obchodních styků a vzniklých ze styků vnitrostátních.

Pro výpočet úroků z prodlení u vnitrostátních vztahů odkazoval (a stále odkazuje) obchodní zákoník na předpisy občanského práva (ustanovení § 369 odst. 1), konkrétně na nařízení vlády č. 142/1994 Sb. Nařízením vlády č. 163/2005 Sb. byl tento předpis novelizován v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady č. 2000/35/ES, o postupu při opožděných platbách v obchodním styku (dále jen „Směrnice“). Podle ustanovení čl. 2 odst. 4 Směrnice se mají úrokové sazby odvozovat od sazeb používaných Evropskou centrální bankou. V případě, že si strany nestanoví vlastní úrokovou sazbu z prodlení, platí podle ustanovení čl. 3 odst. 1 písm. d) Směrnice výše zmíněná sazba minimálně zvýšená o sedm procentních bodů (přesné navýšení má stanovit členský stát). Ty státy, které nejsou členy Evropské měnové unie, musí používat obdobnou úrokovou sazbu své národní centrální banky.⁵⁰⁾

Účelem Směrnice je především sjednotit pravidla platebních operací a jejich praktické provádění v členských státech, jelikož rozdíly v této oblasti představují překážku řádného fungování vnitřního

trhu.⁵¹⁾ Podnikům má být umožněno obchodovat v rámci celého vnitřního trhu za podmínek, které zajišťují, že přeshraniční operace nemají za následek vyšší rizika než v případě tuzemského prodeje. Jsou-li proto tuzemské a přeshraniční operace prováděny podle značně odlišných pravidel, může dojít k narušení hospodářské soutěže.⁵²⁾ Na tomto místě je nutné podotknout, že obchodní zákoník až do roku 2000 ve svém ustanovení § 369 odst. 1 používal pro vnitrostátní vztahy obdobné kritérium jako pro vztahy mezinárodní. Obsahoval tak jednotná pravidla a ucelenou koncepci, která řešila veškeré výpočty úrokových sazeb. Následná novelizace obchodního zákoníku se překvapivě dotkla pouze vztahů vnitrostátních, a dala tak vzniknout zcela zbytečné dvoukolejnosti systému. Pomineme-li jeho nepřehlednost, zvolený přístup navíc porušoval povinnost členského státu správně implementovat směrnici, a mohl proto vést k následné odpovědnosti v rámci Evropských společenství.⁵³⁾

Novelizace obchodního zákoníku zákonem č. 344/2007 Sb. počínaje 1. březnem 2008 opět vrátila tento nejednotný stav do původního souladu. Současné ustanovení § 735 obchodního zákoníku již neodkazuje na § 502 obchodního zákoníku, a tím je výpočet výše úroků z prodlení podřazen stejné koncepci, jaké se používá pro výpočet v rámci vnitrostátních vztahů, tedy pod ustanovení § 369 odst. 1 obchodního zákoníku. Ustanovení § 735 obchodního zákoníku zaměřuje svou pozornost pouze na otázku měny, ve které má být případný úrok zaplacen. Řešení zvolené pro vnitrostátní obchodování, které je založeno na kombinaci repo-sazby centrální banky a sedmi procentních bodů, je svou podstatou daleko elegantnější a jednodušeji dostupné z hlediska zjištění výše úrokové sazby. Zjišťování výše průměrné úrokové sazby bank v místě sídla dlužníka, které se vyžadovalo v mezinárodních vztazích, je z hlediska následného dokazování značně komplikovanější a mnohdy nejednoznačné (dokazování musí provést věřitel).

IV. Závěr

V současné době se rozhodovací praxe při určování výše úroků z prodlení velmi odlišuje. Jednotlivé soudy používají rozdílná kritéria, což vede k právní nejistotě ze strany mezinárodních obchodníků. Vhodnějším přístupem by proto bylo nalezení kritéria jednotného, které by navíc odpovídalo účelu a mezinárodní povaze Úmluvy.

⁵¹⁾ Bod 9 v úvodu směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/35/ES, o postupu při opožděných platbách v obchodním styku.

⁵²⁾ Bod 10 v úvodu směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/35/ES, o postupu při opožděných platbách v obchodním styku.

⁵³⁾ K odpovědnostním důsledkům více např. Týč, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 5. vydání. Praha: Linde, 2006, s. 95.

⁵⁰⁾ Více k tématu viz http://bankovnictvi.ihned.cz/c4-10053440-16324140-900000_d-urokove-sazby-cnb-v-ceskem-pravnim-radu.

Smluvní státy se však doposud na jednotném přístupu neshodly a s ohledem na odlišné právní tradice a způsob myšlení stále odmítají existující mezeru zaplnit. Jako schůdné unifikující řešení by se z pohledu Evropana mohlo jevit výše zmíněné použití úrokových sazeb Evropské centrální banky. Tento přístup by však zřejmě odmítly státy arabské či Spojené státy americké.

Situace se komplikuje také tím, že jednotlivé smluvní státy obsahují někdy zcela odlišné koncepce úroků z prodlení jako takových. Odlišně upravují okamžik vzniku nároku, výši úrokové sazby či vztah k jiným odpovědnostním následkům.

Vzhledem k tomu, že právní úprava Úmluvy je dispozitivní, zmíněným negativním důsledkům se dá předejít pouze výslovnou dohodou mezi stranami. V rámci této doložky by měly strany zejména vyloučit použití čl. 7 odst. 2 Úmluvy. Dále mohou zvolit buď konkrétní pravidla (okamžik vzniku nároku a výši úroků z prodlení, případně

jako další nárok sjednat smluvní pokutu pro případ vzniku škody), nebo odkázat na právní řád některého ze smluvních států. Pro ilustraci možno uvést následující typy doložek:

1. *V případě, že se jedna ze stran opozdí s plněním peněžitého závazku podle čl. 78 Vídeňské úmluvy, výše úroků z prodlení bude splatná od okamžiku, kdy na toto peněžité plnění vznikne na základě této smlouvy nárok. Výše úroků z prodlení bude činit 4 % z dlužné částky. Úroky z prodlení se nedotýkají jakýchkoliv nároků vzniklých ze způsobené škody. Úroky z prodlení tvoří samostatný nárok. Pro stanovení výše úroků z prodlení se vylučuje použití čl. 7 odst. 2 Vídeňské úmluvy.*

2. *Pro stanovení výše úroků z prodlení, na které vznikne nárok dle čl. 78 Vídeňské úmluvy, se použijí české vnitrostátní právní předpisy. Současně smluvní strany ohledně výše úroků z prodlení vylučují použití čl. 7 odst. 2 Vídeňské úmluvy.*

Vídeňská úmluva a vyšší moc

SIMONA TRÁVNÍČKOVÁ

1. Úvod do tématu

Vzhledem zaměření tohoto monotematického čísla Právního fóra na výklad a řešení praktických dopadů aplikace části třetí Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (dále jen jako „Úmluva“) se bude tento příspěvek věnovat dalšímu okruhu specifických otázek, které se tentokrát vztahují k článku 79 Úmluvy. Rozbor problematiky vyloučení odpovědnosti z důvodů působení vyšší moci navazuje na předchozí komentář úpravy odpovědnosti za škodu a završuje výklad o následcích porušení smluvních povinností regulovaných Úmluvou.

Vyšší moc není v žádném případě pouhým akademickým, od reality odtrženým konceptem, jak by se na první pohled mohlo zdát. Porozumění smyslu institutu vyloučení odpovědnosti za škodu způsobenou okolnostmi vyšší moci a osvojení si jeho praktického využívání může poskytnout mezinárodním obchodníkům podstatnou výhodu oproti jejich smluvním partnerům. S těmito znalostmi je možné obezřetným postupem při kontraktaci upravovat práva a povinnosti smluvních stran pro případy zásahu vyšší moci a vyvarovat se dopadu odpovědnosti za

škodu způsobenou okolnostmi vyšší moci bez obav ze sporů o výklad často vágní právní úpravy obsažené v pramenech práva různého původu, kterou lze v dané situaci aplikovat.

Praxe mezinárodního obchodu ukazuje, že smluvní strany často nemají dostatečné povědomí o tom, co se vyšší mocí rozumí, že je s ní možné ve smlouvě ve značném rozsahu pracovat, a neznají možnosti, které se jim při kontraktaci v tomto směru nabízejí. Často potom dochází k zaměňování vyšší moci, podstatné změny poměrů, nemožnosti plnění apod., přičemž ale každý ze jmenovaných institutů má své specifické příčiny a vyvolává rozdílné následky. Právě proto lze jen doporučit umět se orientovat v problematice, které se bude věnovat tento příspěvek, jelikož se znalostí dané materie je možné jednoduše vnést do smluv potřebnou míru jistoty ohledně řešení problémů spojených s osudem plnění ze smlouvy a povinností smluvních stran v případě vzniku nahodilých událostí.

Téma vyšší moci v rámci mezinárodního obchodu není opomíjené a věnuje se mu nejen zahraniční, ale i česká literatura. Poznámky k právní úpravě vyšší

moci, resp. institutu *hardship*¹⁾, v mezinárodním obchodu lze nalézt z novější doby jak v obecných publikacích o právu mezinárodního obchodu,²⁾ tak i v několika samostatných studiích uveřejněných v českých odborných časopisech.³⁾ Rozsáhlý informační zdroj obsahující judikaturu, komentáře k Úmluvě i statě předních světových odborníků na mezinárodní obchod zaměřené na výklad Úmluvy poskytují v současné době elektronicky přístupné databáze a především specializované webové stránky.⁴⁾

2. Pojem vyšší moc a důsledky jejího působení

Dříve než bude věnována plná pozornost rozboru ustanovení článků Úmluvy regulujících případy vyloučení odpovědnosti v důsledku působení okolností vyšší moci, je nutné vymezit, co se oním pojmem vyšší moc⁵⁾ rozumí a jaký vliv může mít působení vyšší moci na uplatňování práv smluvních stran v případě, že porušení smluvních ujednání bylo způsobené právě existencí těchto specifických okolností.

2.1. Obecně k vyšší moci

Vyšší moc spadá do kategorie objektivních právních skutečností, jimiž jsou takové okolnosti, které se dějí nezávisle na vůli právních subjektů, a přesto mohou způsobit vznik, změnu nebo zánik nějakého právního vztahu. Právní institut vyloučení odpovědnosti na základě působení vyšší moci reaguje na situace, kdy se v průběhu existence nějakého právního vztahu objeví nepředvídatelná okolnost znemožňující řádné plnění povinností podle smlouvy, tak, že osvobozuje stranu smlouvy od povinnosti nahradit škodu, která v důsledku působení vyšší moci druhé straně vznikla.

Obecně lze tedy za okolnost vyšší moci považovat nahodilou událost, kterou svým jednáním strany smlouvy nemohly ovlivnit, vznikla bez jejich přičinění, nemohly jí ani s rozumnou mírou obezřetnosti předvídat, ani jí nebylo možné vlastním zakročením

předejít. Vzhledem k tomu, že neexistuje závazný katalog okolností, které jsou považovány za vyšší moc, je nutné se pro jejich specifikaci obrátit do judikatury nebo literatury. Za obvyklé příklady okolností vyšší moci, které naplňují výše uvedené definiční znaky, jsou tak obvykle považovány války, revoluce, pirátské útoky, politické převraty, přírodní katastrofy (tsunami, zemětřesení, povodně), masivní výpadky dodávky elektrické energie nebo ropy, mocenské zásahy v podobě bojkotů nebo embarg, teroristické útoky nebo epidemie (ptačí chřipka).⁶⁾ Naopak většinou za vyšší moc není považováno neplnění povinností ze strany subdodavatele, ani neposkytnutí nebo nepřidělení povolení nutného pro výkon určité činnosti apod.⁷⁾

2.2 Důsledky působení vyšší moci

V případě, že došlo k porušení smluvní povinnosti z důvodu existence okolností vyšší moci, vylučuje se odpovědnost dlužníka za porušení smlouvy, to se týká ovšem pravidelně pouze odpovědnosti za vzniklou škodu. Zda bude mít vyšší moc vliv i na suspendování jiných sankčních nástrojů, které zajišťují plnění smluvních povinností, to závisí na právní úpravě aplikovatelné v daném případě a na obsahu konkrétní smlouvy.

K odpovědi na otázku, proč k vyloučení odpovědnosti v takových případech vůbec dochází, je třeba vzít do úvahy obecné zásady smluvních vztahů, jakými je jednak zásada *pacta sunt servanda* a na druhé straně zásada dobré víry. Okolnost vyšší moci jako nahodilá událost, kterou strany smlouvy nezavinily, ani k ní nijak nepřispěly, je tak výjimečnou událostí, která narušuje velmi podstatnými způsobem rovnováhu práv a povinností smluvních stran, že není možné rozumně na účastnících smlouvy požadovat, aby byla i v tomto případě aplikována zásada *pacta sunt servanda* v plné své síle. Lze uzavřít, že není rozumné, přiměřené, ani spravedlivé, aby v případě působení vyšší moci musela strana smlouvy hradit škodu, kterou způsobila nahodilá událost, pokud je v té době v dobré víře ve snaze řádně z uzavřené smlouvy plnit.

2.3 Vyšší moc a *hardship*

V reálných mezinárodněobchodních vztazích dochází často k nepochopení rozdílů mezi vyšší mocí a *hardship* a k nepřesnému vnímání toho, jaké následky může která nahodilá situace ve skutečnosti způsobit. Proto je vhodné se na tomto místě alespoň v základních rysech věnovat problematice *hardship* a vymezení rozdílů mezi ní a vyšší mocí.

Termín *hardship* označuje situace, kdy po uzavření smlouvy dojde k takovým změnám poměrů existujících v době uzavírání smlouvy, a to především na poli politickém, ekonomickém, technologickém apod., které podstatným způsobem jdoucím za obvy-

1) Termín bez řádného českého ekvivalentu, nejčastěji je pro jeho označení používáno sousloví „podstatná změna poměrů“.

2) Především Rozehnalová, N. *Právo mezinárodního obchodu*. Praha: ASPI, 2006, s. 365 a násl.

3) Střelec, K. Nepředvídatelné události v mezinárodním obchodním styku a nástroje jejich smluvní regulace. *Obchodní právo*, 2003, č. 7/8, s. 57 – 68, Ondřejová, D. K okolnostem vylučujícím odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku a Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2006, č. 9, s. 323 a násl., Knapová, J. Doložka vyšší moci v mezinárodní obchodní praxi. *Právo pro podnikání a zaměstnání*, 2007, č. 3, s. 3 – 8, Myšáková, P. Institut *hardship* a využití *hardship* doložky v praxi. *Právo pro podnikání a zaměstnání*, 2007, č. 5, s. 16 – 21.

4) Nutno připomenout alespoň <http://www.cisg.law.pace.edu> a <http://www.unilex.info>.

5) Terminologie se přirozeně v jednotlivých státech liší, je možné se setkat s římskoprávním *vis maior*, anglickým *Acts of God*, německým *Höhere Gewalt*. Obecně užívaným ekvivalentem vyšší moci je však z francouzštiny pocházející výraz *force majeure*.

6) Knapová, J., op. cit., s. 4.

7) Střelec, K., op. cit., s. 59.

klé obchodní riziko narušují rovnováhu práv a povinností smluvních stran.⁸⁾ Plnění ze smlouvy není v důsledku těchto změn jako u případů vyšší moci vyloučeno, ale ekonomický přínos pro jednu ze smluvních stran, který byl v době uzavření smlouvy předpokládán, je značně zmenšen, případně téměř vyloučen.

Další podstatný rozdíl mezi vyšší mocí a *hardship* je v následcích, které mohou v jejich důsledku nastoupit. Jelikož v případech nazývaných jako *hardship* není plnění smlouvy nemožné, ale pouze ekonomicky nevýhodné, odpovědnost za škodu vzniklá neplněním smlouvy jako v případech vyšší moci vyloučena není. Výčet v úvahu připadajících následků po vzniku podstatné změny poměrů závisí opět na aplikovatelné právní úpravě, ale tentokrát snad ještě více než v případě vyšší moci na formulaci smluvního ustanovení o *hardship* ve smlouvě, tedy na tzv. *hardship* doložce. A to především proto, že následky, které mohou nastat v případě *hardship*, nejsou často rozhodnými právními řády nijak regulovány, což právě podtrhuje onu důležitost jejich úpravy přímo ve smlouvě. Úprava *hardship* je kupř. poměrně podrobně obsažena v Zásadách UNIDROIT,⁹⁾ není ovšem předmětem žádné závazné mezinárodní úpravy, tedy ani Úmluvy, její úprava není ani v českém obchodním zákoníku.¹⁰⁾

Praxe uvádí následující typické příklady následků, které v případě *hardship* mohou nastupovat: povinnost nového projednání podmínek smlouvy, možnost jednostranného ukončení platnosti smlouvy, odložení plnění ze smlouvy bez nástupu sankce po určité době apod. Jak je z uvedeného výčtu zřejmé, jedná se vždy o taková řešení, která se nabízí již v rámci obecné právní úpravy závazkových vztahů a je jen na smluvních stranách, zda jich využijí i k úpravě vzájemných práv a povinností pro případ vzniku podstatné změny poměrů mezi uzavřením smlouvy a okamžikem plnění.

3. Úprava vyšší moci ve Vídeňské úmluvě

Úprava vyšší moci v Úmluvě je jako celek poměrně kusá a nastoluje jen velmi obecný návod, jak na působení vyšší moci v mezinárodněobchodních vztazích nahlížet. Podstatné je uvědomovat si, že článek 79 Úmluvy je dispozitivní a že jeho obecnost, která by mohla být považována za nevýhodu, lze naopak využít ke zpřesnění vlastních smluvních ustanovení, a tak se dobrat kvalitní ochrany vzájemných práv a povinností smluvních stran, přičemž článek 79

⁸⁾ Více k *hardship* viz Myšáková, P., op. cit., s. 16 – 21.

⁹⁾ Zásady obchodních smluv UNIDROIT (dále jako „Zásady UNIDROIT“), verze z roku 2004 dostupná z <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>, pro český překlad verze z roku 1994 viz *Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT*, 1997, Praha: CODEX Bohemia s. r. o., s. 348.

¹⁰⁾ Zákon č. 519/1991 Sb., obchodní zákoník.

Úmluvy lze ponechat jako obecnou zastřešující generální klausuli.

3.1 Text úpravy

Článek 79 Úmluvy:

(1) Strana není odpovědná za nesplnění jakékoli povinnosti, jestliže prokáže, že toto nesplnění bylo způsobeno překážkou, která nezávisela na její vůli, a ohledně které nebylo možno rozumně očekávat, že by s ní strana počítala v době uzavření smlouvy, nebo že by tuto překážku nebo její důsledky odvrátila nebo překonala.

(2) Jestliže nesplnění povinnosti ze smlouvy je způsobeno třetí osobou, kterou strana pověřila plněním celého smluvního závazku nebo jeho části, je vyloučena její odpovědnost pouze v případě, že

a) strana není odpovědná podle předchozího odstavce a

b) osoba, kterou strana pověřila splněním povinnosti, by nebyla odpovědná, kdyby se ustanovení předchozího odstavce vztahovalo na ni.

(3) Vyloučení odpovědnosti podle tohoto článku je účinné po dobu, po kterou trvá překážka.

(4) Strana, která neplní povinnost, musí oznámit druhé straně překážku a její důsledky na svou způsobilost plnit. Jestliže oznámení neobdrží druhá strana v přiměřené lhůtě poté, co strana, která neplní povinnost, se dověděla nebo měla dovědět o takové překážce, je tato strana odpovědná za škodu tím vzniklou.

(5) Ustanovení tohoto článku nebrání tomu, aby kterákoli ze stran vykonala jiné právo než nárok na náhradu škody podle této Úmluvy.

3.2 Rozbor jednotlivých podmínek aplikace článku 79 odst. 1 Úmluvy

Aby mohlo být na konkrétní případ porušení smluvní povinnosti aplikováno ustanovení o vyloučení odpovědnosti na základě působení vyšší moci, musí být naplněny všechny aplikační podmínky, které jsou článkem 79 Úmluvy předpokládány.

Aby bylo možné o následujícím výkladu aplikačních podmínek uvažovat v kontextu praktických souvztahností, je účelné již na tomto místě předeslat, že ta strana smlouvy, která nesplnila z důvodů vyšší moci svou povinnost, je povinna věřiteli existenci veškerých následujících podmínek nezbytných pro vyloučení své odpovědnosti prokázat. Dlužník tedy nese ohledně prokázání okolnosti vyšší moci důkazní břemeno na svých bedrech,¹¹⁾ na rozdíl od obvyklého vymáhání náhrady škody, kdy vznik a výši škody prokazuje ta strana, která se její náhrady dožaduje.

¹¹⁾ Tallon, D. in Bianca-Bonell, *Commentary on the International Sales Law. Article 79*. Dostupné z: www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/tallon-bb79.html.

Podmínky pro aplikaci ustanovení o vyšší moci obsažené v článku 79 odst. 1 Úmluvy je možné shrnout do následujících bodů:

- existence překážky,
- překážka nesmí být pod kontrolou smluvní strany,
- překážka musí být nepředvídatelná,
- překážce není možné předejít nebo ji odvrátit,
- překážka vznikla v příčinné souvislosti s okolnostmi vyšší moci.

K těmto podmínkám poté přistupují i další otázky, které s aplikací ustanovení čl. 79 Úmluvy souvisí a jejichž úprava je obsažena v jeho dalších odstavcích. Jedná se především o oznamovací povinnost, plnění za pomoci třetí osoby, rozsah vyloučené odpovědnosti atd. Pozornost jim bude věnována níže.

3.2.1 Existence překážky

Překážka (*impediment*), ostatně jako řada dalších pojmů obsažených v Úmluvě, je pro absenci její legální definice výrazem značně neurčitým. Při interpretaci tohoto pojmu je nutné brát v potaz interpretační pravidla pro výklad Úmluvy obsažená v jejím článku 7 odst. 1, a to především její mezinárodní povahu. V souladu s tím je nutné interpretovat „překážku“ nikoli s ohledem na její možný význam a ustálené definice ve vnitrostátních právních řádech, k čemuž často inklinují soudní i rozhodčí orgány, ale interpretaci je nutné provádět s vědomím způsobu jejího užití jakožto autonomního pojmu v pramenu mezinárodního práva.¹²⁾

Za překážku ve smyslu Úmluvy je nutné považovat pouze objektivní okolnosti, jejichž ovlivnění je mimo dosah dlužníka, hovoří se proto někdy o tzv. „vnějších“ okolnostech. Oproti tomu se za překážku obvykle nepovažují okolnosti subjektivního charakteru, které se dotýkají pouze smluvní strany nebo samotného předmětu plnění, a které tak ovlivňují možnost řádného plnění povinnosti pouze konkrétní stranou.¹³⁾ Příkladem oné objektivní vnější okolnosti budiž živelná pohroma, příkladem subjektivní okolnosti potom kupř. ztráta způsobilosti k právním úkonům prodávajícího, nemoc, smrt apod.

Další podstatnou otázkou je, zda ona překážka musí způsobovat absolutní nemožnost plnění povinnosti (i když jen částečnou), nebo k nastoupení následků dle článku 79 Úmluvy postačí způsobení zvýšené ekonomické obtížnosti překážkou postiženého plnění.¹⁴⁾ Článek 79 Úmluvy totiž výslovně neklade rovnítko mezi překážkou a absolutní nemožností plnění. Převažuje proto názor, že požadavek naprosté nemožnosti plnění je příliš přísný a že v daném případě postačí i pouze výrazné ztížení plnění, které s abso-

lutní nemožností hraničí.¹⁵⁾ Pokud tedy nastane situace, kdy plnění z důvodu působení vyšší moci nebude nemožné, ale ponese s sebou „pouze“ přemrštěné náklady s ním spojené, jejichž vynaložení nelze po dlužníkovi rozumně požadovat, může být i tato situace kryta článkem 79 Úmluvy a dlužník se vyloučením své odpovědnosti může dovolávat.¹⁶⁾ Právě tento extenzivní výklad ustanovení článku 79 Úmluvy tedy v podstatě pod úpravu vyšší moci podřazuje i situace připomínající pouhou ekonomickou nemožnost nebo nevýhodnost plnění, i když ve značně vyhrcoané, absolutní nemožnosti plnění se blížíci, podobě.

Nalezení konkrétní hranice mezi absolutní nemožností (*impossibility*) a pouhou obtížností (*difficulty*) plnění, která pod vynětí z odpovědnosti nespadá a měla by být řešena jiným mechanismem, bude již otázkou pro soudní a rozhodčí orgány. V případě, že by došlo k domáhání se aplikace článku 79 Úmluvy v situaci v podstatě podřaditelné spíše pod pojem *hardship* než pod typickou vyšší moc,¹⁷⁾ by měl soud nebo rozhodčí orgán tuto otázku posuzovat s ohledem na článek 7 odst. 2 Úmluvy především dle zásad, na kterých je Úmluva postavena.¹⁸⁾

3.2.2 Překážka musí být mimo kontrolu smluvní strany

Musí se jednat o překážky, které svým jednáním dlužník nemůže nikterak ovlivnit. Jde o situace, které mohou mít svůj základ v přírodních událostech (živelné pohromy, záplavy, oheň, epidemie, nevídaný mráz), politických či společenských událostech nebo v právních aktech (často státní zásahy), jejichž existenci dlužník nemohl nikterak ovlivnit (zákaz vývozu určité komodity).¹⁹⁾ Výjimečně se mohou objevit i takové oblasti, které má, resp. musí mít, dlužník zjevně pod kontrolou, a přesto je možné je podřadit pod překážku předvídanou článkem 79 Úmluvy (jedná se třeba o sabotáž v továrně dlužníka).²⁰⁾ Na druhou stranu se za překážku mimo dosah strany nepovažuje kupř. neudělení licence nebo úředního povolení v případě, kdy měla strana smlouvy povinnost tyto doklady obstarat.²¹⁾

3.2.3 Překážka musí být nepředvídatelná

Ú nepředvídatelnosti opět hrozí nebezpečí ztrácení se v nekonečnosti neurčitosti tohoto pojmu. Je potřeba

¹⁵⁾ Střelec, K., op. cit., s. 59.

¹⁶⁾ *CISG Advisory Council Opinion No. 7, Exemption of Liability for Damages Under Article 79 of the CISG*. Dostupné z: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>.

¹⁷⁾ Případy, kdy plnění není nemožné, ale z důvodů působení okolností vyšší moci natolik ztížené, že rovnováha práv věřitele a dlužníka je velmi podstatným způsobem narušena.

¹⁸⁾ *CISG Advisory Council Opinion No. 7, Exemption of Liability for Damages Under Article 79 of the CISG*. Dostupné z: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>.

¹⁹⁾ Rozehnalová, N., op. cit., s. 366.

²⁰⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.), op. cit., s. 814.

²¹⁾ Srov. § 736 obchodního zákoníku: „Za okolnosti vylučující odpovědnost se nepovažuje neudělení úředního povolení, o které se má požádat podle § 731.“

¹²⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.) *Commentary on the UN Convention on the international sale of goods (CISG)*. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 812.

¹³⁾ Tamtéž.

¹⁴⁾ Tento náhled na vyšší moc se přibližuje institutu *hardship*.

proto vytyčit alespoň elementární hranici mezi skutečnou a jakousi fiktivní nepředvídatelností (dovedeno *ad absurdum* by bylo totiž možné tvrdit, že předvídat – s dostatečnou mírou abstrakce – se dá v podstatě cokoli). S ohledem na koncepci celé Úmluvy se pro hodnocení předvídatelnosti bere v potaz postoj někde na půli cesty mezi celožitvotním pesimistou, který vidí za vším nevyhnutelnou katastrofu, a nenapravitelným optimistou, který si nepřipouští ani nejmenší nepřízeň osudu.²²⁾

Komentáře k Úmluvě hovoří při určování míry předvídatelnosti dále i o kritériu rozumného očekávání určité události v okamžiku uzavírání smlouvy. Jako předvídatelné jsou z tohoto pohledu hodnoceny ty okolnosti, jejichž příchod strany smlouvy mohly a měly v okamžiku jejího uzavírání předpokládat na základě aktuálního stavu a obecných zkušeností mezinárodní obchodní praxe.²³⁾

3.2.4 Překážka není možné předejít nebo ji odvrátit

Co vše je dlužník povinen podstoupit, aby mohlo být bez obav uzavřeno, že překážka byla skutečně *unavoidable* (že jí nebylo možné předejít)? Oním předcházením se rozumí „podniknutí všech potřebných kroků k zabezpečení vyhnout se vzniku dané překážky“.²⁴⁾ Prováděním preventivních nebo odvracejících opatření tak nesmí být zcela nepřiměřeným způsobem narušena rovnováha práv a povinností obou smluvních stran. Proto dlužník nebude odpovědný z důvodu existence vyšší moci v případě, že překážka sice je možné předejít, ale dlužník by k tomu musel vynaložit nezvykle vysoké úsilí a mimořádné náklady.²⁵⁾

Opět je nutné při hledání hranice mezi tím, jaké náklady na předcházení nebo odvrácení překážky jsou ještě přípustné a jaké jsou již mimořádně vysoké, postupovat především s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Tallon v bodě 2.6.4. svého komentáře k článku 79 Úmluvy uvádí jednoduchý příklad, který může při stanovování hranice přiměřených nákladů pomoci.²⁶⁾ Při převozu zboží dojde vlivem bouře ke ztroskotání lodi na moři a předmět plnění nacházející se do té doby na palubě lodi klesne ke dnu. Ze dna může být při vynaložení velmi vysokých nákladů vyloven, aniž by byl poškozen. Řešení toho, zda náklady na vytažení předmětu plnění z moře budou považovány za nepřiměřeně vysoké, nebo nikoli, se bude odvíjet v dané situaci od povahy předmětu plnění. Jiný závěr bude učiněn v případě, kdy předmětem plnění bude velmi cenný originál umělecké sochy, a jiný v situaci „utopení“ obráběcího stroje.

²²⁾ Tallon, D., op. cit.

²³⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.), op. cit., s. 817.

²⁴⁾ Tallon, D., op. cit.

²⁵⁾ Huber, P., Mullis, A. *The CISG: a new textbook for students and practitioners*, 2007, München: Sellier. European Law Publishers, s. 262.

²⁶⁾ Tallon, D., op. cit.

3.2.5 Překážka vznikla v příčinné souvislosti s okolností vyšší moci

Ačkoli tato podmínka není přímo v textu Úmluvy vyjádřena, je z povahy věci logické a ze zásad, na nichž je Úmluva postavena, vyplývající, že mezi porušením smluvní povinnosti a okolností vyšší moci, kterou dlužník argumentuje pro vyloučení své odpovědnosti, musí existovat vztah příčinné souvislosti. Řečeno jinými slovy, v případě, že dlužník svou povinnost nesplní a teprve poté přijde nahodilá událost splňující všechny výše vypsané podmínky pro aplikaci článku 79 Úmluvy, je dlužník odpovědný tak, jako by okolnost vyšší moci neexistovala.²⁷⁾ Okolnost vyšší moci musí být nadto i výhradní příčinou, která měla za následek nesplnění smluvní povinnosti.

3.3 Nesplnění povinnosti dle článku 79 odst. 1 Úmluvy

V článku 79 Úmluvy se hovoří o tom, že z důvodů působení specifické překážky není strana smlouvy odpovědná za nesplnění jakékoli povinnosti plynoucí ze smlouvy. Dlouho se vedly debaty o tom, jaké všechny povinnosti plynoucí ze smlouvy lze pod článek 79 Úmluvy podřadit, tedy především zda se dlužník může vyhnout odpovědnosti i za dodání vadného zboží.²⁸⁾ Hlasy zaznívající proti takovému výkladu upozorňovaly na povahu překážky předvídané článkem 79 Úmluvy jako objektivní vně stojící okolnosti (*an event external to the seller and to the goods*), a z toho dovozovaly, že otázka vadného plnění, která se dotýká čistě zboží jako takového, nemůže být podřazena pod toto ustanovení.

Oproti tomu stál názor, že stanovuje-li Úmluva vyloučení odpovědnosti za „jakoukoli povinnost“, je jí jistě i povinnost prodávajícího obsažená v článku 35 Úmluvy, tedy dodání zboží bez vad.²⁸⁾ Tento postoj zdá se být rozumnějším, jelikož neodporuje jazykovému vyjádření Úmluvy, a přesto současně umožňuje vynětí z odpovědnosti v případech vadného plnění z důvodů vyšší moci jen ve specifických a málo četných případech. I v případě aplikace článku 79 Úmluvy na případy dodání vadného zboží přetrvává pro vyloučení dlužníkovy odpovědnosti povinnost prokázat splnění všech aplikačních podmínek článku 79 Úmluvy. To bude v situaci dodání vadného plnění obtížné především s ohledem na dlužníkovu povinnost prokázat, že zboží bylo skutečně bez působení okolnosti vyšší moci bylo dodáno řádně.

3.4 Plnění za pomoci třetí osoby – článek 79 odst. 2 Úmluvy

Článek 79 odst. 2 Úmluvy se věnuje situaci, kdy k plnění podle smlouvy (a to i částečnému) byla použita třetí osoba. Formulace tohoto článku je poněkud ne-

²⁷⁾ Tallon, D., op. cit.

²⁸⁾ *CISG Advisory Council Opinion No. 7, Exemption of Liability for Damages Under Article 79 of the CISG*. Dostupné z: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>.

jasná a může působit nemalé obtíže. Z logiky věci vyplývá, že jednání třetí osoby, kterou smluvní strana využije pro plnění ze smlouvy hlavní, by mělo být postaveno na roveň jednání strany smlouvy.²⁹⁾ Článek 79 odst. 2 Úmluvy stanovuje nutnost existence okolnosti vyšší moci na dvou stranách. V případě, že okolnost vyšší moci zasáhne třetí osobu, jejíž splnění povinností je pro poskytnutí řádného plnění ze smlouvy hlavní nezbytné, je možné dovolávat se vyloučení odpovědnosti ze strany dlužníka ze smlouvy hlavní pouze v případě, že i tento je zasažen okolností vyšší moci. K tomu přistupuje další omezení. Pokud je totiž okolností vyšší moci zasažené plnění, které má třetí osoba poskytnout, zaměnitelné, musela by smluvní strana pro vynětí její odpovědnosti podle článku 79 odst. 2 Úmluvy současně prokázat, že nebyla schopna si dané plnění obstarat od jiného dodavatele.³⁰⁾

3.5 Omezení vyloučení odpovědnosti na dobu trvání překážky – článek 79 odst. 3 Úmluvy

Odstavec 3 článku 79 Úmluvy omezuje vyloučení odpovědnosti pouze po dobu, po kterou daná překážka trvá. Jelikož je toto ustanovení velmi stručné, otevírá se při jeho výkladu hned několik otázek, z nichž nejpalčivější jsou především: upřesnění doby, po kterou musí věřitel čekat na odpadnutí překážky a řádné splnění smluvní povinnosti (pokud mu Úmluva ani smlouva nenabízí jiné řešení, kupř. odstoupení od smlouvy), a otázka změny okolností, za kterých byla smlouva uzavřena, během trvání okolnosti vylučující odpovědnost.

Ačkoli Úmluva v tomto směru žádný návod neposkytuje, vyplývá z povahy věci, že věřitel nemůže být nucen čekat nekonečně dlouho na odpadnutí okolnosti vyšší moci a že dlužník nemůže být ve výjimečných případech povinen plnit své smluvní povinnosti, pokud by mu to způsobovalo nepředvídatelně nadměrné ztráty.³¹⁾ V těchto situacích musí existovat nějaká rozumná doba či rozumně velká ztráta dlužníkových smluvních výhod (tzv. *sacrifice limit*), po jejichž uplynutí nemůže být řádné plnění smluvních povinností očekáváno ani jednou ze stran. V případě, že se smluvní strany nedohodnou na vlastním řešení, bude o aplikaci tohoto typu limitace odpovědnosti za nesplnění povinností rozhodovat soud či rozhodčí orgán. Vodítkem mu při jeho postupu mohou být interpretační pravidla obsažená v článku 7 odst. 1 Úmluvy, tedy mezinárodní povaha Úmluvy, potřeba jednotné interpretace a dodržování dobré víry v mezinárodním obchodě. Mimo to je třeba danou situaci hodnotit i s vědomím všudypřítomného působení obecných zásad, na nichž je Úmluva postavena, zejména dobré víry a rozumného postupu při výkladu dopadů aplikace této limitace na vyvažování smluv-

ních povinností obou stran.³²⁾ Při rozhodování o přiměřenosti trvání překážky je proto nutné vyvažovat zásadu *pacta sunt servanda*, která dává stranám smlouvy jistotu ohledně dohodnutého plnění a zároveň neumožňuje bezdůvodné odmítání plnění smluvně převzatých povinností, a zásadu dobré víry, která chrání poctivé obchodníky a jejich rozumná očekávání.³³⁾

3.6 Splnění oznamovací povinnosti dle článku 79 odst. 4 Úmluvy

Článek 79 odst. 4 Úmluvy se týká oznamovací povinnosti dlužníka, která je stejně jako v jiných případech regulovaných Úmluvou (náhrada škody, odpovědnost za vady) považována za jeden z prvotních předpokladů k uplatnění Úmluvou předvídaných práv. Splnění této povinnosti je proto esenciální podmínkou pro vyloučení odpovědnosti podle článku 79 odst. 1 Úmluvy. V případě, že zásah vyšší moci způsobující porušení smluvní povinnosti nebude v přiměřené lhůtě druhé straně oznámen, není dlužník takto vzniklé odpovědnosti zbaven a odpovídá za vzniklou škodu tak, jako by okolnost vyšší moci nenastala.

I u výkladu článku 79 odst. 4 Úmluvy je nutné čelit problému neurčitosti, tentokrát se jedná o neurčité vymezení trvání lhůty k oznámení vzniku okolnosti vyšší moci věřiteli.³⁴⁾ Co ještě je a co již není „přiměřená lhůta“, bude opět nutné vykládat s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu soudním nebo rozhodčím orgánem.

Součástí oznámení dle článku 79 odst. 4 Úmluvy musí být i popis důsledků, které bude mít působení okolnosti vyšší moci na plnění ze smlouvy.³⁵⁾ Důvodem je především umožnění věřiteli kvalifikovaně se rozhodnout ohledně dalšího postupu ve věci. Ono porušení povinnosti může totiž samo o sobě způsobit podstatné porušení smlouvy, a může tak zakládat v souladu s článkem 25 Úmluvy nárok na odstoupení od smlouvy, může případně vyvolávat i další smlouvu nebo aplikovatelnou právní úpravou předvídané následky. Podrobná a rychlá informace o zásahu vyšší moci napovídá nepochybně mnohé o profesionálním přístupu dlužníka a vzbuzuje pocit, že se dlužník bude snažit pro obě strany nepřijemnou situaci vyřešit odpovídajícím způsobem. To může mimo jiné přimět věřitele k jednání o změně nebo úpravě smlouvy ve prospěch vyřešení celé situace a případným ústupkům ve prospěch dlužníka, každopádně to ale poskytuje věřiteli alespoň jakousi jistotu ohledně osudu plnění z uzavřené smlouvy.

³²⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.), op. cit., s. 830.

³³⁾ K tomu více viz Hýblová, K. Role dobré víry při obchodování podle Vídeňské úmluvy. *Právní fórum*, 2008, č. 7, s. 293 – 301.

³⁴⁾ Neurčitost u vymezení lhůty je v Úmluvě běžným jevem – typickým příkladem jsou přiměřené lhůty v reklamačním procesu vad zboží.

³⁵⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.), op. cit., s. 834.

²⁹⁾ Rozehnalová, N., op. cit., s. 368.

³⁰⁾ Tallon, D., op. cit.

³¹⁾ Slechtriem, P., Schwenzar, I. (ed.), op. cit., s. 825, 830.

3.7 Rozsah vyloučené odpovědnosti – článek 79 odst. 5 Úmluvy

Z textu článku 79 odst. 1 Úmluvy vyplývá otázka, na kterou již bylo zčásti v náznacích v předchozím textu odpovězeno, týkající se rozsahu odpovědnosti, která je působením vyšší moci vyloučena. Protože je úprava okolností vyšší moci zařazena v samostatném oddílu části třetí Úmluvy v kapitole označené jako Společná ustanovení o povinnostech prodávajícího a kupujícího, mohlo by se vzhledem k systematickosti úpravy zdát, že v případě existence okolností vyšší moci je dlužník vyňat z dopadu jakékoli odpovědnosti za porušení smluvní povinnosti, ale není tomu tak. V odst. 5 článku 79 Úmluvy je výslovně stanoveno, že věřitel nemůže proti dlužníkovi uplatňovat pouze právo na náhradu škody. Uplatňování jakéhokoli jiného práva, které věřiteli Úmluva nebo smlouva poskytuje, není ustanovením o vyloučení odpovědnosti dotčeno. Ve skutečnosti se tak vylučuje pouze odpovědnost za škodu, nikoli působení ostatních sankčních prostředků vázaných na neplnění povinností plynoucích ze smlouvy (typicky úroky z prodlení, smluvní pokuta apod.). Rozsah vyloučení odpovědnosti může být vzhledem k dispozitivnosti úpravy obsažené v Úmluvě smluvním ujednáním samozřejmě rozšířen.

4. Autonomie vůle stran a vyšší moc

Již v prvním monotematickém čísle Právního fóra věnovaném Úmluvě³⁶⁾ byla rozebrána dispozitivnost jejich norem, která je explicitně stanovena v článku 6. Jelikož i ustanovení o vyšší moci jsou zcela dispozitivní, mají smluvní strany plné právo kreativním přístupem při kontraktačním procesu uzpůsobit obecné a neurčité pojmy článku 79 Úmluvy na míru svým vlastním potřebám. V rámci modelace smluvních ustanovení o vyšší moci mohou strany smlouvy pozměnit i jednotlivé aplikační podmínky článku 79 Úmluvy za jeho současného použití³⁷⁾ nebo mohou působnost Úmluvy zcela vyloučit.

Právně relevantních postupů, které mohou smluvní strany při vytváření doložky vyšší moci³⁸⁾ zvolit, je hned několik. Je přitom ale nutné zabývat se i otázkou, která se v souvislosti s dispozitivností úpravy a její smluvní modifikací nabízí, a tou je platnost a neplatnost jednotlivých smluvních ustanovení týkajících se smluvní úpravy vyšší moci, především doložky vyšší moci, taxativního výčtu okolností vyšší moci nebo ujednání o celkovém vyloučení právní re-

gulace vyšší moci. Obecně lze na tomto místě upozornit pouze na to, že platnost a neplatnost smluvních ustanovení je s odkazem na článek 4 Úmluvy z jejího rozsahu vyloučena a bude se posuzovat podle ustanovení práva rozhodného pro danou otázku.³⁹⁾

4.1 Vyloučení působnosti článku 79 Úmluvy

Radikálním vypořádáním se s existencí článku 79 Úmluvy je prosté vyloučení jeho působnosti.⁴⁰⁾ V takovém případě se bude postupovat při řešení nastalých okolností vyšší moci, pokud ve smlouvě nebude stanoveno něco jiného, podle práva rozhodného pro smlouvu určeného na základě pravidel mezinárodního práva soukromého. Toto řešení ovšem na jistotě postavení stran smlouvy v případě nahodilých událostí ničeho nepřidá, jelikož i úprava ve vnitrostátních právních řádech obsahuje velmi často stejně obecná ustanovení o vyšší moci jako Úmluva.

4.2 Demonstrativní výčet

Ani v Úmluvě, ani v Zásadách mezinárodních smluv UNIDROIT, ani ve vnitrostátních kodexech není obsažena konkrétnější specifikace, resp. katalog okolností, které jsou pravidelně zahrnovány pod pojem vyšší moc. Pro inspiraci je možné nahlédnout do judikatury a literatury.⁴¹⁾ Vždy se ale jedná jen o nástin možných a obvykle zmiňovaných okolností vyšší moci, který s sebou nese možnost jejich dalšího rozšíření. V případě, že smlouva nijak definičně nevymezí okruh okolností vyšší moci, bude se soud nebo rozhodčí orgán s největší pravděpodobností opírat právě o typicky zmiňované okruhy okolností vyšší moci, samozřejmě s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem daného případu.

Aby byla zajištěna alespoň základní jistota, co vše pod vyšší moc bude a nebude spadat, je ve smlouvě možné demonstrativním výčtem vymezit základní

³⁶⁾ K tomu stručně Kapitán, Z. Praxe použití Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2008, č. 7, s. 275 – 289.

³⁷⁾ Mohou tak rozšířit jeho použití kupř. i na předvídatelné překážky, dlouhodobě trávající překážky nebo naopak zúžit vyšší moc jen na absolutní nemožnost plnění ve velmi krátkodobém horizontu.

³⁸⁾ Obecně označení pro smluvní ujednání určitým způsobem upravující otázku vyšší moci ve smlouvě.

³⁹⁾ Komplexnímu řešení těchto otázek pozornost věnována na tomto místě záměrně nebude. Jedná se o poměrně rozsáhlou problematiku, která si zaslouží samostatné zpracování a jejíž řešení jde mimo rámec tohoto příspěvku. A to především proto, že při jejím rozboru je třeba brát v úvahu jak obecnou otázku rozsahu dispozitivnosti této úpravy s ohledem na zásady Úmluvy a s tím související potřebu zamezení zneužívání práv v rozporu s dobrou vírou vyloučením žádoucí ochrany při nastoupení možného rizika, tak i možné zákazy národních právních řádů ohledně vzdání se v budoucnu vzniklých práv apod.

⁴⁰⁾ Ve smlouvě postačí uvést obrat typu: „Článek 79 Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží se na tuto smlouvu nepoužije.“

⁴¹⁾ K formulaci doložek vyšší moci a jejich typickému obsahu kupř. Bund, J. M. *Force majeure Clauses: Drafting Advice for the CISG Practitioner*. Dostupné z <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bund.html>. Inspirací může být i vzorová doložka navržená Mezinárodní obchodní komorou v Paříži, viz *ICC Force Majeure Clause 2003 – ICC Hardship Clause 2003*, ICC Publication No. 650, 2003 Edition, elektronicky dostupná z http://tldb.uni-koeln.de/php/pub_show_document.php?pubdocid=700700&pubwithmeta=ja&pubwithtoc=ja&page=pub_show_document.php&page=pub_show_document.php#ti700700N1.

okruh těchto okolností. Demonstrativní výčet současně poskytuje možnost podřadit pod vyšší moc i další okolnosti, které ve smlouvě jmenované nejsou, ale jsou typicky jako vyšší moc vnímány, případně s ohledem na konkrétní skutkový stav tak vnímány být mohou. Potenciální katalog okolností vyšší moci je při zvolení tohoto postupu široký, přičemž je zajištěno, že ve smlouvě vyjmenované události budou za vyšší moc považovány s jistotou.

4.3 Taxativní výčet

Další možností je stanovit ve smlouvě taxativní výčet okolností, které se za vyšší moc považují. V tomto případě bude při výkladu smlouvy za vyšší moc pokládáno pouze a jen to, co si strany jako vyšší moc samy definovaly, a nic jiného. Výhodou tohoto řešení je vysoká míra jistoty, co ještě pod vyšší moc spadá, a co již nikoli. Nevýhodou je, že smluvní strany v průběhu kontraktačního procesu často nejsou schopny tak vysoké míry abstrakce, aby dokázaly v momentě konstrukce smlouvy předvídat všechny možné budoucí nahodilosti, které mohou mít na plnění ze smlouvy vliv. V případě, že je zvolen taxativní výčet, nebudou pod vyšší moc podřazovány ani okolnosti, které se pravidelně (dle judikatury a teoretických konceptů) za vyšší moc pokládají, což může v praxi působit nemalé potíže.

4.4 Vyplnění vnitřních mezer Úmluvy

V případě, že se strany ve své smlouvě k otázce vyšší moci nijak nevyjádří, případně nechají některé otázky nevyřešené, a dojde (s ohledem na aplikační text Úmluvy) k použití úpravy vyšší moci obsažené v Úmluvě, bude nutné otázky týkající se vyšší moci výslovně v Úmluvě neupravené řešit v souladu s postupem vyplňování vnitřních mezer Úmluvy. Primát tak dostanou dle článku 7 odst. 2 zásady, na kterých je Úmluva postavena, a v případě jejich neexistence i právo určené podle norem mezinárodního práva soukromého.⁴²⁾

5. Tři úrovně regulace vyšší moci

Právní regulace působení okolností vyšší moci se pravidelně objevuje kromě státního mezinárodního práva (jak je zřejmé právě z článku 79 Úmluvy) i v právu vnitrostátním⁴³⁾ a nestátním⁴⁴⁾ mezinárodním

právu. Ustanovení upravující vyšší moc mají na všech těchto úrovních zpravidla dispozitivní povahu,⁴⁵⁾ z čehož pro kontrahenty plyne možnost smluvní modifikace v nich obsažených pravidel a vytvoření vlastní přílehlavé formulace vyloučení odpovědnosti v případě vzniku specifických okolností.

Je zajímavé sledovat, do jaké míry se úpravy institutu vyšší moci na jednotlivých úrovních možné regulace liší a co zajímavého a nového může která úprava přinést. Pro srovnání regulace vyšší moci na dvou ze tří zmíněných úrovní⁴⁶⁾ bude nyní věnována pozornost především úpravě v Zásadách UNIDROIT.⁴⁷⁾

5.1 Úprava vyšší moci v Zásadách UNIDROIT

Úpravu vyšší moci nalezneme v Zásadách UNIDROIT v jejich článku 7.1.7.:

(1) Dlužník neodpovídá za nesplnění, jestliže prokáže, že nesplnění bylo způsobeno překážkou, která nezávisela na jeho vůli a ohledně které nebylo možno rozumně očekávat, že by s ní mohl počítat v době uzavření smlouvy nebo že by tuto překážku nebo její důsledky mohl odvrátit nebo překonat.

(2) Je-li tato překážka pouze dočasná, odpovědnost za nesplnění je vyloučena jen po přiměřenou dobu, pokud má důsledky na neplnění smlouvy.

(3) Dlužník je povinen oznámit věřiteli existenci překážky a její důsledky na svou způsobilost plnit. Jestliže oznámení není druhé straně doručeno v přiměřené lhůtě od okamžiku, kdy se dlužník o překážce dozvěděl nebo se měl dozvědět, dlužník odpovídá za škodu tím vzniklou.

(4) Ustanovení tohoto článku nebrání stranám uplatnit právo na odstoupení od smlouvy, pozastavit plnění svých závazků nebo požadovat úroky ze splatných pohledávek.

5.2 Základní rozdíly v úpravě vyšší moci v Úmluvě a Zásadách UNIDROIT

Tvůrci českého obchodního zákoníku se netají tím, že se při formulaci jeho ustanovení nechali inspirovat mimo jiné i úpravou obsaženou v Úmluvě. Podobnost ustanovení § 374 obchodního zákoníku a článku 79

⁴²⁾ K vyplňování mezer Úmluvy viz Kapitán, Z., op. cit., s. 275 – 289, nebo Pavlová, B. Stručně o Úmluvě OSN o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2007, č. 6, s. 206 – 211.

⁴³⁾ V českém právním řádu nalezneme úpravu dopadů působení vyšší moci v obchodních závazkových vztazích v § 374 obchodního zákoníku.

⁴⁴⁾ Především Zásady obchodních smluv UNIDROIT (dále jako Zásady UNIDROIT), verze z roku 2004 dostupná z <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>, pro český překlad verze z roku 1994 viz *Zásady mezinárodních obchodních smluv UNIDROIT*, 1997, Praha: CODEX Bohemia s. r. o., s. 348, a Principy evropského smluvního práva, dostupné z <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.1998/doc.html>.

⁴⁵⁾ U nestátních prostředků regulace lze o dispozitivnosti hovořit až v případě smluvního odkazu na jejich využití, jelikož jsou z povahy věci nezávazné a do doby jejich začlenění do smlouvy jsou pro regulaci smluvního vztahu v podstatě nevyužitelné.

⁴⁶⁾ S ohledem na zaměření tohoto příspěvku na problematiku mezinárodního obchodu bude úpravě obsažené v českém obchodním zákoníku záměrně věnován v dalším výkladu jen okrajový prostor. Více ke srovnání Úmluvy a českého obchodního zákoníku viz Ondřejová, D. K okolnostem vylučujícím odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku a Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží. *Právní fórum*, 2006, č. 9, s. 323 a násl.

⁴⁷⁾ Ke vztahu Zásad UNIDROIT a Úmluvy viz Novotná, P. Prameny evropského smluvního práva. *Právní fórum*, č. 7, s. 289 – 292.

Úmluvy tedy není čistě náhodná, stejně jako podobnost znění Úmluvy a Zásad UNIDROIT.⁴⁸⁾ Podmínky aplikovatelnosti ustanovení o okolnostech vyšší moci jsou v případě všech tří zmíněných úprav v podstatě shodné, obdobně je řešena i povinnost oznámení vzniku okolnosti vyšší moci druhé straně.

Zásadním rozdílem úpravy obsažené v Zásadách UNIDROIT oproti úpravě v Úmluvě je výslovné stanovení těch práv věřitele, která i při vyloučení odpovědnosti zůstávají nedotčena.⁴⁹⁾ Úmluva v článku 79 odst. 5 hovoří pouze o zachování všech ostatních práv věřitele bez jejich bližší specifikace, což může působit interpretační potíže. Dalším rozdílem je absence regulace obdobné článku 79 odst. 2 Úmluvy v Zásadách UNIDROIT. Situace, kdy okolnost vyšší moci postihne třetí subjekt, který strana k plnění použila, tedy výslovně pokryt Zásadami UNIDROIT není. A další podstatný rozdíl mezi oběma úpravami lze spatřovat v předjímání časového trvání vyloučení odpovědnosti z důvodu působení vyšší moci. V podstatě totožné znění Úmluvy a českého obchodního zákoníku se od Zásad UNIDROIT liší v tom, že Úmluva vylučuje odpovědnost strany smlouvy po celou dobu působení překážky, zatímco Zásady UNIDROIT hovoří o vyloučení odpovědnosti pouze po přiměřenou dobu od vzniku překážky, pokud má tato překážka důsledky na splnění smlouvy.

Velmi důležitým rozdílem mezi Úmluvou a Zásadami UNIDROIT je i fakt, že Zásady UNIDROIT obsahují kromě ustanovení o vyšší moci i regulaci *hardship*. Proto v případě, že jsou na smlouvu aplikovány Zásady UNIDROIT a po uzavření smlouvy dojde k nějakým okolnostem, na které by mohlo být nahlíženo jako na podstatnou změnu poměrů nebo na zásah vyšší moci, je řešení s ohledem na úpravu obou institutů v Zásadách UNIDROIT jednodušší než v případě aplikace Úmluvy, kde *hardship* řešen není.

Úprava v Zásadách UNIDROIT je tedy v porovnání s Úmluvou konkrétnější především ve vymezení nároků, které věřiteli i při vyloučení odpovědnosti za škodu zůstávají zachovány. Současně je v Zásadách UNIDROIT rozumněji vyřešena situace trvání vyloučení odpovědnosti po přiměřenou dobu trvání překážky, což míří proti nekonečnému čekání na ukončení překážky. Na druhou stranu v Zásadách UNIDROIT chybí vyloučení odpovědnosti v případě poskytování plnění za pomoci třetí osoby.

5.3 Současná aplikace Úmluvy i Zásad UNIDROIT

S ohledem na princip smluvní volnosti v mezinárodním obchodě je možné Zásady UNIDROIT využít k vyplnění mezerovité úpravy článku 79 Úmluvy od-

kazem na jejich použití ve smlouvě samotné. To lze doporučit především při snaze pokrýt ve smlouvě i situace spadající pod *hardship*.

Zásady UNIDROIT nelze chápat jako prostředek vhodný k vyplnění vnitřních mezer Úmluvy na základě jejího článku 7 odst. 1, tedy jako zásady, na kterých je Úmluva postavena, nelze je bez dalšího považovat ani za zvyklost užívanou v široké míře v mezinárodním obchodě.⁵⁰⁾ Jejich použití se lze dovolávat pouze na základě doložky, kterou budou Zásady UNIDROIT do konkrétní smlouvy včleněny, a budou tak aplikovány v důsledku článku 9 odst. 1 Úmluvy. V takovém případě dostane v otázkách, které jsou v obou dokumentech upraveny odlišně, úprava v Zásadách UNIDROIT přednost před úpravou v Úmluvě.

6. Doporučení ke kontraktaci

Při výkladu článku 79 Úmluvy bylo několikrát upozorněno na obecnost úpravy, neurčitost pojmů v ní obsažených a na vhodnost specifikace těchto ustanovení ve smlouvě samotné. Ačkoli tomu byla věnována okrajově pozornost již dříve, na tomto místě je otevřen prostor pro souhrn doporučení vztahujících se k formulaci smluvních ustanovení o vyšší moci tak, aby uzavřená smlouva v tomto ohledu co nejvíce odpovídala potřebám konkrétních smluvních stran. Kromě toho v průběhu rozboru postupně vystala řada otázek, které nejsou Úmluvou řešeny vůbec, ač do jejího rozsahu spadají. Při hledání odpovědí na ně je třeba využít mechanismus vyplňování těchto vnitřních mezer a postupovat dle článku 7 odst. 2 Úmluvy, pokud smlouva samotná nenabídne jiné řešení.

Při samotné formulaci doložky vyšší moci je možné zvolit vlastní postup (viz kupř. níže navržená doporučení) nebo lze využít vzorových konceptů, které byly vytvořeny kupř. Mezinárodní obchodní komorou v Paříži,⁵¹⁾ a to jak pro začlenění kompletní doložky⁵²⁾ do smlouvy, tak pouze pro inspiraci jejím textem a jeho modifikací do podoby na míru šitého smluvního ustanovení.⁵³⁾

6.1 Vymezení konkrétních okolností vyšší moci

Doporučuje se využívat kombinaci generální klauzule, která bude obecným způsobem definovat okolnosti vyšší moci (podobné ustanovení jako je článek 79 odst. 1 Úmluvy), a jejich demonstrativního výčtu. Tímto řešením bude posílena předvídatelnost osudu smlouvy a zároveň bude ponechána volnost v rozhodování soudu nebo rozhodčího orgánu při vzniku jiné neočekávatelné okolnosti, která v demonstrativním výčtu uvedena nebyla.

⁴⁸⁾ K tomu stručně Kapitán, Z., op. cit., s. 276.

⁴⁹⁾ Článek 7.1.7. Zásad UNIDROIT stanovuje: „Nothing in this article prevents a party from exercising a right to terminate the contract or to withhold performance or request interest on money due.“ (Nic z toho, co je obsaženo v tomto článku, nebrání straně realizovat právo na ukončení smlouvy či odmítnout plnění anebo požadovat úroky z prodlení. – pozn. redakce)

⁵⁰⁾ Myšáková, P., op. cit., s. 17.

⁵¹⁾ Viz pozn. č. 39.

⁵²⁾ A to buď opsáním doložky do smlouvy nebo pouhým odkazem na její užití.

⁵³⁾ Krátký komentář k ICC *force majeure* doložce, ve znění z roku 2003, viz Rozehnalová, N., op. cit., s. 371.